

Bouwen na de Rugstreeppad

*Een studie naar de mogelijkheden voor de inpassing
van tijdelijke natuur in de gemeente Amersfoort*

Tim Endeveld
Erik van den Berg

9 juni, 2011

Bouwen na de Rugstreeppad

Een studie naar de mogelijkheden voor de inpassing van tijdelijke natuur in de gemeente Amersfoort

Tim Endeveld
Erik van den Berg
9 juni, 2011

In opdracht van:

Renée van Assema
Gemeente Amersfoort

In samenwerking met:

Roos van Doorn
Hogeschool Van Hall Larenstein

REFERAAT

Endeveld, T. & Van den Berg H., 2011. Bouwen na de Rugstreeppad: een studie naar de mogelijkheden voor de inpassing van tijdelijke natuur in de gemeente Amersfoort. Velp, Hogeschool Van Hall Larenstein, onderdeel van Wageningen UR. In opdracht van gemeente Amersfoort.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande toestemming van de auteurs.

De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

DANKWOORD

Graag willen wij alle personen bedanken die een bijdrage heeft geleverd aan de totstandkoming van dit rapport. Speciale dank gaat uit naar onze begeleiders Roos van Doorn (Hogeschool Van Hall Larenstein) en Renée van Assema (gemeente Amersfoort) voor het geven van feedback op het rapport. Mede dankzij deze feedback heeft het rapport meer diepgang gekregen. Verder willen we de benutte externe contacten bedanken voor hun tijd en informatie:

Informatie concept Tijdelijke natuur

Arnold van Kreveld (Bureau Stroming)
Martijn van Opeinde (Dienst Regelingen)
Wouter van Heusden (Dienst Landelijk Gebied)

Casussen

Remco Barkhuis (Haven Amsterdam)
Christian Bekhuis (gemeente Almelo)
Arnold van der Staak (gemeente Almelo)

Terreineigenaren in Amersfoort

Hennie Reimert (Dura Vermeer)
Maarten Kokshoorn (Heijmans)
Martijn te Roller (Heilijgers)
Giel van der Vlies (Ontwikkelingsbedrijf Vathorst)

Overige informatie

Erik van Beers (gemeente Amersfoort)
Theo de Jong (Bureau Viridis)

De informatie verkregen uit deze gesprekken is essentieel geweest voor de inhoud van het rapport. Ook willen we Ravenna Moritz bedanken voor het ontwerpen van de schetsen in de ecologische onderbouwing.

Als laatste willen we alle overige personen bedanken die op welke manier dan ook een aandeel heeft geleverd aan dit onderzoek.

Tim Endevelt
Erik van den Berg

8 juni, Velp

SAMENVATTING

In Nederland wacht ruim 35.000 hectare braakliggende grond op een nieuwe bestemming. De realisatie van de nieuwe bestemming laat vaak enkele jaren op zich wachten. Deze gronden worden kaal gehouden van vegetatie. De beperking voor natuurontwikkeling is de Flora- en Faunawet (FF-wet). De FF-wet houdt, bij het verschijnen van beschermde soorten, ruimtelijke ontwikkelingen op terreinen tegen, totdat er compenserende en/of mitergerende maatregelen zijn genomen. Als beschermde soorten zich vestigen op een bouwterrein brengt dit vaak vertraging en hoge kosten met zich mee. Hierdoor gaan terreineigenaren elke vorm van natuurontwikkeling vaak tegen.

Dit is zonde van het potentiële habitat voor veel (vooral pioniers) soorten. Om te zorgen dat dit habitat benut wordt is de conceptbeleidslijn Tijdelijke natuur geschreven. Deze beleidslijn maakt het mogelijk om een ontheffing vooruit te krijgen voor het mogen bebouwen van een terrein. De beleidslijn geeft opruimgarantie na natuurontwikkeling op braakliggende terreinen. De voorwaarden om in aanmerking te komen voor deze ontheffing zijn:

- Er is een definitieve, in een bestemmingsplan vastgelegde, andere bestemming dan die van natuurgebied
- De definitieve bestemming is nog niet gerealiseerd
- Op de terreinen wordt natuurontwikkeling toegestaan, dit gaat samen met de toestemming om de natuur weer op te ruimen. De natuurontwikkeling moet spontaan verlopen
- Het terrein is minimaal één voortplantingseizoen beschikbaar voor natuurontwikkeling

De gemeente Amersfoort wil mogelijk dit concept toepassen op de braakliggende gronden in de gemeente. Dit onderzoek heeft daarom de volgende hoofdvraag: “Waar liggen de kansen voor tijdelijke natuur in Amersfoort met betrekking tot beleid, natuurwaarde en draagvlak?”

Kansen in het beleid

De ontheffing voor tijdelijke natuur is slechts geldig voor de FF-wet. Andere wetgeving blijft van kracht. Hierbij is voor Amersfoort vooral de boswet en het kapverbod van belang. Hiervoor moeten apart ontheffingen voor aangevraagd worden wanneer zich houtige gewassen vestigen in het terrein.

Over de juridische toepasbaarheid van het concept bestaan nog enkele vraagtekens. In Amsterdam is een rechtszaak geweest naar aanleiding van bezwarentegende inpassing van tijdelijke natuur in de haven van Amsterdam. De uitspraak moet duidelijkheid geven of het concept juridisch houdbaar is. Als de uitspraak in het nadeel van de ontheffingsaanvrager is, wordt aanbevolen om het concept niet in te passen in gemeente Amersfoort. Echter is de verwachting dat de rechtszaak in het voordeel van de aanvrager wordt beslist.

Kansen in het natuur

Tijdelijke natuur zal met name bij pioniersoorten en vroege soorten voor veel profijt zorgen. Late soorten hebben minder baat bij tijdelijke natuur. Dit komt doordat te terreinen slechts voor korte tijd braak liggen en hierdoor geen hoog opgaand struweel of verdere successie zal plaatsvinden. Ondanks mogelijke negatieve effecten in de vorm van invasieve exoten biedt tijdelijke natuur vooral veel kansen voor beschermde soorten in de gemeente Amersfoort.

Door de diversiteit in landschappen zijn er al verschillende beschermde soorten aanwezig. Hiervan hebben de volgende soorten een goede vestigingskans op tijdelijke natuurterreinen: In de gehele gemeente hebben zowel Ringslang als Alpenwatersalamander een goede vestigingskans. In de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug kunnen Zandhagedis, Levendbarende hagedis, Heivlinder en Hazelworm zich vestigen. Voor de Gelderse Vallei zijn dit Steenanjer, Wilde marjolein, Brede orchis, Rietorchis, Rugstreeppad en Wilde gagel. In de Eempolder zal alleen de Rugstreeppad een goede vestigingskans hebben.

Kansen in het draagvlak

Er wordt draagvlak onder burgers verwacht voor de inpassing van tijdelijke natuur. Tijdelijke natuur heeft veel voordelen voor de burgers met betrekking op de beleving en benutting van braakliggende terreinen. Eerdere initiatieven, zoals guerilla gardening en Het Groene Spoor, hebben uitgewezen dat een ander (tijdelijk) gebruik van braakliggende terreinen op veel draagvlak onder burgers kan rekenen. Daarnaast kunnen tijdelijke natuurgebieden fungeren als natuurspeelplaats, wat bijdraagt aan een betere ontwikkeling van kinderen.

Bij het opruimen van tijdelijke natuur is communicatie erg belangrijk. Mensen kunnen gaan hechten aan het terrein. Bij het opruimen kan dit problemen opleveren in de vorm van bezwaren.

Conclusies

Dit onderzoek heeft uitgewezen dat er meer kansen liggen voor de inpassing van tijdelijke natuur in Amersfoort, dan dat er bedreigingen zijn. Het creëren van tijdelijke natuur kan een grote winst zijn voor Amersfoort op het gebied van natuurwaarde en tevredenheid onder de bevolking. Beheer van de gebieden zorgt voor een gericht benutten van de kansen van tijdelijke natuur. Hierbij kan er gestuurd worden op draagvlak of natuurwaarden. Hoe meer aanpassingen voor een van beide gedaan wordt hoe hoger de kosten zullen uitvallen.

INHOUDSOPGAVE

DANKWOORD SAMENVATTING

INLEIDING	10
METHODIEK	12
CONCEPT TIJDELIJKE NATUUR	16
GEBIEDSBESCHRIJVING	18

DEEL I: BELEID	21
Achtergrondinformatie.....	22
1 Beleid en wet- en regelgeving.....	24
1.1 Gebiedsbescherming.....	24
1.2 Soortbescherming.....	26
1.3 Algemene zorgplicht.....	27
1.4 Overige wet- en regelgeving.....	27
1.4.1 Aansprakelijkheid.....	27
1.4.2 Distelverordening.....	27
2 Casusstudie.....	28
2.1 Antwerpse haven.....	29
2.2 Amsterdamse haven.....	29
2.3 Almelo.....	30
2.4 IJburg.....	31
3 Succes- en faalfactoren.....	32
3.1 Procedureel.....	32
3.2 Draagvlak.....	33
3.3 Ecologisch.....	34
4 Conclusie.....	36

DEEL II: NATUUR	39
Achtergrondinformatie.....	40
1 Ecologische onderbouwing.....	42
1.1 Permanentetoe name.....	43
1.2 Tijdelijke terugval in populatie.....	43
1.3 Minder geschikt leefgebied.....	44
1.4 Geen verbetering.....	44
1.5 Achteruitgang populatie.....	44
1.6 Toepassing in Amersfoort.....	44
2 Successie.....	46
3 Profiterende soorten in Amersfoort.....	48
3.1 Aanwezige beschermde soorten.....	48
3.2 Soorten zonder vestigingskans.....	48
3.3 Negatieve ecologische effecten.....	50
4 Gehele gemeente.....	52
5 Utrechtse Heuvelrug.....	54
6 Gelderse Vallei.....	56
7 Eempolder.....	58
8 Conclusie.....	60

DEEL III: DRAAGVLAK	63
Achtergrondinformatie	64
1 Burgers	66
1.1 Huidige situatie braakliggende terreinen	66
1.2 Situatie na inpassing tijdelijke natuur	67
1.3 Versterking sociale cohesie	68
1.4 Verrommeling	69
1.5 Conclusie	69
2 Terreineigenaren	70
2.1 Financiën	71
2.2 Imago	72
2.3 Bouwgarantie	72
2.4 Romslopp	72
3 Politiek	74
3.1 Natuuronderwikkeling	74
3.2 Coolingdowneffect	75
3.3 Wonen	75
3.4 Gezondheid	75
4 Communicatie	76
4.1 Participatie	76
4.2 Communicatie burgers	76
4.2.1 Plaatsen informatieborden	76
4.2.2 Informatieverstrekking media	77
4.2.3 Samenwerking	77
4.3 Communicatie terreineigenaren	77
SCENARIO'S	78
CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	80
DISCUSSIE	84
LITERATUURLIJST	86
BIJLAGEN	91
I Procedure ontheffingsaanvraag	
II Flora- en Faunawet	
III Casussen	
IV Verspreidingskaart invasieve exoten	
V Soortprofielen beschermde soorten	
VI Inrichting en beheer	
VII Scenario's	
BIJLAGEN OP CD-ROM	
VIII Verslag gesprek Bureau Stroming	
IX Verslag gesprek Dienst Regelingen	
X Verslag gesprek Dienst Landelijk Gebied	
XI Verslag gesprek gemeente Almelo	
XII Verslag gesprek Heilijgers	
XIII Verslag gesprek Ontwikkelingsbedrijf Vathorst	
XIV Beschrijving habitat soorten Tabel 1 FF-wet	
XV Beschrijving habitat jaarrond beschermde vogels	
XVI Beschrijving habitat zeldzame soorten	
XVII Beschrijving habitat invasieve exoten	
XVIII Financiën	

INLEIDING

Kader

Dit rapport dient als afstudeerproject binnen de opleiding Bos- en Natuurbeheer aan Hogeschool Van Hall Larenstein. Het project is een vervolg op een eerder geschreven onderzoek¹ over de natuurwaarden van huidige braakliggende terreinen in de Isselt te Amersfoort. Hierin wordt het concept tijdelijke natuur als mogelijkheid voor de versterking van biodiversiteit genoemd. In dit project wordt de inpassing van dat concept verder uitgewerkt tot een advies voor het toekomstige beleid.

Aanleiding

In heel Nederland is ruim 35.000 hectare grond door overheden of project-ontwikkelaars aangekocht ten behoeve van woningbouw, infrastructuur, bedrijventerreinen of ontgroningen. Vaak gaat het om voormalige landbouwgronden of opgespoten terreinen, waarvan de natuurwaarden bij aankoop of aanleg gering zijn. De toekomstige bestemming is al vastgelegd in streek- en/of bestemmingsplannen, maar het kan nog een aantal jaren (soms meer dan een decennium) duren, voordat de definitieve bestemming daadwerkelijk wordt gerealiseerd.

Deze terreinen zouden zich in potentie kunnen ontwikkelen tot waardevolle natuurterreinen met beschermde en zeldzame soorten.

Deze ontwikkeling wordt tegengehouden door terreineigenaren. De terreinen worden vaak omgeploegd, gefreesd, kort afgemaaid of anderszins ongeschikt gemaakt voor natuur om ervoor te zorgen dat er geen beschermde soorten in het terrein de kop op steken.

Dit heeft te maken met de huidige wetgeving (de Flora en Faunawet). Als er beschermde soorten op het terrein afkomen, dan moet een ontheffing worden aangevraagd. Dit kan grote vertraging met zich meebrengen.

Het concept tijdelijke natuur kan hieruitkomst bieden. Op dat moment krijgt de terreineigenaar het recht om het gehele perceel bouwrijp te maken, ongeacht de aanwezigheid van beschermde soorten.

¹ van den Berg, 2010

Doordat het perceel daarvoor al een lange periode braak kan liggen, hebben soorten genoeg tijd om zich te vermeerderen en te verspreiden naar andere geschikte terreinen. Hierdoor kan er in theorie permanente winst geboekt worden voor zeldzame en beschermde soorten.

Om de theorie achter tijdelijke natuur te kunnen toepassen in de praktijk, is de conceptbeleidslijn Tijdelijke Natuur geschreven². Door deze conceptbeleidslijn wordt het mogelijk om vooraf een ontheffing voor de Flora en Faunawet te krijgen voor tijdelijke natuur.

Gemeente Amersfoort heeft eind 2009 een Biodiversiteits Actieplan opgesteld. Deze maakt onderdeel uit van de Nota Biodiversiteit³. In dit actieplan is een groot deel gewijd aan natuur in bouwprojecten en het vormen van beleid omtrent braakliggende terreinen. Hier wordt de inpassing van tijdelijke natuur in meegenomen.

Probleemstelling

Binnen de gemeente Amersfoort zijn er tientallen braakliggende terreinen aanwezig. Deze terreinen bieden kansen voor mens en natuur. De huidige lokale wet- en regelgeving omtrent de braakliggende terreinen is afwezig of incompleet, waardoor er onduidelijkheden zijn tussen terreineigenaren en de gemeente. De gemeente heeft aangegeven tijdelijke natuur als oplossing te zien om onduidelijkheid met de terreineigenaar te voorkomen en de kansen voor natuur zo goed mogelijk te benutten. De gemeente Amersfoort heeft de opdracht gegeven een advies te geven over de inpassing van dit concept.

Doel

Het doel van deze rapportage is om inzicht te krijgen in de kansen voor de inpassing van tijdelijke natuur in Amersfoort. Hier wordt gekeken naar beleid, natuur en draagvlak. Aan de hand van deze kansen wordt een advies gegeven voor het toekomstige beleid.

Onderzoeksvragen

Om de opdracht concreet te maken, wordt er gebruik gemaakt van onderzoeksvragen. Deze vragen zijn onderverdeeld in een hoofdvraag en deelvragen/subvragen. De hoofdvraag luidt: ***“Waar liggen de kansen voor tijdelijke natuur in Amersfoort met betrekking tot beleid, natuurwaarde en draagvlak?”***.

De vraag wordt beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

Wat zijn de succes- en faalfactoren in de wetgeving en het beleid voor tijdelijke natuur?

- A Met welke wetgeving/beleid krijgt de ontheffingsaanvrager te maken?
- B Wat zijn de succes- en faalfactoren van eerdere projecten op braak liggende terreinen?
- C Wat zijn de succes- en faalfactoren in Amersfoort?

Welke toegevoegde natuurwaarde heeft tijdelijke natuur in Amersfoort?

- A Voor welke soorten is tijdelijke natuur van belang?
- B Wat zijn de randvoorwaarden voor deze soorten met betrekking tot hun vestigingskansen?
- C Welke van deze soorten kunnen in Amersfoort voorkomen?
- D Hoe kunnen de natuurwaarden op een tijdelijk natuurterrein versterkt worden?

Wat vergroot het draagvlak voor tijdelijke natuur?

- A Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij burgers?
- B Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij terreineigenaren?
- C Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij politiek?
- D Welke aspecten kunnen worden versterkt om het draagvlak te versterken?

² Reker & Braakhekke, 2007

³ Gemeente Amersfoort, 2009

METHODIEK

Het onderzoek bestaat uit 3 delen: beleid, natuur en draagvlak. De afzonderlijke deelvragen worden beantwoord door gebruik van verschillende methodieken.

Wat zijn de succes- en faalfactoren in de wetgeving en het beleid voor tijdelijke natuur?

A Met welke wetgeving/beleid krijgt de ontheffingsaanvrager te maken?

De wet- en regelgeving en het beleid wordt voor het grootste deel achterhaald door middel van literatuurstudie. Het literatuuronderzoek wordt aangevuld met een aantal interviews. Eerst worden het Innovatienetwerk en zijn samenwerkingspartners op het gebied van tijdelijke natuur benaderd. Zij zijn vanaf het begin betrokken bij het onderzoek naar de haalbaarheid van het concept tijdelijke natuur. Daarnaast zijn zij de partijen met de meeste ervaring met tijdelijke natuur.

B Wat zijn de succes- en faalfactoren van eerdere projecten op braakliggende terreinen?

Voor het onderzoeken van succes- en faalfactoren bij eerdere projecten op braakliggende terreinen zal er een casusstudie gedaan worden naar vier projecten. Hierbij wordt gekeken naar een project in de Amsterdamse haven, de gemeente Almelo, de haven van Antwerpen en op IJburg.

De Amsterdamse haven heeft de eerste ontheffing voor tijdelijke natuur in Nederland. Dit project heeft het langst ervaring met tijdelijke natuur. De gemeente Almelo heeft een ontheffing voor tijdelijke natuur ontvangen. Doordat de ontheffingsaanvraag is gedaan door een gemeente heeft dit een grote toepasbaarheid op Amersfoort. In de haven Antwerpen is het project "Antwerpse haven, natuurlijk" gerealiseerd. Hier is de langste gereguleerde ervaring met tijdelijke natuurterreinen.

Als laatste wordt IJburg behandeld. Op IJburg is een voorbeeld van een vertraging in bouwwerkzaamheden door de aanwezigheid van de rugstreep. Deze problemen komen op meer plaatsen in Nederland voor en het IJburg dient als voorbeeld van vele projecten.

Het onderzoek zal bestaan uit literatuuronderzoek en interviews, met veldbezoek in de haven van Amsterdam en in de gemeente Almelo. Met de literatuurstudie wordt het beleid waarmee de terreinen te maken hebben opgezocht.

De interviews en het veldbezoek zorgen voor binding met het gebied en als controle op de literatuur. Als er tegenstrijdige informatie is, wordt de informatie uit het interview het meest waardevol geschat, omdat deze uit eerste hand is.

Welke toegevoegde natuurwaarde heeft tijdelijke natuur in gemeente Amersfoort?

A Voor welke soorten is tijdelijke natuur van belang?

Om deze deelvraag te beantwoorden wordt er een literatuurstudie gedaan. Er is al een onderzoek gedaan naar het belang van tijdelijke natuur. Deze wordt als basis genomen voor het beantwoorden van de deelvraag. Verder wordt er specifiek gekeken naar beschermde en zeldzame soorten.

Tijdelijke natuur is een aanpassing in de Flora- en Faunawet. Omdat de Flora- en Faunawet een soortgerichte wetgeving is, wordt er ook soortgericht gewerkt in dit onderzoek. Voor de beschermde soorten worden de soorten gebruikt uit de tabellen 1, 2 en 3 van de Flora- en Faunawet. De zeldzame soorten worden opgedeeld in soorten van de Rode en Oranje lijst.

Voor de Rode lijst worden de lijsten uit 2004 aangehouden. Voor de Oranje lijst zijn de lijsten uit 1998 (fauna) en 2002 (flora) aangehouden.

Van de Rode en Oranje lijsten zijn niet alle soortgroepen meegenomen in het onderzoek⁴. Van al deze soortgroepen is nog relatief weinig onderzoek gedaan over specifieke habitateisen. Daarnaast zijn deze soortgroepen vaak niet kenmerkend voor het habitat.

B Wat zijn de randvoorwaarden voor deze soorten met betrekking tot de vestigingskansen?

Om te achterhalen welke van deze beschermde soorten kunnen profiteren van tijdelijke natuur worden criteria opgesteld:

Habitat/standplaats

Van elke afzonderlijke soort wordt door middel van literatuurstudie achterhaald wat de habitatten en standplaatsen zijn van de aanwezige beschermde soorten. De soorten zijn in Nederland goed onderzocht, waardoor veel literatuur over de habitatten en standplaatsen voorhanden is.

Verspreiding binnen gemeente Amersfoort

De aanwezigheid van beschermde soorten wordt achterhaald door middel van verspreidingsgegevens uit de soortendatabase van de gemeente. Als termijn wordt hier 5 jaar aangehouden. Voor de aanwezige dagvlinders en amfibieën wordt een termijn van 10 jaar aangehouden, omdat dit een beter beeld geeft van de populatie.

⁴ Dit zijn de Vissen, Bijen, Haften, Kokerjuffers, Platwormen, Steenvliegen, Paddenstoelen, Korstmossen en Mossen.

Het is ook goed mogelijk dat een soort pas binnen enkele jaren verwacht wordt (bijv. vanwege gering dispersievermogen). Het is van belang dat er wel een ontheffing voor deze soorten wordt aangevraagd. Hierdoor wordt een buffer van enkele kilometers rondom gemeente Amersfoort meegenomen in de verspreidingskaart.

Dispersievermogen

Het dispersievermogen speelt een belangrijke rol in het al dan niet kunnen vestigen in tijdelijke natuurgebieden. Bij het vaststellen van het dispersievermogen wordt (voor zover mogelijk) onderscheid gemaakt in optimaal en suboptimaal habitat. Dit is vastgesteld door middel van literatuuronderzoek.

De zeldzame soorten zullen alleen dienen als indicatie voor mogelijke vergroting van de natuurwaarden. Hierdoor wordt voor de zeldzame soorten alleen gekeken naar de habitatseisen.

D Hoe kunnen de natuurwaarden op tijdelijke natuurterreinen worden versterkt?

Om deze deelvraag te beantwoorden wordt er gekeken naar vormen van beheer en inrichting. Er is al veel geschreven over verschillende beheermaatregelen en het effect hiervan op vegetatie en dieren. Deze ingrepen worden daarom achterhaald door middel van literatuuronderzoek.

Daarnaast wordt er door middel van interviews met terreineigenaren en gemeente Amersfoort achterhaald wat het huidige beheer is van de braakliggende terreinen. Op basis daarvan wordt bepaald welke winst geboekt kan worden na de inpassing van tijdelijke natuur.

Wat vergroot het draagvlak voor tijdelijke natuur?

A Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij burgers?

Er wordt een literatuurstudie gedaan naar wat burgers belangrijk vinden aan groen in de stad en welke voordelen zij hierbij hebben. De literatuurstudie richt zich op vergelijkbare projecten op braakliggende terreinen in Amersfoort. De interviews uit de casusstudies worden gebruikt om draagvlak onder burgers te achterhalen. De gebruikte methodieken in de casussen kunnen als voorbeeld dienen voor het vergroten van draagvlak in Amersfoort.

B Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij terreineigenaren?

Voor dit onderzoek wordt er gebruik gemaakt van interviews. Door het afleggen van interviews wordt de mening van terreineigenaren achterhaald. De interviews worden gehouden met enkele terreineigenaren. Deze worden geselecteerd op de grootte van het bedrijf en de hoeveelheid braakliggende grond dat zij in beheer hebben in gemeente Amersfoort.

C Van welke aspecten dragen bij aan draagvlak bij politiek?

Voor draagvlak onder politiek wordt er gekeken op welke beleidsstukken de inpassing van tijdelijke natuur kan bijdragen. Deze beleidsstukken worden door middel van literatuuronderzoek achterhaald. De beleidsstukken zijn voor de onderzoekers beschikbaar en volledig qua informatie.

CONCEPT TIJDELIJKE NATUUR

De Flora- en Faunawet (FF-wet) beknot nu (onbedoeld) de natuurontwikkeling op braakliggende terreinen. Door de strenge wetgeving zijn terreineigenaren bang dat er beschermde soorten op het terrein vestigen⁵. Voor deze soorten is een ontheffing nodig voor iedere activiteit, die een negatief effect kan hebben op de populatie of individuen van deze soort. Vaak zijn er voor het krijgen van deze ontheffing mitigerende en/of compenserende maatregelen nodig. Deze maatregelen en de vertraging van het aanvragen van een ontheffing, kosten veel geld voor de terreineigenaar. Hierom houden zij elke natuurontwikkeling tegen. Om een oplossing te geven voor dit probleem is door het Innovatienetwerk het concept “tijdelijke natuur” ontwikkeld⁶.

Dit concept is verder uitgewerkt tot een conceptbeleidslijn⁷. Deze conceptbeleidslijn maakt het mogelijk een ontheffing voor de FF-wet vooraf te ontvangen. De ontheffingsprocedure voor de FF-wet is beschreven in bijlage I.

Deze ontheffing wordt aangevraagd voor soorten, die te verwachten zijn in het tijdelijke natuurterrein. De ontheffing is alleen voor die soorten geldig. Wanneer andere beschermde soorten zich vestigen moet dit gemeld worden bij Dienst Regelingen. Hierna wordt een nieuwe ontheffingsprocedure ingezet.

De ontheffing is 10 jaar geldig⁸, daarna kan verlenging worden aangevraagd⁹. Tijdens de looptijd van de ontheffing mag het terrein worden opgeruimd, mits beschermde soorten hebben kunnen profiteren van het tijdelijke gebied.

De zorgplicht uit de FF-wet blijft wel van toepassing. Dit betekent dat elk individu op geen enkele manier geschaad mag worden. Hierdoor moeten dieren de kans krijgen om weg te trekken of moeten worden weggevangen en worden uitgezet.

⁵ Reker et al., 2006

⁶ Het concept is ontwikkeld in samenwerking met Bureau Stroming, Stichting ARK, Universiteit Maastricht, Instituut voor Infrastructuur, Milieu en Innovatie, Ministerie van ELI, haven van Amsterdam en de gemeente Almelo

⁷ Reker & Braakhekke, 2007

⁸ Hierbij is de tijd aangehouden dat een bestemming-plan geldig is

⁹ Gesprek Martijn van Opijnen, Dienst Regelingen (zie bijlage IX)

Voor tijdelijke natuur zijn er een aantal uitgangspunten om in aanmerking te komen voor de ontheffing. Daarnaast zijn er in de tot nu toe afgegeven ontheffingen een aantal specifieke voorwaarden opgenomen, waaraan men moet voldoen om de natuur op te mogen ruimen. Gebieden bedoeld als tijdelijke natuur hebben de volgende uitgangspunten¹⁰:

- Er is een definitieve, in een bestemmingsplan vastgelegde, andere bestemming dan die van natuurgebied
- De looptijd van een ontheffing is 10 jaar
- De definitieve bestemming is nog niet gerealiseerd
- Op de terreinen wordt natuurontwikkeling toegestaan, dit gaat samen met de toestemming om de natuur weer op te ruimen. De natuurontwikkeling moet spontaan verlopen¹¹
- Het terrein is minimaal één voortplantingseizoen beschikbaar voor natuurontwikkeling

Verder zijn er een aantal voorwaarden meegegeven¹²:

- De ontheffing wordt alleen voor aangevraagde soorten verleend
- Maatregelen die ertoe leiden dat de kans op kolonisatie door de soorten (waarvoor ontheffing wordt verleend) wordt verkleind, dienen zoveel mogelijk achterwege te worden gelaten vanaf het begin van de ontheffingsperiode tot het moment van ingebruikname van het plangebied
- Maatregelen die ertoe leiden dat de kans op verspreiding van soorten (waarvoor ontheffing is verleend) vanuit het plangebied naar de omgeving wordt verkleind, dienen zoveel mogelijk achterwege te worden gelaten vanaf het begin van de ontheffingsperiode tot het moment van ingebruikname van het plangebied
- Vóór afgaand aan het in gebruik nemen van het plangebied dient een inventarisatie te worden uitgevoerd van de eventueel in het gebied voorkomende soorten waarvoor ontheffing is verleend
- In het kader van de pilot dient te worden gemonitord welke soorten (wettelijk beschermd én niet wettelijk beschermd) op welke wijze gebruik maken van het terrein. Een tussenrapportage over deze monitoring dient 5 jaar na dato te worden overgelegd en een eindrapport onmiddellijk na het aflopen van de geldigheidsstermijn van deze ontheffing

¹⁰ InnovatieNetwerk, 2008

¹¹ Spontane ontwikkeling is hier een breed begrip. Enige vorm van beheer en inrichting is vooralsnog toegestaan, zolang inheemse soorten worden bevorderd.

¹² Ontheffingen van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068, FF/75C/2010/0112, FF/75C/2010/0059, FF/75C/2010/0147

◀ **Afb. 1**
In de huidige situatie dienen aanwezige beschermde soorten weggevangen te worden, voordat er met de bouw mag worden begonnen

GEBIEDSBESCHRIJVING

Ligging

Gemeente Amersfoort is gelegen in het midden van Nederland, in het noordoosten van de provincie Utrecht. Wat Amersfoort qua natuur bijzonder maakt, is de unieke ligging in het landschap. In gemeente Amersfoort komen drie landschappen bij elkaar: Het Nationaal Landschap Eempolder, Nationaal park de Utrechtse Heuvelrug en de Gelderse Vallei.

Utrechtse Heuvelrug

In het zuiden van gemeente Amersfoort is de Utrechtse Heuvelrug gelegen, wat een reliëfrijk en droog gebied is. Deze stuwwal is in het Saaliën gevormd en is op enkele plekken boven de 50 meter +NAP, met als hoogste punt de Amerongse Berg (69m +NAP). Door de droge omstandigheden zijn er voornamelijk schrale en droge vegetaties te vinden. De meest kenmerkende zijn droge heiden, schraalgraslanden en droge bossen. Het gebied kent enkele grotere heidegebieden, te weten de Leusderheide (net ten zuiden van de gemeente Amersfoort) en de omgeving van de Stichtse rotonde (zuidwesten van Amersfoort)¹³. Hier zijn soorten, zoals de *Zandhagedis* en *Heideblauwtje*, sterk vertegenwoordigd.

In de bossen komen soorten als *Hazelworm* en *Levendbarende hagedis* voor. Het bos herbergt verder overige bosbewoners als verschillende spechten en vleermuizen, maar daarnaast ook de *Boommarter* en de *Das*¹⁴. De bermen lijken op schraalgraslanden met soorten als zandblauwtje en schapenzuring. Deze graslanden zijn met name geschikt voor vele insectensoorten zoals sprinkhanen en enkele dagvlinders.

Gelderse Vallei

Het overgrote deel van Amersfoort is gebouwd op een dekzandplateau genaamd de Gelderse Vallei. Dit zand is tijdens het Weichseliën opgewaaid en heeft grote delen van Nederland bedekt. De Gelderse Vallei wordt gekenmerkt als een zeer gevarieerd gebied met landgoederen, akkers, bossen, houtwallen en beekdalen¹³. De houtwallen vormen geschikte leefgebieden voor kleine zoogdieren en vleermuizen. In Amersfoort zelf hebben de bermen en grasvelden het karakter van bloemrijke graslanden waar soorten als de *Rietorchis* goed is vertegenwoordigd. Ook soorten als *Gewone margriet* en *Gewoon knooppkruid* komen hier voor¹³.

¹³ Gemeente Amersfoort, 2009.

¹⁴ www.staatsbosbeheer.nl

Eempolder

Het noordwesten is in tegenstelling tot voorgaande gebieden een stuk natter. Dit heeft een samenhang met de loop van de Eem. Het gebied is van oudsher een veengebied, wat is afgegraven. Het afgraven heeft tot een kenmerkend landschap geleid: het slagenlandschap. Het merendeel van de Eempolder wordt gebruikt als weide en hooiland en is geschikt voor vele weidevogels als de *Grutto* en *Tureluur*.

De graslanden worden doorkruist door vele kleine sloten, die een ecosysteem op zich vormen. De sloten bevatten beschermde soorten als *Bittervoorn* en *Grote modderkruiper*. Ook zijn amfibieën zoals de *Rugstreeppad*, *Heikikker* en *Poelkikker* aanwezig rondom de sloten aanwezig¹⁵.

Stedelijke ontwikkeling

Dat Amersfoort een groene uitstraling wil behouden, komt terug in de stedelijke ontwikkeling. De gemeente heeft een model¹⁶ ontwikkelt, waarmee grijs (bebouwing) en groen (natuur) met elkaar wordt geïntegreerd. De realisatie van het model wordt verwacht in 2015. Ook in het huidige Amersfoort komt het oorspronkelijke landschap tot zijn recht. De bovengenoemde landschappen zijn geïntegreerd in het stedelijk gebied. Zo zijn er dennen te vinden in de wijken in zuidwest Amersfoort en lopen de lanen mee met de natuurlijke glooiing van de heuvels uit de ijstijd (Utrechtse Heuvelrug). Daarnaast is er spontane vestiging van soorten die van nature in het polderlandschap (Eempolder) thuishoren en komen elementen uit het dekzandgebied (Gelderse Vallei) terug in de vorm van bewaarde houtwallen en delen loofbos¹⁷.

Bedrijventerreinen

Naast een interessante geografische ligging, vormt Amersfoort een belangrijke economische functie. Het is een stad in ontwikkeling en met name het bedrijfsleven is de laatste jaren erg toegenomen. Dit is onder andere terug te zien in de toename van het aandeel bedrijventerreinen. Zo zijn bedrijventerreinen de Wieken-Vinkenhoef en Vathorst nog in ontwikkeling en is bedrijventerrein Calveen in de jaren '90 ontwikkelt. De oudere bedrijventerreinen Isselt en de Hoef maken het aandeel aan bedrijventerreinen compleet¹⁷.

Braakliggende terreinen

Door het groeiende karakter van de stad is er een relatief groot scala aan braakliggende terreinen in en om Amersfoort aanwezig. Opgekochte terreinen worden echter niet meteen volgebouwd: de terreinen liggen vaak eerst enkele jaren (zo niet decennia) braak. Over het algemeen worden de braakliggende terreinen intensief beheerd, zodat er geen beschermde soorten zullen opduiken. Er zijn echter enkele terreinen waar enige vorm van beheer grotendeels ontbreekt. Inventarisaties op dergelijke terreinen¹⁸ hebben enkele beschermde (bijv. *Rietorchis*), maar vooral veel zeldzame (bijv. *Wilde ridderspoor* en *Kaal breukkruid*) soorten opgeleverd. Deze inventarisaties geven een inzicht dat braakliggende terreinen in potentie voor veel biodiversiteit kunnen zorgen.

¹⁵ Gemeente Amersfoort, 2009.

¹⁶ Gemeente Amersfoort, 2004

¹⁷ www.amersfoort.nl

¹⁸ van den Berg, 2010; Brekelmans et al. 2009

DEEL I BELEID

Tijdelijke natuur is een nieuwe beleidslijn voor de Flora- en Faunawet. Echter komt men met de inpassing ook in aanraking met een andere wetten en beleidsstukken. Uit het beleid komen een aantal randvoorwaarden waaraan de braakliggende terreinen moeten voldoen. Daarnaast zijn er nog een aantal soortgelijke projecten uitgevoerd. Hieruit komen een aantal successen en verbeterpunten. Deze worden in dit deel besproken. In hoofdstuk 1 staan de belangrijkste natuurwetten en beleidsstukken genoemd en hun effect op tijdelijke natuur. In hoofdstuk 2 staan de belangrijkste succes- en leerpunten uit andere projecten met tijdelijke natuur. Een langere beschrijving van de projecten is opgenomen in de bijlage. In hoofdstuk 3 zijn de successen vertaald naar Amersfoort. In hoofdstuk 4 zijn de conclusies van dit hoofdstuk opgenomen.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Wereldwijd gaat de biodiversiteit achteruit en worden de natuurgebieden steeds kleiner. Om de achteruitgang te stoppen zijn er een aantal internationale verdragen getekend. Naar aanleiding van deze verdragen heeft de Europese Unie twee richtlijnen opgesteld. In de landelijke wetgeving moet aan deze richtlijnen worden voldaan.

De richtlijnen zijn de Vogelrichtlijn uit 1979 en de Habitatrichtlijn uit 1992¹⁹. In 1993 werd tevens het Biodiversiteitsverdrag in Rio de Janeiro getekend²⁰. De originele naam van het verdrag is Convention on Biological Diversity (CBD). In navolging van deze internationale verdragen zijn er twee wetten in Nederland in werking getreden: de Natuurbeschermingswet uit 1998 en de Flora- en Faunawet uit 2002²¹. Daarbij waren er al een aantal wetten actief die specifieke delen van de natuur beschermden, te weten: de Boswet en de Natuurschoonwet 1928²². De wetgeving is daarna aangevuld met beleid.

Vogel- en Habitatrichtlijn

De Europese Unie heeft een tweetal richtlijnen vastgesteld, waaraan de nationale wetgeving van de lidstaten moet voldoen²³. De Vogelrichtlijn legt vast dat alle inheemse vogelsoorten uit de lidstaten van de Europese Unie moeten worden beschermd en er mag geen gevaar optreden op de staat van instandhouding van de soorten. In 1992 werd vervolgens de Habitatrichtlijn vastgesteld. Hiermee waren niet langer alleen de vogels beschermd, maar moest voor veel andere diersoorten ook zorg gedragen worden voor de instandhouding. Elk land moet na de aanstelling van de richtlijnen speciale beschermingszones aanwijzen. De beschermingszones zijn later bekend geworden als Natura 2000 gebieden.

¹⁹ <http://www.europadecentraal.nl>

²⁰ <http://english.minlnv.nl/>

²¹ Ministerie van LNV, 2000

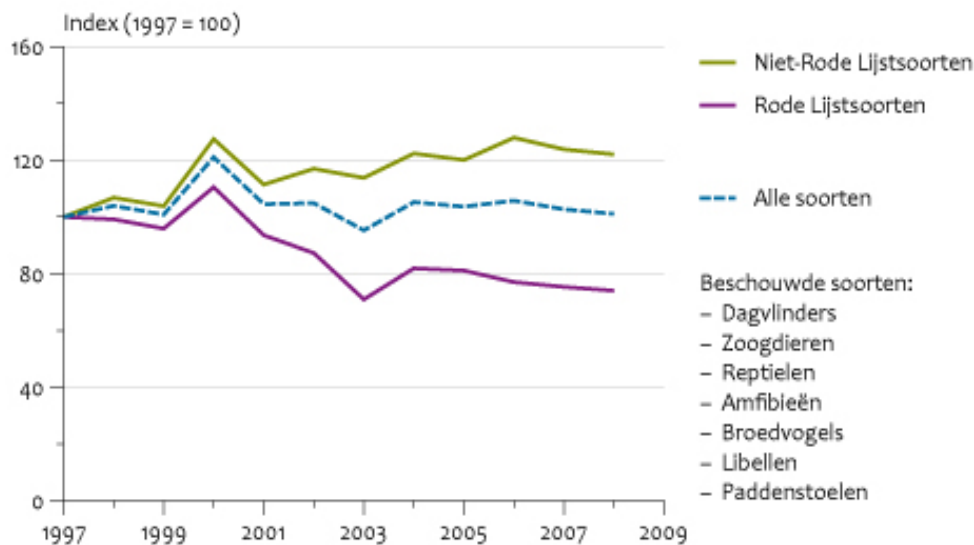
²² Ministerie van LNV, 2005

²³ www.natuurbeheer.nu

► **Afb. 2**
Een van de grootste Natura 2000 gebieden in Nederland is de Oostvaardersplassen. Dit gebied is toegewezen vanuit de Vogelrichtlijn

Populatieomvang soorten

Bron: PBL, NEM / CBS.

www.planbureauvoordeleefomgeving.nl

◀ **Afb. 3**
Dat het niet gunstig gesteld is met de biodiversiteit in Nederland laat dit overzicht van het PBL goed zien. Hoewel de algemene soorten in aantal toenemen, nemen de zeldzame soorten alleen maar verder af

Convention on Biological Diversity (CBD) (verdrag van Rio)

Op de natuurtop in Rio de Janeiro in 1992 is tot nu toe het belangrijkste Biodiversiteitsverdrag getekend. 193 verschillende erkende staten hebben deze verklaring getekend²⁴. In het verdrag wordt verklaard dat biodiversiteit intrinsieke waarden heeft en daarom behouden moet worden²⁵. Daarnaast wordt het belang van biodiversiteit voor evolutie en een duurzaam voortbestaan op de aarde erkend. De landen die het verdrag hebben ondertekend, hebben verklaard dat de achteruitgang van de biodiversiteit moet stoppen en zij zich hiervoor gaan inspannen.

Natuurbeschermingswetten in Nederland

De Europese richtlijnen werd in 1998 in Nederland omgezet in landelijke wetgeving²⁶. Hieruit ontstond de Natuurbeschermingswet. Deze wet beschermt bijzondere natuurgebieden en beschermde individuele soorten. In 2002 trad de Flora- en Faunawet in werking²⁷. Deze wet verving de bescherming van de individuele soorten uit de Natuurbeschermingswet en breidde deze uit. Hierin zijn ook de jacht en de handel in beschermde diersoorten geregeld.

Beleid

Naast de natuurbeschermingswetten wordt er actief beleid gevoerd op het behoud van biodiversiteit en natuur. Het gaat hier om zowel lokaal als nationaal of regionaal beleid. Het beleid is niet bindend, maar wel sturend bij het handelen van overheden.

²⁴ www.cbd.int

²⁵ United Nations, 1992

²⁶ Ministerie van LNV, 2000

²⁷ Ministerie van LNV, 2002

WET- EN REGELGEVING EN BELEID

In dit hoofdstuk zal wet- en regelgeving en beleid behandeld worden die van invloed is op braakliggende terreinen. Hierbij wordt ingegaan op de natuurwetgeving en op beleid voor natuurontwikkeling. De wetten en regelingen zullen kort worden beschreven en er wordt aangegeven wat deze wetten en regelingen te maken hebben met tijdelijke natuur. In dit hoofdstuk is een indeling gemaakt op wetten en beleid die gebieden en soorten beschermen, alsmede de algemene zorgplicht. Daarna wordt overige wetgeving en beleid besproken.

1.1 Gebiedsbescherming

De wetgeving omtrent gebiedsbescherming is geregeld in een aantal wetten: de Natuurbeschermingswet en de Boswet.

Natuurbeschermingswet 1998

De Natuurbeschermingswet²⁸ beschermt een aantal natuurgebieden in Nederland. Er zijn een aantal natuurmonumenten aangewezen in Nederland. Alle handelingen die een negatieve invloed hebben op de natuurwaarden in het natuurmonument moeten worden nagelaten²⁹. De Natuurbeschermingswet zal in principe geen invloed hebben op het ontwikkelen van tijdelijke natuur. Tijdelijke natuur zal per definitie worden ontwikkeld op gronden waar een andere bestemming dan natuur op rust³⁰.

Voor het veranderen van de bestemming is een wijziging in het bestemmingsplan nodig. Deze wijziging zal niet worden doorgevoerd als het gebied beschermd is.

Voor tijdelijke natuurgebieden, die nabij beschermde natuurgebieden liggen, kan een ontheffing wel nodig zijn. Dit is het geval wanneer het effect van tijdelijke natuur negatief is voor het beschermde gebied.

In de conceptbeleidslijn²⁸ en de ecologische onderbouwing voor tijdelijke natuur³⁰ wordt er van uitgegaan dat tijdelijke natuur geen negatieve gevolgen heeft en dat de ontheffing in de praktijk niet nodig zal zijn.

²⁸ Ministerie van LNV, 1998

²⁹ Ministerie van LNV, 2000

³⁰ Reker et al., 2006

Er worden (in deel II van dit rapport) enkele gevaren genoemd van tijdelijke natuur, o.a. voorkomen van invasieve exoten. Deze zijn van toepassing in het geval van een nabij gelegen beschermd natuurgebied. Rondom Amersfoort liggen geen beschermde natuurmonumenten, waarop tijdelijke natuur schadelijke invloed kan hebben.

Boswet

De Boswet beschermt alle bossen in Nederland³¹. In de regel geldt: wat bos is moet bos blijven. Voor tijdelijke natuur kan deze regeling van belang zijn indien er bosvorming optreedt in het gebied. Gebieden die aan de volgende eisen voldoen vallen onder de Boswet³²:

- Het gebied is minimaal 10 are³³ groot
- Het bedekkingspercentage is minimaal 60% bomen en struiken
- De opslag ouder dan 5 jaar is
- Buiten de bebouwde kom

Voor de Boswet zijn enkele uitzonderingen deze hebben geen toepassing op tijdelijke natuur. Voor bossen binnen de bebouwde kom geldt de Boswet niet. In Amersfoort is het kappen van bomen geregeld in de Algemene Plaatselijke Verordening, hieronder weer gegeven.

Voor een gebied dat onder de Boswet valt, gelden twee plichten³². Ten eerste is er de meldingsplicht voor het kappen van het bos. Ten tweede is er een herplantplicht. Elke bos moet binnen 3 jaar weer bos worden, hierna kan nog voor 3 jaar verlenging worden aangevraagd.

Er is een ontheffing voor de Boswet aan te vragen als het om een duidelijk tijdelijk terrein gaat. Deze ontheffing is 40 jaar geldig. De ontheffing kan nodig zijn voor jonge bossen als er voldoende oppervlakte aanwezig is. Als tijdelijke natuur zich tot struweel of bos ontwikkeld is een ontheffing nodig. De ontheffingen worden door de provincies verstrekt.

Algemene plaatselijke verordening

In Amersfoort is in de algemene plaatselijke verordening³⁴ iets soortgelijks opgenomen als een bebouwde kom Boswet. Onder afdeling 5 “*het bewaren van houtopstanden*” wordt een kapverbod beschreven. Dit geldt voor bomen met een omtrek groter dan 35 cm of voor een gebied waarvan de te kappen houtopstand een oppervlakte beslaat van meer dan 50 m².

Voor het kappen van bomen moet een vergunning worden aangevraagd bij de gemeente. Op het moment wordt een wijziging in het kapverbod voorbereid. Door deze wijziging zal het kappen van bomen binnen de bebouwde kom makkelijker worden.

³¹ www.natuurbeheer.nu

³² Provinciaal bestuur Gelderland, 2001

³³ Een are is 100 m²

³⁴ Algemene plaatselijke verordening Amersfoort

Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

De Ecologische Hoofdstructuur is een netwerk van grote en kleine natuurgebieden in Nederland³⁵. Deze verbindingen zorgen voor een verhoging van de natuurwaarden. Het doel is om meer dan 750.000 ha tot de EHS te laten behoren in 2020³⁶. Door bezuinigingen in het kabinet komt de realisatie van de EHS in gevaar³⁷. Om toch verbindingen te creëren tussen natuurgebieden kan tijdelijke natuur dienen als stepping stones door de steden heen. Deze verbinding is niet gelijk waardig aan de originele EHS, maar zorgt wel een verbinding.

Leefgebiedenbenadering

Om ondanks de wetgeving verdere achteruitgang van biodiversiteit terug te dringen, is er in 2007 door het Ministerie van LNV een nieuwe beleidsstrategie voor soorten aangenomen: de Leefgebiedenbenadering³⁸.

De Leefgebiedenbenadering is beleid. Het wordt nog maar deels toegepast. Bij de Leefgebiedenbenadering wordt een bundeling gemaakt van beschermde soorten binnen een habitat. Hierdoor kunnen veel soorten binnen een specifiek habitat makkelijker beschermd worden. Het soortenbeleid verschuift hiermee van individu naar habitatinstandhouding.

De Leefgebiedenbenadering kent een driesporen beleid:

Meekoppelen: Dit spoor richt zich op het “mee laten doen” van natuur bij ruimtelijke ontwikkeling.

Het spoor richt zich op plaatsen waar natuur slechts een bijfunctie is. Op deze plaatsen zijn potenties voor natuurwaarden aanwezig, tijdelijke natuur kan hier een van zijn.

Verbreden: Dit spoor richt zich op gebieden met de hoofd-functie natuur.

Het gaat hier om verbreding van de beheersmaatregelen waardoor meer soorten zich kunnen handhaven.

Uitvoeren: Dit spoor richt zich op het ontplooiën van initiatieven voor specifiek soortenbeleid.

De initiatieven zijn gericht op plaatsen waar zoveel mogelijk soorten kunnen profiteren.

Tijdelijke natuur past goed binnen de Leefgebiedenbenadering, aangezien deze uitgaat van habitatten. Bij tijdelijke natuur wordt er ingezet op een pioniersituatie. Daarnaast wordt er volgens het eerste spoor, meekoppelen, nieuwe habitatten gecreëerd.

1.2 Soortbescherming

De soortbescherming in Nederland wordt geregeld door de Flora- en Faunawet. Dit wordt ondersteund met beleid van de Rode lijst, de Oranje lijst en Soortbeschermingsplannen³⁵.

De wet- en regelgeving en het beleid moet er voor zorgen dat er geen soorten uit Nederland verdwijnen.

Flora- en faunawet

De Flora- en Faunawet (FF-wet) vormt samen met de Natuurbeschermingswet het belangrijkste juridische kader voor de natuurwetgeving³⁹. De FF-wet werkt via een “nee, tenzij ...” principe. Dit wil zeggen dat in principe alle schadelijke handelingen ten opzichte van beschermde dieren en planten verboden zijn. Om toch schadelijke handelingen voor de beschermde soorten te mogen doen is een ontheffing of vrijstelling⁴⁰ nodig. Voor het verkrijgen van een ontheffing of vrijstelling gelden strikte voorwaarden.

³⁵ Ministerie van LNV, 2005

³⁶ www.natuurbeheer.nu

³⁷ www.pbl.nl

³⁸ Ministerie van LNV, 2007-a

³⁹ Ministerie van LNV, 2002

⁴⁰ Zoals bedoelt in artikel 75 van de Flora- en Faunawet

In de FF-wet staat specifiek omschreven welke planten en diersoorten beschermd zijn in Nederland. Verschillende soorten kennen verschillende beschermingsregimes. In bijlage II staat een omschrijving van de beschermde diersoorten en beschermingsregimes. Daarnaast staat genoemd op welke gronden de flora en fauna beschermd kan worden.

Rode lijst

De Rode lijst bevat een overzicht van soorten die uit Nederland zijn verdwenen of dreigen te verdwijnen. De soorten worden aangewezen op basis van zeldzaamheid of negatieve trend⁴¹. De soorten op de Rode lijst zijn niet wettelijk beschermd. Zij geven wel een indicatie aan hoe het gaat met het natuurbeheer. Vaak zullen Rode lijst soorten mee worden genomen voor het uitvoeren van het beleid.

Oranje lijst

De Oranje lijst is een lijst met bedreigde soorten uit de provincie Utrecht. Deze lijst is opgesteld als Rode lijst voor die provincie. De Oranje lijsten zijn opgesteld in het werkdocument flora en fauna van de provincie Utrecht⁴².

1.3 Algemene zorgplicht

Naast soortbescherming is in de FF-wet een algemene zorgplicht opgenomen. De zorgplicht houdt in dat iedereen 'voldoende zorg' in acht moet nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en planten en hun omgeving⁴³. De zorg, zoals hier beschreven, houdt in dat iedereen, die redelijkerwijs kan vermoeden dat zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kan veroorzaken voor flora of fauna, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voor zover dat redelijkerwijs kan worden verwacht. Bij de ontheffing van tijdelijke natuur blijft de zorgplicht van de FF-wet van kracht⁴⁴. Hierbij moet bij het opruimen van de tijdelijke natuur rekening mee gehouden worden en maatregelen voor genomen worden.

1.4 Overige wet- en regelgeving

In deze paragraaf wordt wet- en regelgeving besproken die geen directe betrekking heeft op natuurwetgeving, maar van toepassing is op de ontwikkeling van braakliggende terreinen.

1.4.1 Aansprakelijkheid

Bij gebieden waar bezoekers komen heeft de eigenaar een verantwoordelijkheid voor deze bezoekers⁴⁵. Als braakliggende terrein worden opengesteld en betreden wordt de eigenaar dus aansprakelijk. De terreineigenaar moet verwachten dat het publiek het terrein zal betreden en is verplicht deze te waarschuwen voor mogelijk gevaar op deze terreinen. Hij zal slechts aansprakelijk zijn als hij nalaat voorzorgsmaatregelen te treffen. Hierbij is waarschuwen vaak voldoende. De waarschuwing moet specifiek voor het gevaar zijn wat zich voor kan doen. Een bord met slechts "pas op gevaar" zal niet voldoende zijn.

De terreineigenaar dient redelijkerwijs rekening te houden met de activiteiten van de bezoekers. Dit hangt af van de volgende zaken:

- De wijze waarop bezoekers zullen recreëren
- De mate van waarschijnlijkheid dat zij daarbij onvoorzichtig en onoplettend zijn
- De grootte van de kans dat daardoor ongevallen ontstaan
- De ernst die de gevolgen kunnen hebben (lichamelijk letsel)
- De bezwaarlijkheid van de te nemen maatregelen

1.4.2 Distelverordening

In de provincie geldt een Distelverordening voor twee distelsoorten: de *Akkerdistel* en de *Akkermelkdistel*⁴⁶. Eigenaren van terreinen zijn verplicht deze soorten te verwijderen, voordat zij in bloei komen, als deze overlast kunnen veroorzaken aan aangrenzende gronden.

⁴¹ www.minlnv.nederlandsesoorten.nl

⁴² Provincie Utrecht, 2002; Provincie Utrecht, 1998

⁴³ Ministerie van LNV, Ministerie van VROM, 1998; Reker & Braakhekke, 2007

⁴⁴ Ontheffingen van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068, FF/75C/2010/0112, FF/75C/2010/0059, FF/75C/2010/0147

⁴⁵ Brunel Legal, 2006

⁴⁶ www.provincie-utrecht.nl

CASUSSTUDIE

Het concept Tijdelijke natuur is al op een aantal plaatsen toegepast. In dit hoofdstuk wordt er beschreven wat de succes- en faalfactoren zijn van een aantal van deze projecten. Een beschrijving van de casussen is opgenomen in bijlage III. De eerste casus is de Antwerpse haven. Dit project loopt al een aantal jaar. Dit is een project waarbij er veel ruimte is voor natuur en waar ze ook binnen de Europese wetgeving op terreinen tijdelijke natuur laten ontwikkelen. De tweede casus is de Amsterdamse haven. Hiervoor is de eerste ontheffing tijdelijke natuur in Nederland afgegeven. Het gebied ontwikkelt zich nu al twee jaar. De volgende casus is Almelo. Zij hebben ook een ontheffing voor tijdelijke natuur. De laatste casus is IJburg. Dit is een project zonder ontheffing, waar het nodige is gedaan aan natuurprojecten en waar problemen zijn opgetreden. Bij de casussen wordt gekeken hoe deze binnen het huidige beleid passen en welk beleid er op de terreinen gevoerd wordt. Daarnaast wordt gekeken naar de ontwikkeling van het draagvlak in de gebieden.

Proefproject

De beleidslijn “tijdelijke natuur”⁴⁷ is nog een concept. Het ministerie wil eerst ervaring opdoen voordat de beleidslijn definitief wordt of, zoals voorgesteld in de beleidslijn, een vrijstelling wordt gegeven⁴⁸. De tot nu toe verleende ontheffingen dienen als proef voor de conceptbeleidslijn. Na aanleiding van de ervaringen in deze projecten zal de beleidslijn worden aangescherpt en definitief worden gemaakt of kan het concept niet worden vervolgd.

Zolang er geen proefprojecten zijn voltooid wordt de beleidslijn niet definitief.

Tot die tijd is het mogelijk om in aanmerking te komen voor een proefproject. Al meerdere gemeentes zijn geïnteresseerd in een dergelijke ontheffing, maar er zijn nog maar 6 toegekend⁴⁹.

Aan het zijn van een proefproject zijn een aantal voorwaarden extra verbonden. Het gebied moet worden gemonitord om de ontwikkelingen te onderzoeken⁵⁰.

⁴⁷ Reker & Braakhekke, 2007

⁴⁸ Gesprek Arnold van Kreveld, Bureau Stroming (zie bijlage VIII)

⁴⁹ www.innova.tienetwerk.org

⁵⁰ Ontheffingen van Dienst Regelingen met de kenmerken:

FF/75C/2009/0068, FF/75C/2010/0112, FF/75C/2010/0059, FF/75C/2010/0147

Draagvlak

In de casussen is specifiek de omgang met draagvlak onderzocht. In geen van de casussen is actief beleid gevoerd met omwonenden of burgers. Dit heeft er mee te maken dat de projecten allemaal aan de rand van de stad liggen.

Ook de andere verleende ontheffingen voor tijdelijke natuur in Nederland zijn projecten buiten de bebouwde kom. Hierdoor is er geen ervaring met tijdelijke natuur en burgers.

2.1 Antwerpse haven

In de Antwerpse haven is het project “Antwerpse haven natuurlijker” van start gegaan. Een groot deel van het succes ligt in de continuïteit van de natuur in de haven⁵¹. In de haven is een deel aangewezen als ecologische infrastructuur⁵². Deze infrastructuur beslaat 5% van de Antwerpse haven. Naast deze vaste infrastructuur worden braakliggende terrein hun loop gelaten en weer opgeruimd als er gebouwd kan worden. Door deze vaste infrastructuur kunnen soorten zich eenvoudig van het ene naar het andere braakliggende terrein verplaatsen.

Het doel van de infrastructuur is het vormen van een netwerk, waarbij het in zijn geheel bijdraagt aan een duurzame instandhouding van beschermde soorten. Daarnaast wil de haven verschillende habitatten creëren om zo een positieve bijdrage te leveren aan de instandhouding voor alle haven gebonden soorten. Een vaste infrastructuur is zeer sterk en geeft een goede uitvalbasis voor allerlei soorten.

Het vaststellen van een minimum areaal aan braakliggende terreinen is een goed alternatief om de continuïteit van habitat te kunnen garanderen voor de soorten. Dit voorkomt dat de populaties volledig zullen uitsterven in de stad. Daarbij zorgt het er voor dat individuen altijd een alternatief leefgebied hebben op kleine afstand.

In de Antwerpse haven zijn alle ontwikkelingen een samenwerking geweest tussen het gemeentelijke havenbedrijf en Natuurpunt⁵³. In deze overeenkomst is afgesproken dat de inventarisaties worden uitgevoerd door vrijwilligers van Natuurpunt. Deze afspraken dragen bij aan het draagvlak voor het gebied onder de natuurorganisaties en de bevolking.

2.2 Amsterdamse haven

In de Amsterdamse haven is de eerste pilot tijdelijke natuur van start gegaan⁵³. Deze proef moet, samen met een aantal anderen, uitwijzen hoe tijdelijke natuur in zijn werk gaat. De ontheffing is verleend aan de haven van Amsterdam. Deze hebben een terrein van 8 hectare beschikbaar voor natuur. Dit gebied heeft als bestemming havengebonden activiteiten. Er is nog niet bekend wanneer dit terrein ontwikkeld zal worden. Tot die tijd kan er natuurontwikkeling plaatsvinden⁵⁴.

De Amsterdamse haven is een knooppunt van grote internationale transportstromen. De haven wil zich inzetten voor een efficiënt en milieuvriendelijk transport⁵⁵. Hierom heeft de haven een ontheffing voor de natuurontwikkeling aangevraagd. De haven ziet tijdelijke natuur hier als een goed instrument om hun groene imago te versterken⁵⁶.

In het kader van het proefproject wil het ministerie weten wat de voortgang is van de ontwikkelingen⁵⁷. Hierdoor is er bij de afgifte van de ontheffing als extra voorwaarden opgenomen dat het terrein elke 5 jaar geïnventariseerd wordt. Aan het einde van het project moet er een rapportage met de ontwikkelingen worden opgeleverd.

⁵¹ Gyselings et al., 2009

⁵² Adriaensen et al., 2008

⁵³ <http://innovatenetwerk.org/>

⁵⁴ Haven van Amsterdam, 2009-a

⁵⁵ Kuitert, 2010

⁵⁶ Ontheffing van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068

⁵⁷ Reker & Braakhekke, 2007

De ontheffing geldt slechts voor een aantal aangevraagde soorten⁵⁸. Voor de Amsterdamse haven is de ontheffing gegeven voor *Groenknolorchis*, *Noordse woelmuis*, *Waterspitsmuis*, *Bittervoorn*, *Grote modderkruiper*, *Ringslang*, *Rugstreeppad* en *Zandhagedis*. De Amsterdamse haven vindt de ontheffing voor een aantal soorten te restrictief⁵⁹. Het kan nu nog zijn dat er een soort zich vestigt waarvoor geen ontheffing is afgegeven en de bouw als nog vertraging oploopt. De haven geeft aan dat de ontheffing een deel van zijn kracht verliest door de ontheffing slechts voor een aantal soorten af te geven en niet voor alle soorten, zoals gewenst is.

Er is gekozen voor een ontheffing op soortniveau om de beleidslijn juridisch houdbaarder te maken voor de Vogel- en Habitatrichtlijn⁶⁰. In de ontheffing is onder het kopje overig wel opgenomen dat soorten, die zich in de toekomst zich gaan vestigen maar waar geen ontheffing voor is, gemeld kunnen worden bij dienst regelingen, waarna een nieuwe ontheffingsprocedure van start zal gaan⁶¹.

2.3 Almelo

De gemeente Almelo heeft een ontheffing tijdelijke natuur ontvangen op 22 juni 2010⁶². Deze ontheffing staat voor een nieuw bedrijventerrein aan de rand van Almelo⁶³. Er is daar wel een ontheffing, maar er is nog geen natuur ontwikkeld.

De gronden zijn in erfpacht gehouden bij een boer om te zorgen dat er nog geen soorten zich zouden vestigen. In Almelo wachten zij op de uitspraak van de rechtszaak in Amsterdam, om te kijken of het concept juridisch houdbaar is. Pas na de uitspraak wil de gemeente gaan ontwikkelen. Hoewel de tijdelijke natuur nog niet ontwikkeld is, zijn er al wel enkele ontwikkelingen.

In het gebied wordt al wel een gedeelte ingericht van het bedrijventerrein. Dit zijn voornamelijk de groenstroken en infrastructuur. Hierdoor kan de natuur zich daar al vast ontwikkelen en is dit een versterking voor de tijdelijke natuur. De groenstroken dienen tijdens het opruimen van de tijdelijke natuur gelijk als mitigerende maatregel.

In het gebied voor tijdelijke natuur is Japanse duizendknoop aangetroffen. Deze verdringt nu al een struikbeplanting in een houtsingel. De ontwikkeling van de duizendknoop is nu al redelijk uitgebreid. Als hier niets aan gedaan wordt zal deze zeer sterk uitbreiden en een deel van het gebied overnemen. Het is belangrijk dat de ontwikkeling van deze soort wordt gestopt voordat de tijdelijke natuur wordt ontwikkeld.

De gemeente Almelo wil voor het ontwikkelen van de tijdelijke natuur samenwerking zoeken met de IVN. Zij willen hen graag erbij betrekken om de publieke opinie te laten zien dat ook natuur organisaties achter de projecten staan. Zij hopen dat vooral dat het opruimen van de natuur makkelijker zal gaan met de steun van de IVN.

⁵⁸ Reker & Braakhekke, 2007

⁵⁹ Gesprek Remco Barkhuis, Haven Amsterdam

⁶⁰ Gesprek Arnold van Kreveld, Bureau Stroming (zie bijlage VIII)

⁶¹ Ontheffing van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068

⁶² Ontheffing van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2010/0059

⁶³ Gesprek gemeente Almelo (zie bijlage XI)

2.4 IJburg

IJburg is een nieuwe wijk in Amsterdam. Deze wijk wordt aangelegd op aangelegde eilanden in het IJmeer⁶⁴. Voor dit project is geen ontheffing voor tijdelijke natuur aangevraagd. Het project heeft door de FF-wet wel schade opgelopen, net als een aantal andere grote projecten in Nederland.

Het IJmeer is een beschermd natuurgebied volgens de Vogelrichtlijn. Hierdoor mag de aanleg van de eilanden geen negatief effect hebben op het populatieaantal van bepaalde soorten vogels. Bij de aanleg van IJburg is vanaf het begin rekening gehouden met de natuur.

Op IJburg zijn een groot aantal projecten gestart om de gevolgen te beperken, zoals de aanleg van een mosselbank om te zorgen voor voldoende foerageergebieden voor de vogels⁶⁵. Vooralsnog hebben de maatregelen effect⁶⁶ en is de natuur erg vooruit gegaan met de komst van IJburg.

De werkzaamheden op IJburg zijn uitgevoerd zonder ontheffing voor tijdelijke natuur. Dit heeft zijn weerslag gehad op de bouwprojecten. In 2007 is er een onderzoek gedaan naar de soorten van de FF-wet⁶⁷. Hierin wordt vermeld dat er wel geschikt habitat voor de *Rugstreeppad* zou ontstaan, maar dat deze het niet zou kunnen koloniseren.

In 2010 ging het toch mis⁶⁸. De *Rugstreeppad* vestigde zich op een gebied dat later een tennisbaan moet worden. Dit kostte de projectontwikkelaar vertraging, met daarbij de nodige kosten. Dit had voorkomen kunnen worden met een ontheffing voor tijdelijke natuur.

⁶⁴ Schekkerman, 2006

⁶⁵ www.ijburg.nl

⁶⁶ www.parool.nl

⁶⁷ Gemeente Amsterdam, 2007-a

⁶⁸ www.een.vandaag.nl

◀ **Afb. 4**

De nieuwe wijk IJburg bestaat geheel uit opgespoten zand. Hoewel het 'gevaar' van het vestigen van de rugstreeppad aannemelijk was, is er geen ontheffing aangevraagd. Dit heeft geleid tot grote vertraging in het bouwproces

SUCCES- EN FAALFACTOREN

In dit hoofdstuk worden de situaties uit de casussen en uit de literatuur vertaald naar de situatie van Amersfoort. Er wordt gekeken met wat voor maatregelen Amersfoort extra winst kan halen uit tijdelijke natuur. Dit hoofdstuk is opgedeeld in een aantal onderwerpen waarop de maatregel succes heeft.

3.1 Procedureel

Ontheffingen Flora- en Faunawet

Voordat een gebied in aanmerking komt voor een ontheffing voor tijdelijke natuur moeten alle ontheffingen voor de Flora- en faunawet op orde zijn⁶⁹. Het plangebied moet voor de in gebruik name geheel geïnventariseerd worden op beschermde soorten⁷⁰. Hierdoor wordt in kaart gebracht hoeveel effect tijdelijke natuur heeft op de populatie.

Vestigingsrisico

Braakliggende terreinen zijn zeer geschikt als habitat voor beschermde soorten. Projectontwikkelaars doen vaak veel moeite om de vestiging tegen te gaan. Toch wordt niet altijd voorkomen dat er toch beschermde soorten zich vestigen⁷¹. Als soorten zich vestigen brengt dit vaak vertragingen en extra kosten met zich mee⁷².

Om de vertraging te voorkomen is het zeer aan te raden om de ontheffing voor tijdelijke natuur aan te vragen. Hierdoor bestaat er een opruimgarantie en kunnen soorten, die zich vestigen in aanloop naar de bouw zonder verder vertraging verwijderd worden, mits dit buiten het voortplantingsseizoen gebeurt.

Soorten in de ontheffing

De ontheffing voor tijdelijke natuur moet worden aangevraagd voor een aantal soorten⁶⁹. Voor deze soorten wordt er beoordeeld wat de kans is of zij zich gaan vestigen en of het project voldoet om een ontheffing te krijgen voor tijdelijke natuur⁷⁰.

⁶⁹ Reker & Braakhekke, 2007

⁷⁰ Ontheffingen van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068, FF/75C/2010/0112, FF/75C/2010/0059, FF/75C/2010/0147

⁷¹ Woldendorp, 2009

⁷² www.een.vandaag.nl

Als er soorten opduiken waarvoor geen ontheffing is afgegeven wordt de ontheffing als nog aangepast. In deel II is aangegeven welke soorten zullen profiteren en welke zich zullen vestigen. Alleen voor soorten die zich zullen vestigen is het nodig om een ontheffing aan te vragen.

Om in aanmerking te komen voor een ontheffing van tijdelijke natuur moeten eerst alle andere benodigde ontheffingen in het kader van de FF-wet afgegeven zijn. Als de al aanwezige soorten tijdens de periode van tijdelijke natuur kunnen profiteren kunnen ook deze soorten mee worden genomen in de ontheffing.

Rechtszaak

Bij de eerste ontheffing voor tijdelijke natuur is twee keer bezwaar aangetekend. Het ene bezwaar is van de ontvanger van de ontheffing, deze vindt de ontheffing te restrictief. De ander is van het Milieu en Natuur Educatiecentrum Amsterdam (MNE). Zij vinden veel nog te onduidelijk in de ontheffing. Een van de vragen is of in het concept Tijdelijke natuur de zorgplicht uit de Flora- en Faunawet gewaarborgd is. Daarbij willen zij duidelijkheid scheppen of het past binnen de wettelijke kaders.

De uitkomst van de hierop volgende rechtszaak moet laten zien of het concept juridisch houdbaar is. Veel instanties wachten de uitkomst van de rechtszaak af met aanvragen van een ontheffing. Almelo heeft de ontheffing al wel, maar wacht af met het ontwikkelen van tijdelijke natuur. Begin juni wordt de uitspraak verwacht.

Als tijdens de rechtszaak de aanvrager van tijdelijke natuur in het gelijk wordt gesteld is het concept tijdelijke natuur goed gekeurd door een rechter. Hierdoor is het getoetst aan de wet en heeft het concept meer rechtszekerheid. Hierna zal de aanvrager van tijdelijke natuur vaker in het gelijk gesteld worden bij eventuele volgende rechtszaken.

Als de uitspraak in het voordeel van de bezwaarmaker uitvalt, geeft de rechter aan dat het concept juridisch niet goed in elkaar zit. Hierdoor zullen geen ontheffingen meer in de zelfde vorm worden uitgegeven of is er met de ontheffing nog steeds een groot risico bij het verschijnen van beschermde soorten.

3.2 Draagvlak

Samenwerking

In Antwerpen is er een samenwerking met Natuurpunt. Hierdoor wordt gezorgd voor ecologische kennis voor de projecten en vrijwilligers die willen inventariseren. Deze samenwerking zorgt voor draagvlak en bekendheid onder de bevolking.

Ook wil Almelo, als de natuur ontwikkeld gaat worden, samenwerking zoeken met de natuurverenigingen. In hun geval vooral het IVN. Zij willen zorgen dat deze vereniging helpt bij het verstrekken van informatie over tijdelijke natuur en zorgt voor draagvlak, ook bij het opruimen.

Voor het vergroten van het areaal voor tijdelijke natuur is het handig om samen te werken met organisaties die veel grond in beheer hebben. Het betrekken van terreineigenaren vanaf een vroegtijdig stadium in de aanvraag is daarom belangrijk. Het meedoen van deze eigenaren zorgt voor een versterking van het concept.

Burgers zijn graag op de hoogte van wat speelt in hun wijk. Het betrekken van de buurt bij het project kan zorgen voor een groot verantwoordelijkheidsgevoel van de buurtbewoners. De bewoners zijn betrokken en maken het proces van begin tot eind mee. Hierdoor kan goed duidelijk gemaakt worden dat het slechts tijdelijk is. Door bewoners te betrekken kan de eventuele inrichting en beheer zo worden afgestemd dat het terrein optimaal aansluit bij de wensen van de buurtbewoners.

Openstelling

In het oorspronkelijke idee van tijdelijke natuur is de natuur opengesteld als struinnatuur⁷³. Dit wordt in de conceptwijzer tijdelijke natuur vastgehouden⁷⁴. In de beleidslijn wordt deze eis niet gesteld⁷⁵. Uit een gesprek met Dienst Regelingen blijkt dat het openstellen niet verplicht is, maar dat het wel gewaardeerd wordt en een extra kracht geeft aan het concept⁷⁶. Openstelling zorgt voor meer draagvlak onder burgers (zie deel III, hfst 1), doordat zijn de natuur kunnen benutten en direct kunnen beleven.

Met openstelling kunnen echter wel problemen optreden, zoals dat mensen schade aanrichten voor de natuur of dat mensen te veel aan het gebied gaan hechten, dit kan voor problemen zorgen als de natuur moet worden opgeruimd. Ook is de eigenaar van een gebied aansprakelijk voor de mensen die het betreden. Hierdoor kunnen er schadeclaims komen als iemand gewond raakt in het gebied.

3.3 Ecologisch**Groenblauwe structuren**

In de Antwerpse haven zijn de tijdelijke natuurterreinen onderdeel van de ecologische infrastructuur. Ook zijn er in het kader van deze infrastructuur vaste natuurterreinen aangelegd. Hierdoor kan continuïteit van habitat van bepaalde soorten worden gegarandeerd. In Amersfoort wordt gestreefd naar groenblauwe structuren door de stad⁷⁷.

Deze structuren kunnen, zoals in Antwerpen, dienen als versterking van de tijdelijke terreinen door structureel habitat te bieden voor sommige soorten en in te spelen op migratieroutes.

Daarbij komt dat de ontheffing tijdelijke natuur niet geldt voor de zorgplicht van de FF-wet. Hierdoor hebben dieren migratieroutes uit het gebied nodig. Hier kan de groenblauwe structuur handvatten voor bieden.

Met de aanleg van tijdelijke natuurgebieden zouden de terreinen die aansluiten op deze structuur, een grotere kans hebben om bijzondere natuurwaarde te creëren. Dit zorgt voor een makkelijkere inpassing van het concept. Door eerst terreinen te ontwikkelen die aansluiten op de groenblauwe structuur kunnen deze kansen worden benut.

Interne structuren

In een te ontwikkelen gebied moeten veel structuren aangelegd worden. Door de werkzaamheden slim te plannen kan de natuur gebruikmaken van een aantal structuren. Zo kan, door het al eerder aanleggen van sloten, gezorgd worden voor extra ontwikkeling van soorten uit natte gebieden. Ook het eerder neerleggen van zanddepots kunnen soorten, zoals de *Oeverwaluw* en de *Rugstreeppad*, extra profiteren.

⁷³ *Gesprek Arnold van Kreveld, Bureau Stroming (zie bijlage VIII)*

⁷⁴ *Innovatie Netwerk, 2008*

⁷⁵ *Reker & Braakhekke, 2007*

⁷⁶ *Gesprek Martijn van Opijnen, Dienst Regelingen (zie bijlage IX)*

⁷⁷ *Gemeente Amersfoort, 2004*

► **Afb. 5**
In de Antwerpse haven gaan industrie en groen hand in hand. Door het gehele havengebied loopt een ecologische hoofdstructuur, waar tijdelijke natuurgebieden bij aan kunnen sluiten

4 CONCLUSIE

Een ontheffing voor tijdelijke natuur is een ontheffing voor de FF-wet. Alle andere wetten blijven na de verleende ontheffing nog steeds van toepassing. De ontheffing geeft recht om soorten waarvoor de ontheffing gegeven is te verwijderen of te verplaatsen. De zorgplicht uit de FF-wet blijft nog wel van toepassing. Hierdoor mogen er geen dieren gedood worden of handelingen gedaan worden waaraan dit direct een gevolg van is.

Om te voorkomen dat dieren zullen sterven moeten er mitigerende maatregelen worden getroffen. Als er dieren opduiken waar de ontheffing niet voor is afgegeven, kan men deze soorten melden bij dienst regelingen en daarna zal de ontheffing worden aangepast.

De Boswet blijft wel geldig. Er is een passage opgenomen in de Boswet, dat er een ontheffing kan worden afgegeven voor terreinen die duidelijk tijdelijk zijn. Deze ontheffing aanvragen is nodig als het terrein zich tot een ruigte ontwikkeld. Met de Natuurbeschermingswet moet rekening worden gehouden als er een gebied met de status van natuurmonument dichtbij ligt. Er moet kunnen worden aangetoond dat de tijdelijke natuur geen negatieve invloed op het natuurgebied heeft. In de omgeving van Amersfoort liggen geen natuurmonumenten. Hierdoor is de Natuurbeschermingswet niet van toepassing.

De noodzaak van een aanvraag voor een ontheffing voor tijdelijke natuur blijkt uit de problemen op IJburg. Hier is de *Rugstreeppad* aangetroffen, wat voor vertraging heeft gezorgd. Met een aanvraag voor tijdelijke natuur is deze schade te ondervangen. Er is altijd een kans op vestiging van beschermde soorten, met elk soort beheer. Hierdoor is een ontheffingsaanvraag met het oog op bouwzekerheid zeer aan te bevelen.

Na aanleiding van de ontheffing voor tijdelijke natuur in Amsterdam zijn twee bezwaarschriften ingediend. Hier is momenteel een rechtszaak van. De uitspraak van de rechter moet laten blijken of het concept juridisch houdbaar is. Onder andere gemeente Almelo wacht met het ontwikkelen van hun gebieden tot de uitspraak van de rechter. Ook zijn er veel organisaties die met hun ontheffingsaanvraag afwachten tot na de uitspraak.

Samenwerking met verschillende partijen is zeer belangrijk voor een goede uitvoer van het project. Groene organisaties kunnen door mee te doen veel publiciteit krijgen en zorgen voor draagvlak onder de bevolking. Daarnaast kunnen zij vaak helpen met inventarisatiewerk en met het uitvoeren van onderhoud in het terrein. Projectontwikkelaars kunnen extra grond bijdragen voor de tijdelijke natuur. Door ze erbij te betrekken kan er op een groter areaal tijdelijke natuur worden gecreëerd.

Het gebruiken van de groenblauwe structuur van Amersfoort kan voor zeer grote winst voor de tijdelijke natuur zorgen. De structuren kunnen dienen als vaste habitatplek voor de soorten en als migratieroutes als het gebied wordt opgeruimd. Hierdoor is er al een vast structuur aanwezig waarbinnen de tijdelijke plekken kunnen worden geplaatst.

Een selectieve aanleg van delen van het te ontwikkelen gebied, kan voor een grote versterking zorgen. Zo kunnen de groenstructuren al worden aangelegd, om de groenstructuur al te ontwikkelen en om te zorgen dat deze als migratieroute kunnen dienen. Ook kan ervoor gekozen worden om al zanddepots aan te leggen. Veel soorten kunnen hiervan profiteren.

DEEL II NATUUR

In dit rapport staat de inpassing van tijdelijke natuur centraal. In dit onderdeel wordt er gekeken wat de inpassing van tijdelijke natuur kan opleveren voor de biodiversiteit binnen gemeente Amersfoort. In hoofdstuk 1 wordt het concept van tijdelijke natuur uitgelegd. In hoofdstuk 2 wordt er dieper ingegaan op natuurlijke successie en in hoeverre zich dit vertaalt in de mate van beschermde soorten. Hoofdstuk 3 geeft een overzicht van toegevoegde waarde die tijdelijke natuur kan hebben op de biodiversiteit in Amersfoort. In hoofdstuk 4 wordt een overzicht gegeven van de profiterende soorten. Dit wordt behandeld aan de hand van de categorieën beschermde soorten, zeldzame soorten en negatieve soorten. In hoofdstuk 5, 6 en 7 wordt hetzelfde gedaan, alleen dan per landschapstype in de gemeente Amersfoort. Elk van deze landschapstypen bevatten aan het einde een uitleg over eventuele te nemen maatregelen met betrekking tot inrichting en beheer om de profiterende soorten, die van toegevoegde waarde zijn voor de natuurwaarde, te stimuleren.

ACHTERGRONDINFORMATIE

De biodiversiteit in Nederland staat onder druk. Door versnippering en verandering van het landschap neemt de soortenrijkdom gestaag af. Van elke soortgroep in Nederland heeft minstens 35% een bedreigde status (zie afbeelding 6). De Nederlandse overheid wil de achteruitgang van de biodiversiteit een halt toe roepen. Er wordt gestreefd dat het aantal Rode lijst-soorten in 2020 niet gegroeid mag zijn ten opzichte van de referentieperiode 1994-2007. Daarnaast mag de status van de afzonderlijke soorten (bedreigd, kwetsbaar, gevoelig etc.) niet negatiever zijn dan in de referentieperiode⁷⁸.

⁷⁸ Ministerie LNV, 2007-b

⁷⁹ Swaay et al., 2010

Vooralsnog heeft het beleidsdoel een gering effect. Trendlijnen van Rode lijst-soorten zijn over het algemeen (licht) dalend. De positieve uitwerking van het beleidsdoel is met name bij de algemene soorten waar te nemen. Deze groep kent over het algemeen een sterke vooruitgang.

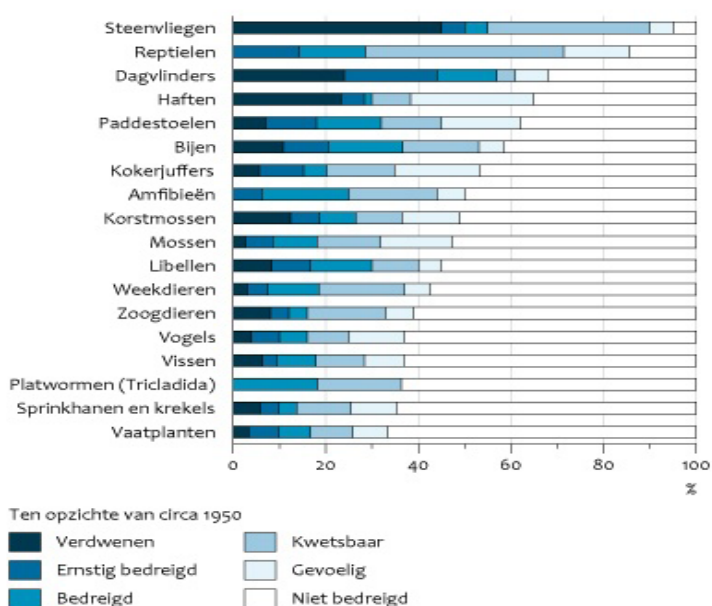
Het Compendium voor de Leefomgeving heeft voor enkele kenmerkende soortgroepen in Nederland een trendlijn opgesteld van de afgelopen 10 a 20 jaar.

Dagvlinders

Trendgegevens van de dagvlinders geven een sterke daling weer vanaf 1992. Met name 2007 en 2008 waren slechte jaren voor de Nederlandse dagvlinders. In totaal zijn er 51 soorten nauwlettend gemonitord. Van deze dagvlinders hadden 29 soorten een daling over de gehele periode⁷⁹. Het zwaartepunt van de daling ligt bij de zeldzame en bedreigde dagvlinders. Dit heeft er voornamelijk mee te maken dat resterende populaties ver uit elkaar liggen. Hierdoor is er geen uitwisseling mogelijk en zijn de vlinders erg kwetsbaar.

▼ Afb. 6
Bedreiging van
soorten eind 20e
eeuw
(Bron: Ministerie
van LNV)

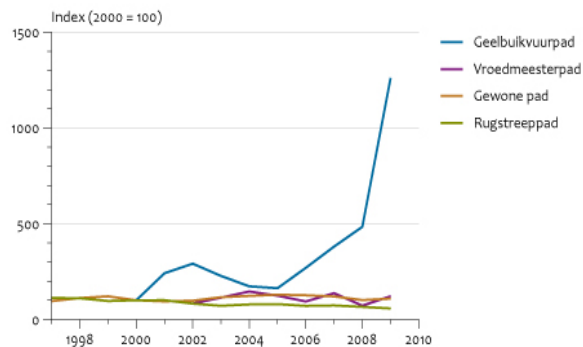
Bedreiging van soorten eind 20e eeuw

Bron: LNV.

CBS/mrt09/1052
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

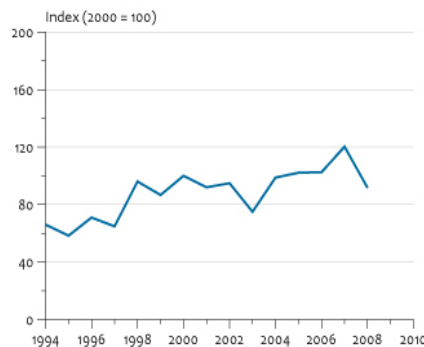
Padden

Bron: NEM (RAVON, CBS).

CBS/aug10/1077
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

Aantal reptielen

Bron: NEM (RAVON, CBS).

CBS/jul10/1384
www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

◀ **Afb. 7**
Trendlijn padden
1997-2009
(Bron: NEM)

Amfibieën

Het merendeel van de amfibieën is vóór 1997 sterk achteruit gegaan, waardoor alle aanwezige amfibieën in Nederland op de Rode lijst staan. De achteruitgang is vooral te wijten aan verlies van leefgebied, verzuring van poelen en vennen en versnippering van het landschap. Sinds 1997 neemt het aantal gestaag toe. Dit komt omdat Nederland bewuster is omgegaan met het landschap. Zo is er meer rekening gehouden met nadelige invloeden voor de waterkwaliteit en zijn er soortbeschermingsplannen voor verschillende soorten opgesteld, waaronder de *Geelbuikvuurpad* en de *Boomkikker*⁸⁰.

Dit wil echter niet zeggen dat het met alle amfibieën goed gaat in Nederland. Afbeelding 7 geeft een overzicht van de trendlijnen van alle in Nederland aanwezige paddensoorten. Hierin is het effect van de soortbeschermingsplannen goed te zien in de vorm van de sterke toename van de *Geelbuikvuurpad*. Soorten als de *Gewone pad* en de *Rugstreepad* blijven achteruit gaan.

Reptielen

Net als de amfibieën kenden de reptielen ook een sterke achteruitgang. Vanaf 1994 zijn de reptielen gemiddeld weer in aantal aan het toenemen. Dit hangt sterk samen met de soortbeschermingsplannen, die zijn opgesteld voor het merendeel van de reptielen. Aan de hand van deze plannen zijn in de leefgebieden verschillende beschermingsmaatregelen getroffen voor instandhouding van populaties. In omliggende gebieden is het beheer aangepast op eventuele aanwezigheid van de reptielen. Van alle reptielen gaat alleen de *Levendbarende hagedis* achteruit in aantal (zie afbeelding 8). Versnippering van habitat en verbossing zijn de voornaamste oorzaken van de achteruitgang⁸¹.

▲ **Afb. 8**
Trendlijn
reptielen 1994-
2009
(Bron: NEM)

⁸¹ Planbureau voor de Leefomgeving, 2010

ECOLOGISCHE ONDERBOUWING

De toekomst van natuur op braakliggende terreinen ligt voor een groot deel in handen van het concept Tijdelijke natuur: natuur zijn gang laten gaan op braakliggende terreinen, totdat er daadwerkelijk begonnen wordt met de bouw. Dit moet op lange termijn voor winst gaan zorgen bij het voorkomen en de verspreiding van (pionier)soorten. In dit hoofdstuk komt de nadruk te liggen op de ecologische onderbouwing van het concept Tijdelijke natuur.

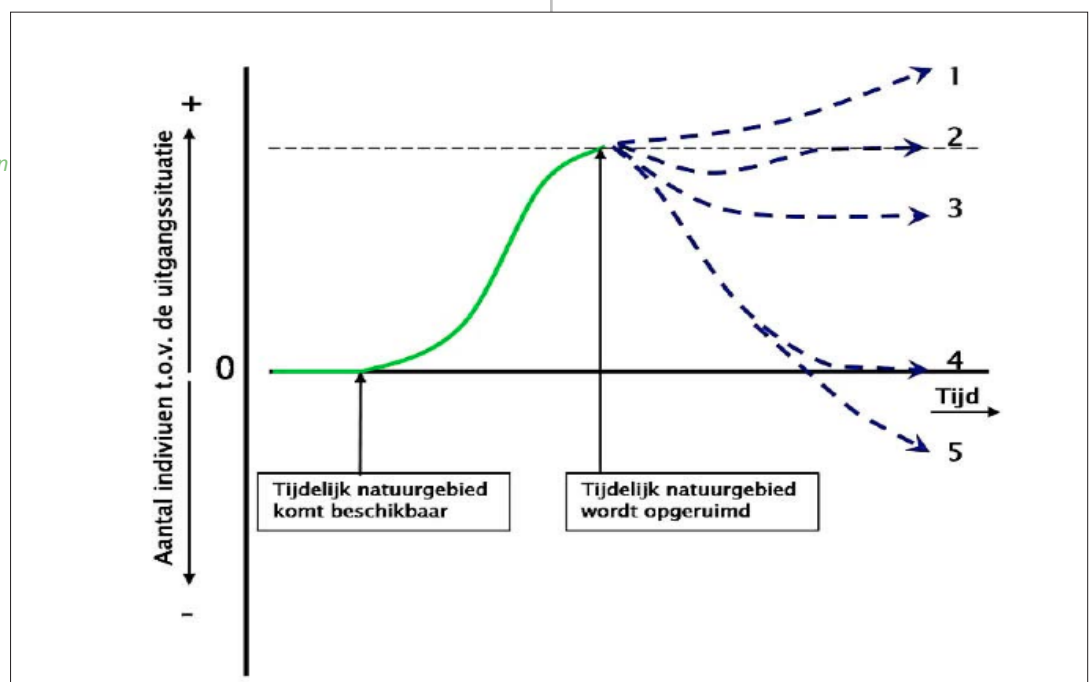
Scenario-analyse

Om een overzicht te geven van de effecten van tijdelijke natuur, heeft het InnovatieNetwerk een vijftal scenario's ontwikkelt (zie afbeelding 9). Elk scenario is gebaseerd op een trendlijn die een populatie kan volgen na de inpassing van tijdelijke natuur⁸².

In onderstaande paragrafen worden de trendlijnen besproken. Om dit kracht bij te zetten wordt elk scenario uitgelegd aan de hand van een voorbeeld, waarin een populatie rugstreeppadden centraal staat.

⁸² Bureau
Stroming &
Linnartz,
2006

► **Afb. 9**
Scenario's effecten
tijdelijke natuur
(Bron: Innovatie-
Netwerk)

1.1 Permanente toename

In scenario 1 blijft de populatie doorgroeien, omdat de populatie is verstevigd (kwantiteit en er meer genetische diversiteit in is gekomen (kwaliteit)). Het tijdelijke natuurgebied is een verspreidingskern geworden van waaruit nieuwe (evt. tijdelijke) natuurgebieden worden gekoloniseerd. In dat geval is de populatie definitief beter af door de tijdelijke natuur⁸³. Dit scenario is met name van toepassing op pioniersoorten. Afbeelding 10 geeft een het scenario weer.

De aanwezige populatie plant zich voort in de aanwezig poelen. De juvenielen migreren buiten het aanwezige leefgebied. Inmiddels heeft de inpassing van tijdelijke natuur gezorgd voor nieuwe leefgebieden in de omgeving van het kerngebied. Enkele juvenielen komen terecht in de tijdelijke natuurterreinen en beginnen daar een nieuwe populatie. Vanuit deze nieuwe populatie vindt verdere migratie plaats. Bij aanvang van de bouw wordt het tijdelijke natuurgebied permanent verwijderd, waardoor het nieuwe leefgebied verdwijnt. De gehele omvang van de populatie (kern + deelpopulatie) is door de succesvolle migratie en vestiging versterkt en in aantal toegenomen.

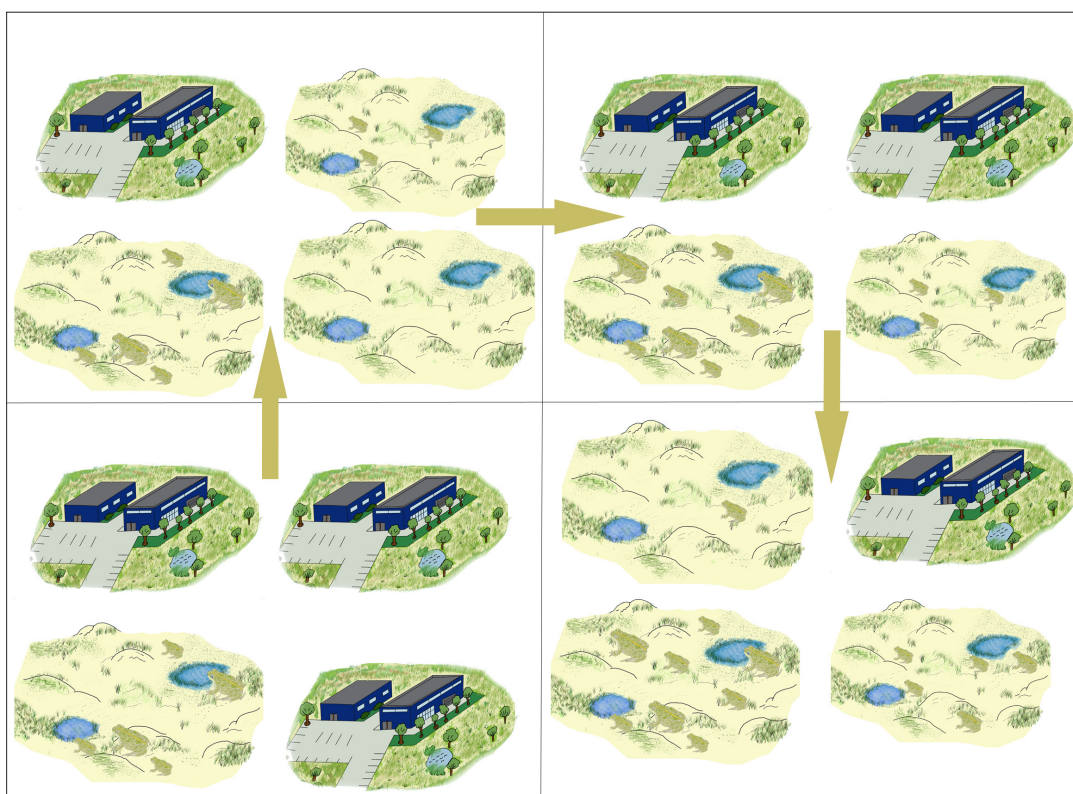
1.2 Tijdelijke terugval in populatie

De trend van scenario 2 laat een korte daling van de populatie zien na het verdwijnen van het tijdelijke natuurgebied. Daarna herstelt de populatie zich tot het niveau van voor het verwijderen van het tijdelijke natuurgebied, omdat de betreffende populaties zich op een ander (tijdelijk) natuurgebied kunnen vestigen⁸³.

In scenario 2 zorgt verdere migratie vanuit het tijdelijke natuurgebied voor een permanente verbetering van de populatiegrootte. Het succes van de migratie is sterk afhankelijk van potentiële leefgebieden in de directe omgeving. Mochten er geen potentiële leefgebieden in de directe omgeving aanwezig zijn, kan de soort zich niet vestigen en zal er dus ook geen nieuwe populatie vormen. Zodra een van de tijdelijke natuurgebieden wordt bebouwd, zal hierdoor een kleine terugval in populatiegrootte optreden. Braakliggende terreinen zullen echter altijd opnieuw ontstaan waardoor aanwezige deelpopulaties zich na enige tijd weer kunnen herstellen.

⁸³ Bureau Stroming & Linnartz, 2006

⁸⁴ Hier is een uitzondering bij flora. De zaden vallen in het tijdelijke natuurgebied, maar zullen door ruimtegebrek niet tot ontwikkeling komen.

Afb. 10
Visualisatie scenario permanente toename. Het gebied rechtsonder dient in deze visualisatie als brongebied

1.3 Minder geschikt leefgebied

In het derde scenario loop de dispersie van de juvenielen zoals de voorgaande scenario's: de tijdelijke natuurgebieden fungeren als stepping stone naar een ander leefgebied. Voordat de soort het nieuwe leefgebied bereikt, zijn er deelpopulaties gevormd in de tijdelijke natuurgebieden, waardoor de gehele populatie is vergroot. Het nieuwe leefgebied is in zijn totaliteit echter minder geschikt dan de tijdelijke natuurgebieden, waardoor niet het zelfde aantal individuen zich daar kunnen vestigen⁸⁵. Deze trekken terug naar de tijdelijke natuurgebieden⁸⁶. Zodra hier gebouwd wordt, zal hierdoor een gedeelte van de gevestigde populatie verdwijnen, waardoor de gehele populatie in aantal afneemt. Dit scenario kan zich ook voordoen wanneer er een achteruitgang komt van het totaal aantal tijdelijke natuurgebieden in de omgeving. Afbeelding 11 geeft een visualisatie van scenario 2.

1.4 Geen verbetering

De aanleg van tijdelijke natuurgebieden zorgt voor geslaagde migratie van de soorten. Het is echter mogelijk dat er binnen aanzienlijke tijd geen nieuwe braakliggende terreinen in de directe omgeving ontstaan en een nieuw permanent leefgebied buiten het dispersievermogen van de soorten ligt. In dit geval is er sprake van scenario 4⁸⁶. Gevestigde soorten kunnen zich vanuit de tijdelijke natuurgebieden niet verder uitbreiden. In afbeelding 12 is dit scenario gevisualiseerd.

Zodra de tijdelijke natuurgebieden bebouwd worden, zullen de deelpopulaties op deze terreinen verloren gaan en is de gehele populatie in aantal weer terug naar het aantal in de beginsituatie. Dit scenario geldt echter alleen bij flora. Bij fauna is het doorgaans het geval dat niet alleen de juvenielen migreren, maar ook enkele volwassen mannetjes of vrouwtjes om zich voort te planten⁸⁵. In dit geval zal de populatie na bebouwing kleiner zijn dan de uitgangssituatie.

Omdat het leefgebied van de kernpopulatie onveranderd blijft, zal de kernpopulatie zich op korte termijn herstellen naar uitgangssituatie.

1.5 Achteruitgang populatie

Scenario 5 is het meest negatief vanuit ecologisch oogpunt. Dit scenario komt sterk overeen met het voorgaande beschrijvingen, alleen zal de populatie nu in zijn geheel minder groot zijn dan de beginsituatie. Dit kan onder andere ontstaan wanneer het leefgebied van de kernpopulatie veranderd. Elke soort is afhankelijk van een bepaald stadium in de vegetatieontwikkeling.

In het voorbeeld van de *Rugstreeppad* kan dit scenario optreden wanneer de pioniervegetatie van de kernpopulatie door successie overgaat in een ruigere vegetatie.

Met het verdwijnen van tijdelijke natuurterreinen heeft de populatie geen uitwijkmogelijkheden waardoor een gedeelte van de kernpopulatie permanent zal verdwijnen. Hoewel dit scenario schadelijk is voor de instandhouding van de populatie, is dit niet te wijten aan tijdelijke natuur⁸⁶.

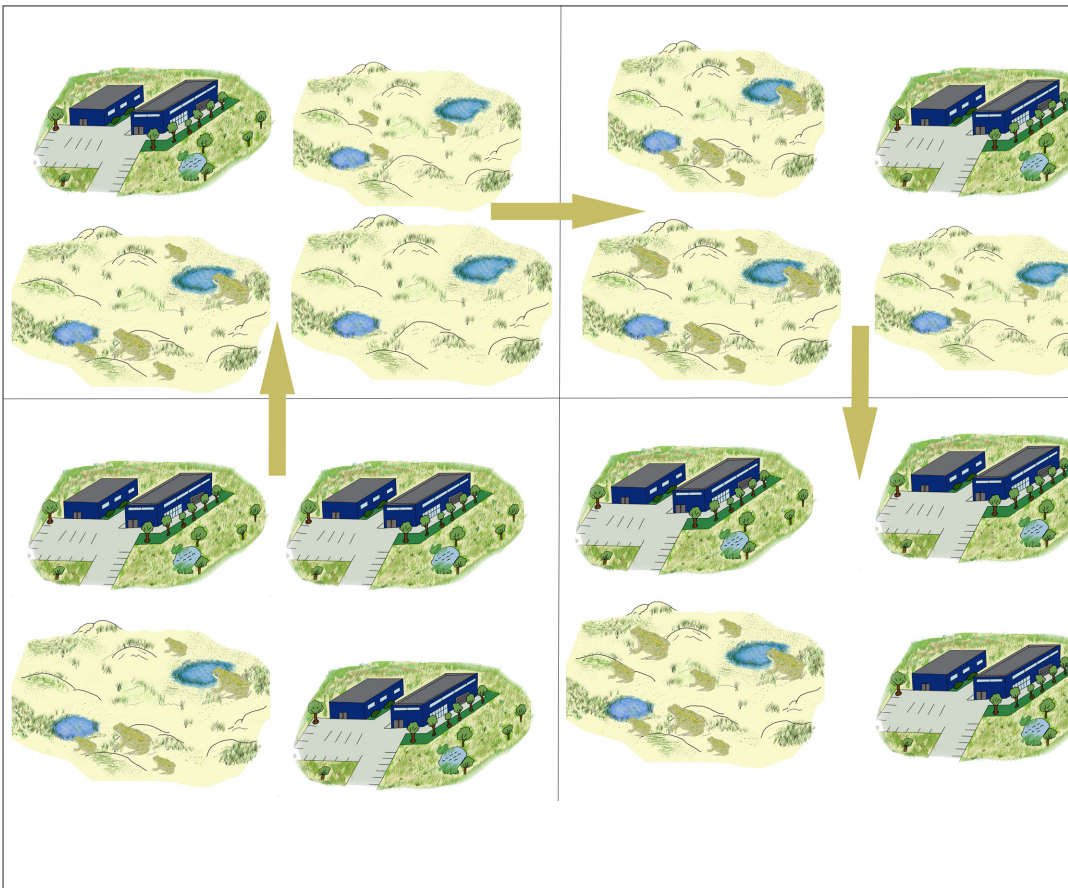
1.6 Toepassing in Amersfoort

Welk van deze scenario's in Amersfoort zal plaatsvinden is sterk afhankelijk van de soorten en de mate van geschiktheid van het tijdelijke natuurgebied. Het meest waarschijnlijk is de positieve scenario's (scenario 1, 2 en 3) zullen voltrekken. Wanneer een tijdelijke natuurgebied een optimaal habitat vormt voor enkele soorten is er een kans dat een negatief scenario zich voordoet, doordat een soort met (zo goed als) de gehele populatie het gebied in kan trekken⁸⁷. Deze kans is vrij klein, omdat een kleinschalig natuurgebied in stedelijke omgeving slechts voor enkele soorten als optimaal habitat kan dienen.

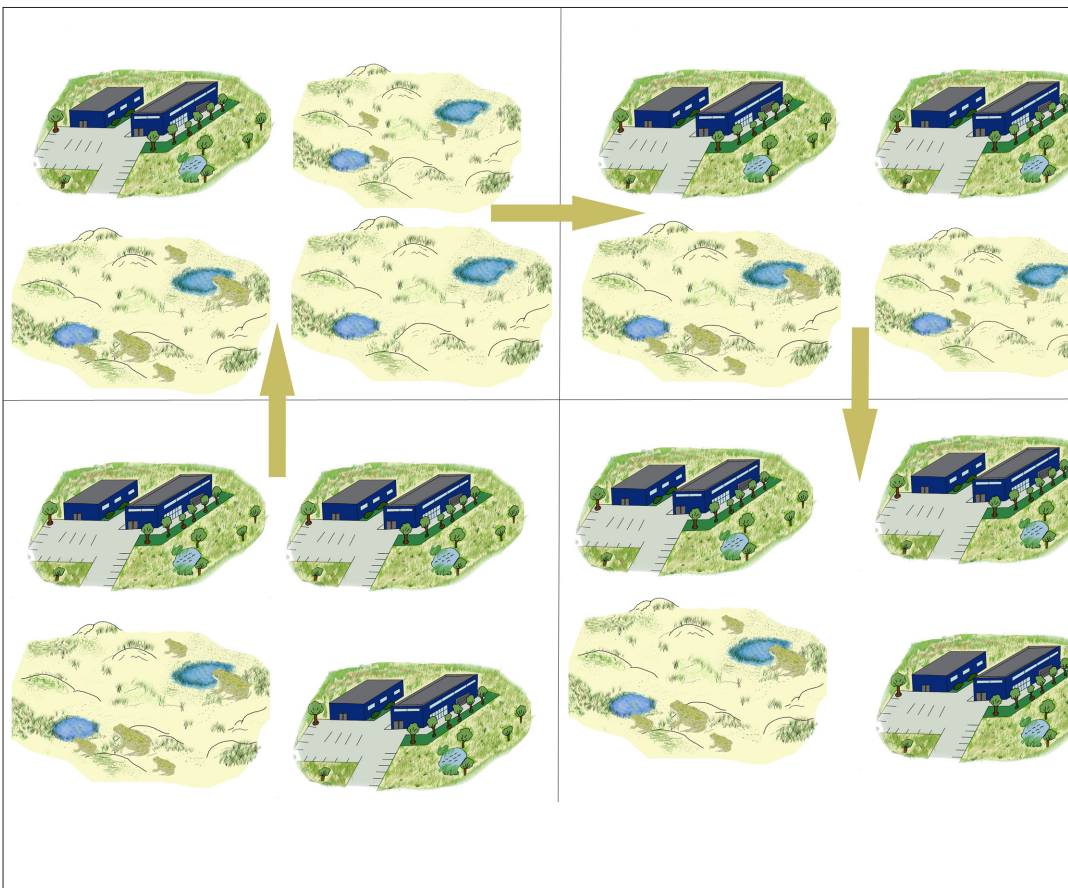
⁸⁵ van der Coelen, 1992; Peek, 1986

⁸² Bureau Stroming & Linnartz, 2006

⁸⁷ Gesprek Wouter van Heusden, Dienst Landelijk gebied (zie bijlage X)

Afb. 11
Visualisatie
scenario minder
geschikt leefgebied.
Het gebied
rechtsonder dient in
deze visualisatie als
brongebied

Afb. 12
Visualisatie
scenario geen
verbetering. Het
gebied rechtsonder
dient in deze
visualisatie als
brongebied

SUCCESSIE

Natuur in constant in ontwikkeling. Een open plek wordt al snel begroeid met korte vegetatie om langzamerhand uit te groeien tot een bos. Deze successie kan ook plaatsvinden in tijdelijke natuurterreinen. In dit hoofdstuk wordt behandeld welke verschillende successiestadia er zijn en wat het belang hiervan is voor de vestiging van flora en fauna. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt welke rol tijdelijke natuur hier in speelt.

Pioniersoorten

Open zand wordt vrij snel bevolkt door pioniersoorten. Dit zijn soorten die zich alleen op open zand vestigen en weer verdwijnen zodra het terrein meer begroeid raakt. Pioniersoorten zijn erg afhankelijk van dynamiek. Door natuurlijke processen (zoals zandverstuivingen of af- en aanslag van de kust) ontstaan dergelijke geschikte plekken voor pioniersoorten.

In Nederland is er slechts weinig ruimte voor dynamische plekken, omdat de mens alles een functie heeft gegeven. Hierdoor zijn er zeer weinig geschikte vestigingsplekken voor de pioniersoorten. Dit heeft er tot geleid dat het merendeel van de beschermde en zeldzame soorten in Nederland tot de pioniersoorten behoren. Enkele voorbeelden van pioniersoorten zijn *Rugstreeppad* en *Oeverzwaluw*.

Vroege soorten

Nadat het terrein is gekoloniseerd door de pioniersoorten en er meer begroeiing is gekomen, wordt het terrein bevolkt door andere soorten. Deze soorten zijn gebaat bij latere pioniersituaties, maar kunnen ook prima gedijen bij iets ruigere omstandigheden. Dit worden de vroege soorten genoemd.

De vroege soorten hebben een minder groot reproductievermogen, waardoor meer tijd nodig is om een populatie op te bouwen. Hoewel ook vroege soorten baat hebben bij dynamische milieus, kunnen ze zich langer in een gebied vestigen dan de echte pioniersoorten. Vegetatietypen zoals bloemrijke graslanden en heideterreinen behoren tot het leefgebied van vroege soorten. Ook terreinen waar de vroege soorten van profiteren zijn niet algemeen in Nederland.

◀ **Afb. 13**
Wanneer een steilwand wordt aangelegd kan deze al snel worden bevolkt door een kolonie Oeverwaluw, zoals hier in de Haven van Amsterdam

Het merendeel van de aanwezige graslanden worden intensief ingezet als agrarische grond, wat neerkomt op een monotoon grasveld. Hierdoor behoren enkele beschermde, maar vooral veel zeldzame soorten tot de vroege soorten. Enkele voorbeelden van vroege soorten zijn *Rietorchis* en *Zandhagedis*.

Late soorten

Wanneer een terrein zich nog verder ontwikkeld ontstaat ruigte, struweel en als laatste bos. Soorten die zich specifiek in deze gebieden vestigen worden de late soorten genoemd. Dergelijke structuren zijn vrij veel in Nederland aanwezig. Veel gebieden zijn met bos aangeplant of worden hierop beheerd. Omdat dergelijke vegetatietypen veel in Nederland voorkomen, behoren maar relatief weinig bedreigde soorten tot deze categorie.

De bedreigde soorten die wel tot de late soorten behoren zijn veelal gebaat bij oude structuurrijke bossen. Enkele voorbeelden van late soorten zijn *Buizerd* en *Boommarter*.

Successie in tijdelijke natuurgebieden

Niet alleen natuurlijke processen zorgen voor dynamiek, ook de mens heeft hier een belangrijk aandeel in. Op bouwlocaties wordt een terrein teruggebracht tot open zand, zodat er gebouwd kan worden.

Omdat het braakliggende terrein begint als open zand zal de successie hier vanaf het begin plaatsvinden. Een terrein ligt over het algemeen niet langer dan 10 jaar braak, waardoor struweel en bosontwikkeling slechts in beperkte mate aanwezig zal zijn. Dit houdt in dat juist braakliggende terreinen sterk kunnen bijdragen aan de vestiging van pionier- en vroege soorten, mits natuurontwikkeling wordt toegelaten.

PROFITERENDE SOORTEN

In de gebiedsbeschrijving is naar voren gekomen dat gemeente Amersfoort veel variatie heeft in landschappen. Elk landschap wordt gekenmerkt door een andere bodemsamenstelling, waardoor weer andere soorten zich kunnen vestigen. In dit hoofdstuk wordt gekeken welke soorten zich kunnen vestigen op braakliggende terreinen in gemeente Amersfoort. Als eerste wordt er gekeken welke beschermde soorten aanwezig zijn in de gemeente en wat mogelijke negatieve effecten kunnen zijn bij de inpassing van tijdelijke natuur.

3.1 Aanwezige beschermde soorten

In dit onderdeel wordt er specifiek gekeken naar het voorkomen van beschermde soorten, waarvoor een ontheffing voor ruimtelijke ontwikkeling moet worden aangevraagd. Het gaat hier om Tabel 2 en 3 soorten uit de FF-wet. De procedure omtrent de ontheffingsaanvraag wordt uitgebreid behandeld in bijlage I.

In 2010 is er een literatuuronderzoek gedaan naar het voorkomen van beschermde soorten in en rondom Amersfoort⁸⁸. Van de soorten is vervolgens bekeken of ze zich kunnen vestigen in tijdelijke natuurgebieden. Alleen voor soorten met een vestigingskans dient een ontheffing aangevraagd te worden. Afbeelding 14 en 15 geven een overzicht van de aanwezige beschermde soorten.

⁸⁸ de Jong, 2010

Van de beschermde soorten van Tabel 1 uit de FF-wet wordt geen onderscheid gemaakt in vestigingskans of profijt. Dit zijn allemaal soorten met een relatief hoge verschijningskans zodra het habitat voldoet aan de eisen van de soort.

3.2 Profiterende soorten zonder vestigingskans

Naast beschermde soorten die zich vestigen, zijn er ook soorten die wel van tijdelijke natuur kunnen profiteren, maar zich hier niet kunnen vestigen.

Vleermuizen

Alle in Amersfoort aanwezige vleermuizen kunnen profiteren van tijdelijke natuur in de vorm van foerageergebied (de vergrote biodiversiteit trekt relatief veel insecten aan). Verlaten gebouwen op tijdelijke natuurterreinen kunnen echter ook als verblijfplaats dienen.

Soortgroep	Profijt	Vestiging
Zoogdieren		
Das	Ja	Nee
Boommarter	Ja	Nee
Waterspitsmuis	Ja	Nee
Baardvleermuis	Ja	Ja
Franjestaart	Ja	Ja
Gewone dwergvleermuis	Ja	Ja
Gewone grootoorvleermuis	Ja	Ja
Laatvlieger	Ja	Ja
Ruige dwergvleermuis	Ja	Ja
Watervleermuis	Ja	Ja
Rosse vleermuis	Ja	Ja
Reptielen		
Hazelworm	Ja	Ja
Ringslang	Ja	Ja
Zandhagedis	Ja	Ja
Amfibieën		
Heikikker	Ja	Nee
Poelkikker	Ja	Nee
Rugstreeppad	Ja	Ja
Kamsalamander	Nee	Nee
Dagvlinders		
Heideblauwtje	Ja	Ja
Rouwmantel	Ja	Nee
Libellen		
Gevlekte witsnuitlibel	Nee	Nee
Weekdieren		
Platte schijfhoren	Nee	Nee

◀ **Afb. 14**
Tabel 3 van
de FF-wet. Dit
zijn de strengst
beschermde
soorten in
Nederland.

Soortgroep	Profijt	Vestiging
Zoogdieren		
Eekhoorn	Ja	Nee
Reptielen		
Levendbarende hagedis	Ja	Ja
Amfibieën		
Alpenwatersalamander	Ja	Ja
Vissen		
Bermpje	Ja	Ja
Bittervoorn	Ja	Ja
Kleine modderkruiper	Ja	Ja
Rivierdonderpad	Ja	Ja
Vaatplanten		
Brede orchis	Ja	Ja
Gele helmblom	Nee	Nee
Jeneverbes	Nee	Nee
Klein glaskruid	Nee	Nee
Kleine zonnedaauw	Nee	Nee
Klokjesgentiaan	Nee	Nee
Muurbloem	Nee	Nee
Rietorchis	Ja	Ja
Steenanjer	Ja	Ja
Steenbreekvaren	Nee	Nee
Tongvaren	Nee	Nee
Veldsalie	Ja	Ja
Waterdrieblad	Nee	Nee
Wilde gagel	Ja	Ja
Wilde marjolein	Ja	Ja
Zwartsteel	Nee	Nee

▲ **Afb. 15**
Tabel 2 van de
FF-wet. Dit zijn
iets minder streng
beschermde
soorten in
Nederland.

Bij sloop van gebouwen is het verplicht dat er wordt gekeken naar de aanwezigheid van mogelijke verblijfplaatsen van vleermuizen. De aanwezigheid van dergelijke schuilmogelijkheden zijn daarom niet afhankelijk van het al dan niet creëren van tijdelijke natuur. Wel kan er gekozen worden voor het tijdelijk laten staan van (delen van) het gebouw, ten behoeve van de aanwezige vleermuizen.

Overige zoogdieren

Naast vleermuizen profiteren enkele overige beschermde zoogdieren van de aanwezigheid van tijdelijke natuurgebieden. Geen van deze zoogdieren (*Eekhoorn*, *Boommarter* en *Das*) hebben een vestigingskans. Het kunnen vestigen van de soorten hangt sterk samen met de aanwezigheid van een geschikt voortplantingsbiotoop. De kans dat bovengenoemde soorten zich gaan voortplanten in tijdelijke natuurgebieden is erg gering.

De *Eekhoorn* en *Boommarter* hebben als voortplantingsbiotoop beide oude bomen nodig om nesten in te bouwen⁸⁹. Zoals in hoofdstuk 2 werd gesteld, is de tijdsspanning van tijdelijke natuurgebieden te gering voor bomen om te volgroeien. De *Das* bouwt zijn burchten in bosranden, houtwallen en op hellingen⁹⁰.

Dergelijke biotopen zullen naar alle waarschijnlijkheid niet ontstaan in tijdelijke natuurgebieden. De tijdelijke natuurgebieden zullen daarom met name dienen als extra foerageergebied binnen een reeds bestaand of nieuw te ontwikkelen homerange.

Vogels

Alle in Nederland voorkomende vogels hebben een beschermde status in het kader van de Flora- en Faunawet.

Deze beschermde status is met name van toepassing op broedvogels. Zodra een vogel een nest heeft gebouwd mag deze tijdens het broedseizoen op geen enkele wijze worden verstoord. Buiten het broedseizoen mag het nest verwijderd worden en kan er vervolgens alsnog gebouwd worden.

Naast de algemene beschermde vogels bestaat er nog een andere categorie: de jaarrond beschermde vogels⁹¹. Voor de vogels in deze categorie mag het nest ook buiten het broedseizoen niet worden verstoord. Geen van de jaarrond beschermde vogels heeft een reële vestigingskans op tijdelijke natuurgebieden in gemeente Amersfoort. In bijlage XV is een beschrijving van het habitat van de soorten weergegeven.

3.3 Negatieve ecologische effecten

Een mogelijk negatief effect is de verspreiding van invasieve exoten. Het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro uit 1992 stelt dat invasieve exoten een van de grootste bedreigingen voor biodiversiteit zijn. Met dit verdrag werden de deelnemende landen, waaronder Nederland, verplicht een beleid te ontwikkelen waarmee de introductie van invasieve exoten wordt voorkomen. Dit beleid is in Nederland vertaald naar de Beleidsnota Invasieve Exoten⁹².

⁸⁹ Reuver & van der Zee, 1984

⁹⁰ Dirkmaat, 1988

⁹¹ Dienst Regelingen, 2009

⁹² Ministerie van LNV, 2007-c

Bij de afweging van de inpassing van tijdelijke natuur in Amersfoort moeten de kansen voor invasieve exoten worden meegenomen. Op de lijst van invasieve exoten⁹³, die internationaal is opgesteld, staan enkele soorten genoemd die erg goed kunnen gedijen op braakliggende terreinen (zie bijlage XVII voor een totaaloverzicht). Het betreft de volgende soorten:

- Alsemambrosia
- Watercrassula
- Japanse duizendknoop
- Reuzenberenklauw
- Aardpeer
- Canadese guldenroede

Bijlage IV geeft een kaart weer waarin de verspreiding van bovengenoemde invasieve exoten in en rondom gemeente Amersfoort wordt weergegeven⁹⁴. Vooralsnog zijn hier alleen *Alsemambrosia*, *Japanse duizendknoop*, *Reuzenberenklauw* en *Canadese guldenroede* aangetroffen, waarvan *Alsemambrosia* slechts in kleine hoeveelheden. Deze waarnemingen zijn echter incompleet, omdat alle waarnemingen van invasieve exoten in gemeente Amersfoort ad hoc zijn. Er zijn hierdoor meerdere standplaatsen bekend dan die staan weergegeven op de kaart⁹⁵.

Hoewel invasieve exoten zich mogelijk kunnen verspreiden door middel van tijdelijke natuurterreinen, zal het effect dat puur te wijten is aan tijdelijke natuurterreinen zeer gering zijn. Dit komt, omdat er geen algehele bestrijding tegen invasieve exoten plaatsvindt in de gemeente.

Distelverordening

Naast invasieve exoten moet er ook gelet worden op inheemse plantensoorten die plaatselijk tot last kunnen zijn. Voor Amersfoort en haar braakliggende terreinen is met name de distelverordening hier van toepassing. De distelverordening heeft betrekking op de *Akkerdistel* en *Akkermelkdistel*. Beide soorten hebben een groot kolonisatievermogen en voelen zich uitstekend thuis op braakliggende terreinen⁹⁶.

De aanwezigheid van de soort vormt pas een probleem in landbouwgebieden. Het zijn dan ook de tijdelijke natuurgebieden in de buurt van landbouwgebieden waar scherp gelet moet worden op de aanwezigheid van de soorten uit de distelverordening.

⁹³ www.invasieve-exoten.nl

⁹⁴ Gegevens soortendatabase Amersfoort

⁹⁵ Mededeling Erik van Beers, ecooloog gemeente Amersfoort

⁹⁶ van der Meijden, 2005; Weeda et al., 1988

◀ **Afb. 16**
De Japanse Duizendknoop kan sterk profiteren van omgewerkte grond. In Nederland komt de soort al veelvuldig langs spoorwegen voor.

4 GEHELE GEMEENTE

Er zijn enkele beschermde soorten die niet gebaat zijn bij een bepaald landschapstype, maar profiteren van bepaalde elementen en algemene terreinen (stedelijk gebied, ruigte etc.). Deze soorten hebben de potentie om zich over de gehele gemeente te verspreiden. In dit hoofdstuk wordt er onderscheid gemaakt in beschermde soorten waarvoor een ontheffing moet worden aangevraagd, overige beschermde soorten en zeldzame soorten. Als laatste wordt er een overzicht gegeven welke inrichting- en beheermaatregelen gegeven kunnen worden om de vestigingskansen van bedreigde soorten te vergroten.

Soorten voor ontheffing (Tabel 2 en 3 FF-wet)

Er zijn twee beschermde soorten, waarvoor een ontheffingsplicht geldt, die zich kunnen vestigen op braakliggende terreinen in de gehele gemeente, ongeacht in welk landschap deze liggen. Dit zijn de *Ringslang* en de *Alpenwatersalamander*. De *Ringslang* kan met zijn grote kolonisatievermogen veel terreinen bezoeken mits deze in de nabijheid van watergangen zijn. De *Alpenwatersalamander* kan zich door middel van poeltjes op korte afstand verplaatsen. Voor deze soort geldt hierdoor wel dat kolonisatie door de gehele gemeente alleen op lange termijn mogelijk is. Bijlage V geeft een overzicht van de habitateisen van de soorten.

Overige beschermde soorten (Tabel 1 FF-wet)

Overige beschermde soorten die kunnen profiteren van de inpassing van tijdelijke natuur in de gehele gemeente zijn vooral meer algemene amfibieën. Dit zijn *Gewone pad*, *Bruine kikker*, *Middelste groene kikker* en *Kleine watersalamander*. Deze soorten verschijnen relatief snel zolang er een geschikt waterhabitat aanwezig is. Naast amfibieën kunnen ook enkele plantensoorten profiteren van de inpassing van tijdelijke natuurterreinen in het gebied. Dit zijn *Aardaker*, *Akkerklokje*, *Gewone vogelmelk* en *Grote kaardenbol*. Deze plantensoorten zijn allemaal soorten van omgewerkte gronden en bermen. Bijlage XIV geeft een overzicht van de habitateisen van de soorten.

◀ Afb. 17
De Alpenwater-salamander is een van de beschermde soorten die kan voorkomen in tijdelijke natuurterreinen in de gehele gemeente Amersfoort.

Zeldzame soorten

Wat betreft zeldzame soorten kan een heel scala aan planten voorkomen. In totaal zijn dit 397 soorten. Hiervan behoren 352 soorten tot stadse milieus, zoals ruderaal grond, omgewerkte grond en spoorwegterreinen. Ook de directe omgeving van poelen zorgt voor een geschikt leefgebied voor 45 zeldzame plantensoorten. Van de zeldzame dagvlinders kan alleen de *Koninginnepage* eventueel profiteren van een algehele inpassing van tijdelijke natuurterreinen.

Van de zeldzame libellen kunnen de *Bruine winterjuffer* en *Glassnijder* profiteren van de inpassing van poelen. Daarnaast zijn er nog 5 zeldzame sprinkhanen en krekels die profiteren van een algehele inpassing van tijdelijke natuurterreinen. Dit zijn soorten die profiteren van de ruigte in en rondom de spoorbermen. In bijlage XVI zijn overzichten te vinden van de habitateisen van de zeldzame soorten.

Inrichting en beheer

Van de bovenstaande soorten kunnen vooral soorten profiteren die geen al te hoge eisen stellen aan het leefgebied. Voor de beschermde diersoorten heeft dit allemaal betrekking op geschikt waterhabitat. Dit habitat is snel te realiseren door middel van het graven van poelen. Zodra de poelen het merendeel van het jaar water bevatten (hoogstens in warme zomermaanden droogvallend) voldoen deze aan de eisen voor het waterhabitat.

De profiterende plantensoorten zijn vooral soorten van omgewerkte gronden en bermen. Deze kunnen zonder enige vorm van inrichting al in het terrein ontstaan. Om het optimum voor deze soorten te behouden dient er 2 keer per jaar gemaaid te worden. Het maaisel van de terreinen kan in het terrein worden gedeponneerd om als broeihoop te dienen voor de *Ringslang*. Hiermee wordt deze soort extra gestimuleerd. Een uitleg van mogelijke inrichting- en beheermaatregelen is terug te vinden in bijlage VI.

UTRECHTSE HEUVELRUG

De Utrechtse Heuvelrug en omgeving herbergt veelal schrale zandgronden, met afwisselende bos en heidevegetaties. In dit hoofdstuk wordt er onderscheid gemaakt in beschermde soorten waarvoor een ontheffing moet worden aangevraagd, overige beschermde soorten, zeldzame soorten en het vestigen van eventuele schadelijke soorten. Als laatste wordt er een overzicht gegeven welke inrichting- en beheermaatregelen gegeven kunnen worden om de vestigingskansen van bedreigde soorten te vergroten.

Soorten voor ontheffing (Tabel 2 en 3 FF-wet)

De Utrechtse Heuvelrug biedt huis aan verschillende beschermde diersoorten, te weten *Heideblauwtje* en *Zandhagedis* (heideterreinen) en *Levendbarende hagedis* en *Hazelworm* (bosranden, struweel). Al deze soorten kunnen zich vestigen in tijdelijke natuurgebieden al zullen alleen *Hazelworm* en *Heideblauwtje* een goede vestigingskans hebben. Voor de *Zandhagedis* en *Levendbarende hagedis* zal het terrein minder geschikt zijn als leefgebied. De terreinen zullen met name als stepping stone dienen om meer geschikte leefgebieden te bereiken. Hoewel de kans klein is, moet eventuele vestiging van de soorten niet worden uitgesloten. Het is daarom raadzaam om zowel voor de *Zandhagedis* als de *Levendbarende hagedis* een ontheffing aan te vragen. Een overzicht van de afzonderlijke soortprofielen is terug te vinden in bijlage V.

Overige beschermde soorten (Tabel 1 FF-wet)

Naast soorten die nodig zijn voor de ontheffingsaanvraag kunnen ook enkele beschermde soorten profiteren waar geen ontheffing voor nodig is. Specifiek voor terreinen rondom de Utrechtse Heuvelrug zijn dit *Stronkmier* en *Zwartrugbosmier*. Dit zijn beide soorten die voorkomen op de overgang van bosranden naar heide en schrale graslanden. Omdat de terreinen in de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug een schraal karakter hebben is het te verwachten dat dergelijke leefgebieden op deze tijdelijke natuurterreinen kunnen ontstaan. Bijlage XIV geeft een overzicht van de habitateisen van de soorten.

Zeldzame soorten

De schrale omstandigheden die kunnen ontstaan in deze tijdelijke natuurterreinen, kunnen goed bijdragen aan de verspreiding van verschillende zeldzame soorten. Met name planten, dagvlinders en sprinkhanen zijn gebaat bij vegetatietypen die in deze schrale omstandigheden ontstaan. In totaal kunnen 23 plantensoorten, 6 dagvlinders en 5 sprinkhanen en krekels van de Rode en/of Oranje lijst zich vestigen op dergelijke terreinen. In bijlage XVI zijn overzichten te vinden van de habitateisen van de zeldzame soorten.

Schadelijke soorten

Voor de invasieve exoten en distels, die een plaag kunnen vormen, is er slechts een kleine kans dat deze zich gaan vestigen op braakliggende terreinen in de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied is te schraal voor deze soorten om tot een goede ontwikkeling te komen.

Inrichting en beheer

Vooraf soorten van heide en schraal grasland zullen gebaat zijn bij tijdelijke natuurgebieden in de Utrechtse Heuvelrug. Het is te verwachten dat dergelijke omstandigheden zich vanzelf ontwikkelen en hier geen specifieke inrichtingsmaatregelen voor nodig zijn. Ook beheer zal niet nodig zijn, omdat schrale terreinen zich in het algemeen erg traag ontwikkelen. Terreinen waarop wel enige ruigte zich ontwikkeld zijn weer geschikt voor *Levendbarende hagedis* en *Hazelworm*. Mocht er in de terreinen wel relatief snel sprake zijn van ruigte is het een mogelijkheid om de terreinen 1 keer per 5 jaar te klepelen om de schrale pioniersituaties (en daarmee het optimum voor de meeste bedreigde soorten in de omgeving) te handhaven. Een uitleg van mogelijke inrichting- en beheermaatregelen is terug te vinden in bijlage VI.

◀ Afb. 18
Hoewel tijdelijke natuurterreinen geen optimaal leefgebied vormen voor de *Levendbarende hagedis*, kunnen deze terreinen wel als *stepping stone* dienen

GELDERSE VALLEI

De Gelderse Vallei beslaat het oostelijk deel van de gemeente en loopt door tot in het midden van de stad. Het betreft hier met name enigszins voedselrijke zandgronden. In dit hoofdstuk wordt er onderscheid gemaakt in beschermde soorten waarvoor een ontheffing moet worden aangevraagd, overige beschermde soorten, zeldzame soorten en het vestigen van eventuele schadelijke soorten. Als laatste wordt er een overzicht gegeven welke inrichting- en beheermaatregelen gegeven kunnen worden om de vestigingskansen van bedreigde soorten te vergroten.

Soorten voor ontheffing

(Tabel 2 en 3 FF-wet)

Voor de terreinen in de Gelderse Vallei hebben alle aanwezige beschermde plantensoorten (zie afbeelding 15) een goede kans om te profiteren van de inpassing van tijdelijke natuur (zie bijlage V). Dit betreffen de volgende soorten: *Brede orchis*, *Rietorchis*, *Steenanjer*, *Veldsalie*, *Wilde gagel* en *Wilde marjolein*. Van deze soorten zijn *Brede orchis*, *Rietorchis* en *Wilde gagel* sterk gebonden aan vochtige tot natte omstandigheden. *Steenanjer*, *Veldsalie* en *Wilde marjolein* zijn gebonden aan ruige graslanden.

Ook de *Rugstreeppad* heeft een reële vestigingskans in de Gelderse Vallei. De braakliggende terreinen vormen een goed leefgebied voor de soort. Of de *Rugstreeppad* zich daadwerkelijk gaat vestigen hangt sterk samen met het onderlinge leefgebied. Hij moet vanuit de Eempolder trekken en vooralsnog is dit de soort niet gelukt. Bijlage V geeft een overzicht van de soortprofielen.

Overige beschermde soorten

(Tabel 1 FF-wet)

Veel soorten van tabel 1 van de FF-wet kunnen profiteren van tijdelijke natuurterreinen in de Gelderse Vallei. Met name veel zoogdieren kunnen profiteren. Dit heeft alles te maken met het gevarieerde kleinschalige cultuurlandschap. Hier vinden kleine zoogdieren (*Dwergmuis*, *Dwergspitsmuis*, *Egel*, *Gewone bosspitsmuis*, *Huisspitsmuis*, *Tweekleurige bosspitsmuis*, *Veldmuis* en *Wezel*) hun voedselbeschutting tegen predatoren. Tijdelijke natuurterreinen kunnen voor deze soorten een vergroting van het foerageergebied vormen. Bijlage XIV geeft een overzicht van de habitateisen van de soorten.

Zeldzame soorten

De variatie die de Gelderse Vallei met zich meebrengt is terug te zien in de mogelijke vestigingskans van vele zeldzame soorten. Zo kunnen 161 zeldzame plantensoorten van zowel de Rode als de Oranje Lijst profiteren van tijdelijke natuurterreinen in de Gelderse Vallei. Dit zijn vooral soorten die gebaat zijn bij de ontwikkeling van bloemrijke en/of ruige graslanden. Verder hebben 3 zeldzame dagvlindersoorten en 3 zeldzame sprinkhanen en krekels een vergrote vestigingskans door de aanwezigheid van tijdelijke natuurterreinen. In bijlage XVI zijn overzichten te vinden van de habitat-eisen van de zeldzame soorten.

Schadelijke soorten

De meer voedselrijke en afwisselend droge en vochtige terreinen zorgen voor een vergrote kans voor de vestiging van schadelijke soorten. Zo hebben alle negatieve soorten genoemd in paragraaf 3.3 een reële vestigingskans op de braakliggende terreinen in de Gelderse Vallei.

Inrichting en beheer

Het kunnen voorkomen van veel beschermde en zeldzame soorten hangt in sterke mate samen met de afwisseling van vochtgehalte in het terrein. Daarnaast is het merendeel van de soorten gebaat bij de ontwikkeling van bloemrijk en/of ruig grasland. Deze vegetatietypen behoren tot de vroege soorten en zullen niet meteen in het terrein ontstaan.

Om het vestigen van de beschermde en zeldzame soorten te bevorderen kan er worden gekozen om de natuur een handje te helpen door de zaadbank uit te breiden. Dit kan op twee manieren gebeuren: inzaaien door middel van een kruidenmengsel en het maaisel van andere bloemrijke graslanden in de buurt te gebruiken om deze in het gebied uit te strooien. Het uitstrooien is de meest natuurlijke en goedkope manier van inzaaien.

De kans dat de soorten aanslaan is echter kleiner dan het inzaaien met een kruidenmengsel. Dit is te ondervangen door maaisel te nemen uit een vergelijkbaar gebied.

Ook kan er worden gekozen om reliëf in het terrein aan te brengen om zo zowel soorten van vochtige als droge omstandigheden te bevorderen.

Omdat graslanden een specifiek stadium zijn binnen de successie, is gericht beheer nodig om dit vegetatietype vast te houden. Het 2 keer per jaar maaïen van de terreinen werkt in de regel het beste om bloemrijke graslanden te onderhouden. Voor het ontwikkelen van ruige graslanden is 1 keer per jaar maaïen voldoende. Een uitleg van mogelijke inrichting- en beheermaatregelen is terug te vinden in bijlage VI.

EEMPOLDER

Het noorden van gemeente Amersfoort (Vathorst en buitengebied) behoort tot de Eemvallei. De Eemvallei is een polderlandschap en bevat veelal natte tot vochtige terreinen. In dit hoofdstuk wordt er onderscheid gemaakt in beschermde soorten waarvoor een ontheffing moet worden aangevraagd, overige beschermde soorten, zeldzame soorten en het vestigen van eventuele schadelijke soorten. Als laatste wordt er een overzicht gegeven welke inrichting- en beheermaatregelen gegeven kunnen worden om de vestigingskansen van bedreigde soorten te vergroten.

Soorten voor ontheffing (Tabel 2 en 3 FF-wet)

In dit landschap komen verschillende beschermde amfibieën voor, zoals *Rugstreeppad*, *Poelkikker* en *Heikikker*. Van de aangetroffen beschermde amfibieën heeft alleen de *Rugstreeppad* een goede vestigingskans op tijdelijke natuurterreinen. De *Poelkikker* wordt over het algemeen niet waargenomen op terreinen in de nabijheid van wegen. Omdat tijdelijke natuurterreinen in deze categorie vallen is een goede vestigingskans uitgesloten. De *Heikikker* zal niet in de buurt van stedelijk gebied komen.

Naast beschermde amfibieën kunnen ook enkele beschermde vaatplanten zich vestigen. Dit zijn de *Rietorchis*, *Brede orchis* en *Wilde gagel*. Dit zijn allemaal soorten die gebaat zijn bij vochtige tot natte omstandigheden welke kunnen voorkomen binnen tijdelijke natuurterreinen in dit gebied. Bijlage V geeft een overzicht van de habitateisen van de soorten.

Overige beschermde soorten (Tabel 1 FF-wet)

Hoewel de Eemvallei voldoet aan de eisen van bijvoorbeeld *Dotterbloem*, zullen de braakliggende terreinen veel minder nat zijn. Hierdoor is niet waarschijnlijk dat er beschermde soorten van tabel 1 van de Flora- en Faunawet gaan profiteren van tijdelijke natuurgebieden in de Eempolder. In bijlage XIV is een overzicht van de habitateisen van de soorten weergegeven.

Zeldzame soorten

Op de lijsten van zeldzame plantensoorten staan in totaal 16 soorten genoemd die kunnen profiteren van de omstandigheden die kunnen ontstaan. Dit zijn soorten van hooilanden en natte ruigten. Van de fauna kunnen 3 dagvlinders en 2 sprinkhanen profiteren van tijdelijke natuur in de Eempolder. Ook hier betreft het hooilanden, vochtige bloemrijke graslanden en nat verruigd grasland. In bijlage XVI zijn overzichten te vinden van de habitateisen van de zeldzame soorten.

Negatieve soorten

Voor de invasieve exoten en distels die een plaag kunnen vormen is er slechts een kleine kans dat deze zich gaan vestigen op braakliggende terreinen in de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug. Het gebied is te vochtig en de ondergrond is niet geschikt voor deze soorten om tot een goede ontwikkeling te komen.

Inrichting en beheer

Veelal soorten van vochtige tot natte omstandigheden kunnen profiteren van tijdelijke natuurgebieden in de Eempolder. Om vestiging van deze soorten zoveel mogelijk te bevorderen dienen maatregelen in het terrein plaats te vinden.

Het beste kan er ingespeeld worden op variatie in het gebied waardoor sommige gedeelten de vochtige en natte omstandigheden van het gebied benutten. Dit kan onder meer gedaan worden door poelen te graven. Omdat de vochtigheid hoog is in het gebied, hoeven de poelen niet erg diep te zijn. Een diepte tussen 0,5 en 1 meter is al voldoende. Deze poelen kunnen uitstekend dienen als voortplantingsplaats voor de Rugstreeppad en overige amfibieën en bieden daarnaast vochtige omstandigheden om vochtige soorten als de orchideeën en Wilde gagel te bevorderen. Een uitleg van mogelijke inrichting- en beheermaatregelen is terug te vinden in bijlage VI.

◀ Afb. 19
De Poelkikker kan soms in tuinvuivers worden aangetroffen. Toch zal de soort zich niet vestigen in tijdelijke natuurterreinen, doordat deze over het algemeen te dicht nabij wegen liggen.

CONCLUSIE

De algehele conclusie is dat tijdelijke natuurgebieden van groot belang kunnen zijn voor - met name - pioniersoorten. Door in te spelen op de dynamiek die door sloop ontstaat, kunnen pioniersoorten enorm profiteren. Op den duur kan dit leiden tot een permanente toename in populatiegrootte. Naast pioniersoorten hebben ook vroege soorten een reële kans op toename van de populatie ten opzichte van de beginsituatie. Late soorten zullen minder baat hebben bij tijdelijke natuurgebieden in Amersfoort.

Er zijn relatief veel beschermde soorten aanwezig, waarvan het merendeel baat heeft bij de inpassing van tijdelijke natuur. De tijdelijke natuurgebieden kunnen hier als stepping stone dienen tussen de omliggende grotere natuurgebieden buiten gemeente Amersfoort.

Braakliggende terreinen in de buurt van de Utrechtse Heuvelrug vormen geschikte kolonisatiegebieden voor *Heideblauwtje*, *Zandhagedis*, *Levendbarende hagedis* en *Hazelworm*. In het midden en westen van Amersfoort (Gelderse Vallei) profiteren met name beschermde plantensoorten als *Rietorchis*, *Brede orchis* en *Wilde marjolein*.

Het noorden/noordwesten van Amersfoort, de Eemvallei, vormt een geschikt gebied voor *Rugstreeppad*.

Naast het terrein compleet aan de natuur over te laten, is enige mate van menselijke invloed niet per definitie negatief. Sterker nog, sommige beschermde en zeldzame soorten profiteren juist bij menselijk ingrijpen.

Dit kan een rol spelen bij inrichting, maar ook bij beheer. Bij inrichting kan er worden gedacht aan het opspuiten van terreinen (soorten van duinvalleien), aanleg van poelen (soorten van watergebonden terreinen) en het laten liggen van puin en plaatmateriaal (schuilmogelijkheden). Er zijn daarnaast ook soorten die profiteren van specifiek beheer. Hier kan er worden gedacht aan het beheren van schraal graslanden en bloemrijke graslanden.

Al met al kan de inpassing van tijdelijke natuurterreinen een grote bijdrage leveren aan de vergroting van de natuurwaarde op braakliggende terreinen en Amersfoort.

DEEL III DRAAGVLAK

Met het schrijven van een rapport is een geslaagde uitvoering nog niet gewaarborgd. Een groot deel van het al dan niet slagen van een project hangt samen met draagvlak. Voor de inpassing van het concept Tijdelijke natuur in Amersfoort is dit niet anders. Binnen de gemeente zijn er drie belangengroepen met betrekking tot Tijdelijke natuur: de burgers, de terreineigenaren en de politiek. In hoofdstuk 1 wordt het draagvlak onder burgers besproken. In hoofdstuk 2 volgt het draagvlak onder terreineigenaren en hoofdstuk 3 geeft een overzicht van het draagvlak voor politiek. In hoofdstuk 4 wordt er ingegaan op het vergroten van het draagvlak onder de belangengroepen.

ACHTERGRONDINFORMATIE

Een van de doelstellingen uit de Nota Ruimte is het inpassen van groen in nieuwe bouwprojecten. Er moet ruimte komen voor groengebieden, volkstuinten, sportvoorzieningen en andere recreatievoorzieningen in en om de stad bij nationale stedelijke netwerken. De doelstelling is opgesteld om behoud en verbetering van de balans tussen rood en groen te handhaven.

Als richtlijn is het inpassen van 75 m² groen per woning aangehouden. Onder deze richtlijn wordt de hoeveelheid openbaar groen (parken, plantsoenen, bos, natuur en dagrecreatieve terreinen) dat binnen een afstand van 500 m van de woning is gelegen als norm gesteld.

Afbeelding 20 geeft een overzicht weer van het beschikbaar oppervlak binnen 500 meter van de woning in 2006 en de verandering ten opzichte van 2003. Uit dit overzicht blijkt dat 19 gemeenten, die onder het Grote Stedenbeleid vallen, onder het richtgetal van 75 m² openbaar groen per woning liggen. Gemeente Amersfoort is hier één van.

Ten opzicht van 2003 is zelfs een daling waar te nemen. Deze daling is vermoedelijk mede gevormd door de aanleg van de wijk Vathorst⁹⁷. Ook vanuit nationaal oogpunt is er een afname te constateren. Als oorzaak kan worden gesteld dat er op de nieuwbouwlocaties vaak extra woningen worden gebouwd, wat ten koste gaat van het ingeplande aandeel aan groen. In veel nieuwbouwprojecten wordt het aandeel openbaar groen ook pas gerealiseerd na oplevering van de geplande woningen⁹⁸.

Belevingswaarde bij burgers

Onderzoek⁹⁹ heeft aangetoond dat burgers gebaat zijn bij de aanwezigheid van openbaar groen in de directe omgeving en het daarom ook erg waarderen. Dit kan voor verschillende doeleinden zijn. Als hoofdredenen worden spelen, luiers en sporten genoemd.

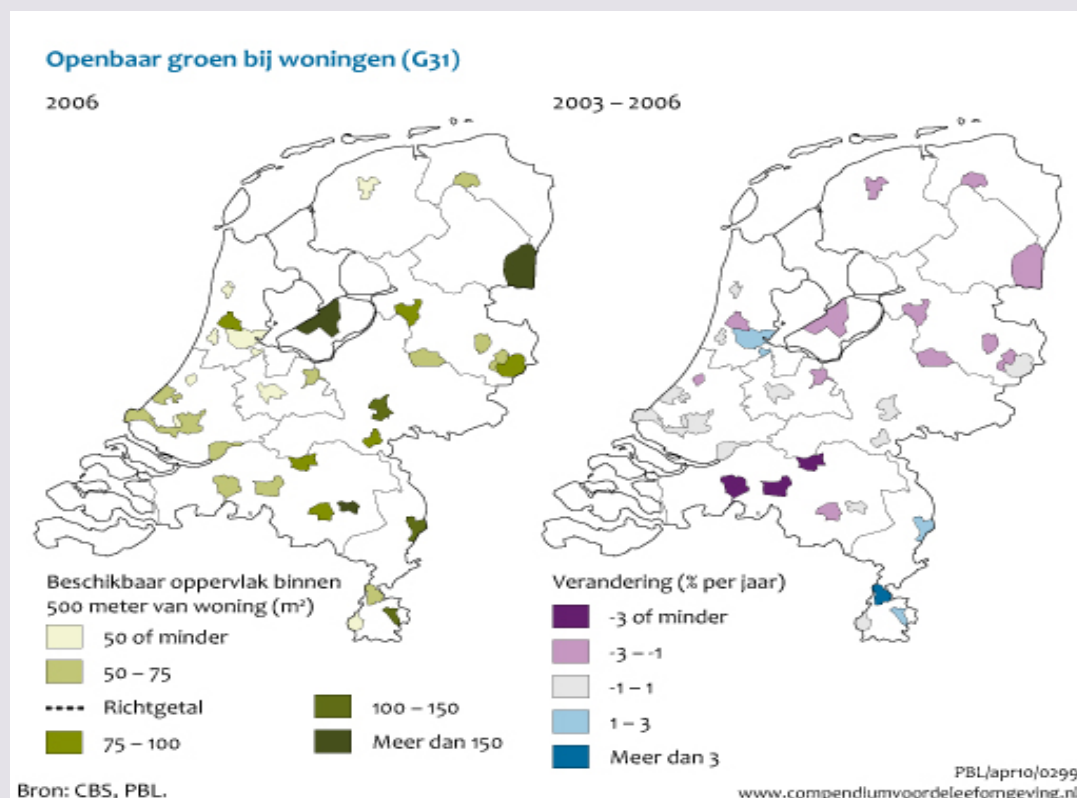
Meer groen in de stad wil echter niet altijd zeggen dat het ook meer gewaardeerd wordt. Strakke grasvelden krijgen een lage belevingswaarde, maar kunnen een hoge functionaliteit hebben voor bovengenoemde doeleinden.

⁹⁷ www.amersfoort.nl

⁹⁸ www.compendiumvoordeleefomgeving.nl

⁹⁹ Ergo, 2006

► Afb. 20
Openbaar
groen bij
woningen in de
31 gemeenten
van het Grote
Stedenbeleid
(Bron: CBS, PBL)

Aandachtspunten voor belevingswaarde

OPENBAAR GROEN	NATUUR
Variatie in groenstroken, parken, plantsoenen	Variatie in hoeveelheid soorten, successiestadia
Strak onderhoud; gesnoeid, onkruidvrij	Dynamisch
Netheid; geen zwerfvuil, hondenpoep	Functionaliteit; recreatie, ontspanning
Kleur en levendigheid; geen dood hout	Natuurlijkheid; spontaan, thuis in omgeving, geen menselijk invloed
	Ruigheid
	Toegankelijkheid; verschillende toegangswegen

Het rapport⁹⁹ heeft daardoor onderscheid gemaakt in de beleving van natuur en openbaar groen. Voor elk onderdeel zijn aandachtspunten opgesteld die bijdragen aan de belevingswaarde (zie afbeelding 21). In deze afbeelding is er een duidelijke scheiding te zien tussen openbaar groen en natuur in het algemeen. Waar natuur een spontaan en natuurlijk karakter moet hebben, is dit bij het overig openbaar groen niet het geval. Hier worden goed onderhouden en aangeplante stukken juist meer gewaardeerd.

Groen op bedrijventerreinen

Een andere tak van sport is het aandeel groen op bedrijventerreinen. Hier speelt belevingswaarde een veel mindere rol van betekenis, maar is het imago het belangrijkste punt. Onderzoek heeft aangetoond dat werknemers een natuurlijk ingerichte buitenruimte over het algemeen als zeer positief ervaren. Op termijn draagt dit bij aan een gevoel van welzijn, werkvergenoegen en zelfs vermindering van het aantal ziekteverzuim¹⁰⁰.

Daarnaast is er ook economisch gewin voor het bedrijf. Groen op bedrijventerreinen zorgt voor een aangenaam en gezond werkklimaat, stimuleert ontmoeting en geeft het terrein een positief imago.

Een stuk groen kan verder als verbindingszone dienen voor planten en dieren. Dit kan worden ingezet als compensatie voor het natuurverlies door de aanleg van het bedrijventerrein. Dit is onder andere gedaan bij het terrein van Van Werven in Biddinghuizen, wat enorm veel goodwill in de regio heeft opgeleverd¹⁰¹.

Uitnodigend voor kinderen

Ook kinderen kunnen erg profiteren van meer groen in de stad. Tegenwoordig zitten kinderen voornamelijk binnen en is de beweging minimaal. Buiten is dit een ander verhaal. Een Zwitsers onderzoek uit 2001 heeft aangetoond dat buitenspelende kinderen een betere motoriek ontwikkelen, dan kinderen die veel binnen zijn. Een reden hiervoor is dat kinderen in de buitenruimte worden uitgenodigd om flink te bewegen¹⁰². Deze aanpak is tevens succesvol gebleken om overgewicht tegen te gaan¹⁰³. Naast fysieke stimulans, kan er ook op mentaal vlak winst worden geboekt. Er is een samenhang tussen kinderen die veel tijd in de natuur doorbrengen en de mate van sociale contacten. Buitenspelende kinderen zijn behulpzamer en hebben over het algemeen minder conflicten dan leeftijdgenoten die voornamelijk binnen zijn¹⁰⁴.

▲ Afb. 21
Aandachtspunten voor belevingswaarde
(Bron: Ergo, 2006)

¹⁰⁰ Kaplan, 2007

¹⁰¹ Bouwmeester, 2010

¹⁰² Langers et al., 2008

¹⁰³ Vreke et al., 2006

¹⁰⁴ van den Bogaard & Reitzema, 2000

BURGERS

Voor tijdelijke natuur is draagvlak onder burgers belangrijk. Het project kan zorgen voor een versterking voor burgers en hun natuurbeleving. Als de burgers niet afweten van het project zal het niet volledig worden gebruikt. Dit is zonde van de inspanningen. In dit hoofdstuk worden mogelijke voor- en nadelen voor burgers beschreven.

1.1 Huidige situatie braakliggende terreinen

Voor burgers zijn twee dingen erg belangrijk in het creëren van draagvlak voor een bepaald terrein of inpassing. Dit zijn benutting en beleving. In de huidige situatie scoren braakliggende terreinen op beide onderdeel erg slecht. De terreinen liggen 5-15 jaar onbenut zonder bestemming te wachten op hun uiteindelijke bouwbestemming. In de tijd van braak liggen wordt er vaak een hek om het terrein gezet, waardoor andere benutting van het terrein wordt buitengesloten¹⁰⁵. Wat rest is een saai, rommelig stuk grond wat niet bijdraagt aan de belevingswaarde van de buurtbewoners.

¹⁰⁵ *Gesprek Martijn te Roller, Heilijgers (zie bijlage XII)*

¹⁰⁶ *Met de guerilla gardening worden de braakliggende terreinen voorzien van eetbare planten en bloemen en als tuin onderhouden*

Guerilla gardening

In Nederland zijn enkele burger-initiatieven opgestart om dergelijke onbenutte terreinen aan te pakken en 'illegaal' te benutten. Een van deze initiatieven is guerilla gardening¹⁰⁶.

Ook in Amersfoort worden enkele braakliggende terreinen benut onder het mom van guerilla gardening. Dit gebeurt onder coordinatie van het Groenlegioen. Vanuit Amersfoort is de guerilla gardening opgezet om zelf de onbenutte braakliggende terreinen onder handen te nemen en niet te wachten totdat de gemeente iets onderneemt. Door de groeiende belangstelling vanuit de burgers voor dit initiatief kan er worden vastgesteld dat de burgers baat hebben bij een andere benutting van de braakliggende terreinen.

Een van de richtlijnen van guerrilla gardening is om de onbenutte rommelige terreinen wat kleurrijker te maken om bij te dragen aan de beleving van burgers. Dit wordt onder andere gedaan door het planten van zogenaamde zaadbommen. Deze zaadbommen zorgen op korte termijn voor een explosie aan kleurrijke bloemen. In maart van dit jaar is Amersfoort op verschillende plekken voorzien van dergelijke zaadbommen¹⁰⁷.

1.2 Situatie na inpassing tijdelijke natuur

Tijdelijke natuur kan op verschillende aspecten een uitkomst bieden bij het creëren van draagvlak voor burgers. In paragraaf 1.1 werd al gesteld dat draagvlak onder burgers nauw samenhangt met het kunnen benutten en beleven van terreinen. Bij de inpassing van tijdelijke natuurterreinen is beide mogelijk.

Benutting van de terreinen

Het terrein afsluiten voor recreatie is funest voor de benutting van het terrein. In tijdelijke natuurterreinen is de insteek om terreinen open te stellen voor recreanten, zodat hier ruimte ontstaat om een korte wandeling te maken, hetzij als vrije tijd, of als ommetje tijdens de lunch op het werk.

Beleving van de terreinen

Door natuurontwikkeling op het terrein toe te staan, ontstaat een afwisseld terrein dat door successive steeds in samenstelling veranderd. Door de natuurlijkheid kan tijdelijke natuur een niche invullen in de groenbeleving. Spontane natuurontwikkeling op braakliggende terreinen zal over het algemeen de gebieden groen kleuren. Om meer kleur in het gebied te krijgen is een bloemrijker geheel een van de mogelijkheden.

Dit kan worden bereikt door terreinen in te zaaien met een kruidenmengsel. Het creëren van dergelijke bloemrijke graslanden komt overeen met de inpassingen vanuit de guerrillagardening. Ook kan men door de openstelling van een tijdelijk natuurgebied een ontsnapping zijn van de dagelijkse drukte op het werk en een moment van ontspanning bieden. Dit alles draagt sterk bij aan de belevingswaarde van de terreinen.

Kinderen en natuur

Het verdwijnen van natuurspeelplaatsen in verwilderde terreinen (waaronder braakliggende terreinen) is een probleem wat al lange tijd speelt¹⁰⁸. In Amersfoort is met de inpassing van de groenstrook in de Wagenwerkplaats ingespeeld op deze natuurspeelbehoefte van kinderen. Kinderen krijgen hier met een ruiger terrein een nieuwe speelplek. Om de kinderen te 'herintroduceren' is er voor gekozen om ze te laten mee helpen aan het maken van het groene spoor. Dat helpen ging al snel over in spelen en de blijde reacties van de kinderen toonde aan dat een dergelijke speelplaats een groot succes kan worden¹⁰⁹.

Ook tijdelijke natuur kan sterk bijdragen aan het creëren van natuurspeelplaatsen. Een van de redenen dat kinderen weinig binnen komen is dat er in de buurt geen goede natuur stukjes zijn waar gespeeld kan worden¹¹⁰.

Met de inpassing van de natuurspeelplek in de Wagenwerkplaats is slechts op een plek in Amersfoort ruimte voor natuurlijk spelen. Deze plek zal met name worden bezocht door kinderen in de directe omgeving. Met de inpassing van tijdelijke natuur komen er natuurlijke speelplaatsen verspreid over de gehele gemeente.

¹⁰⁷ Amersfoorts Dagblad, 2011

¹⁰⁸ Louw, 2007

¹⁰⁹ DeStadAmersfoort.nl, 2008

¹¹⁰ van den Bosch et al., 2011

Dat natuurspeelplaatsen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen is in onderzoek aangetoond¹¹¹. Daarnaast heeft het spelen in groene speelplaatsen een positief effect op het gedrag van de kinderen. Kinderen worden socialer en presteren beter¹¹². Verder zorgt het voor een voor een betere gezondheid bij de kinderen¹¹³. Het laatste effect is de binding die kinderen krijgen met de natuur¹¹¹. Deze band zorgt dat zij later vaker de natuur in gaan.

1.3 Versterking sociale cohesie

Groene openbare ruimtes zijn aantrekkelijker voor het opdoen van sociale contacten dan een puur stedelijke omgeving. Onderzoek¹¹⁴ heeft daarnaast aangewezen dat er meer positieve sociale contacten in groene openbare gebieden worden opgedaan. Deze sociale contacten dragen bij aan het gevoel van sociale samenhang in de buurt en kan een vorm van veiligheid bieden. In grote groene gebieden is de kans op het treffen van buurtgenoten kleiner, waardoor men weer minder snel sociale contacten uit de buurt opdoet. Buurtparken bevorden deze vorm van sociale contacten wel¹¹⁵.

De Groene Huiskamer¹¹⁶, nabij de wijken Kattenbroek en Zielhorst, is hier een goed voorbeeld van. Hier is het gebied tussen de wijken en het winkelcentrum ingericht als ontmoetingsplek, met een versterking van de sociale cohesie in de buurt als gevolg. Dat er ook draagvlak is bij de jeugd komt naar voren uit een artikel in de weekkrant¹¹⁷. In dit artikel wordt op basis van een onderzoek van bureau Keesie¹¹⁸ gesteld dat de jeugd meer sociale samenhang in de directe woonomgeving wil.

Ook tijdelijke natuurgebieden kunnen gezien worden buurtparken. Om de verblijfsduur in de tijdelijke natuurterreinen te verhogen, en zo sociale contacten te bevorderen, moet de verblijfsduur binnen het terrein gestimuleerd worden. Hier kan er worden gedacht aan waterelementen als poelen of vijvers en zitelementen als bankjes. De Groene Huiskamer heeft uitgewezen dat de aanwezigheid van dergelijke elementen een positieve bijdrage hebben op de verblijfsduur van de bezoekers.

¹¹¹ van den Berg et al., 2007

¹¹² Langers et al., 2008

¹¹³ Waal et al., 2008

¹¹⁴ GR/RMNO, 2004

¹¹⁵ de Vries et al., 2009

¹¹⁶ www.degroenehuiskamer.nl

¹¹⁷ De Weekkrant, 2010

¹¹⁸ Het onderzoek is gebaseerd op interviews onder kinderen en hun ouders en jongeren tot 23 jaar. In totaal zijn ruim 250 mensen ondervraagd

► Afb. 22 Een stadspark kan sterk bijdragen aan het opdoen van sociale contacten. Het park nodigt mensen uit om te recreëren, waardoor mensen snel met elkaar in contact komen

◀ Afb. 23
Spontane natuurontwikkeling kan ook leiden tot een verwaarloosde uitstraling. In dit oogpunt zal spontane natuurontwikkeling niet bijdragen aan het draagvlak onder burgers.

1.4 Verrommeling

De natuurlijke ontwikkeling op braakliggende terreinen kan ook negatieve effecten op de beleving hebben. Verruiging van het terrein door struweel kan als slordig en rommelig worden beschouwd.

Dit is een reden geweest voor Ontwikkelingsbedrijf Vathorst om de terreinen als gazon te beheren. Sommige stukken in de Gelderse Vallei zijn erg voedselrijk. Op deze gronden kunnen de terreinen relatief snel verruigen. Het inzaaien van dergelijke terreinen met een bloemrijk kruidenmengsel kan hier uitkomst bieden om eventuele negatieve effecten op het gebied van draagvlak te voorkomen.

1.5 Conclusie

De huidige staat van de braakliggende terreinen in Amersfoort dragen niet bij aan het draagvlak onder de burgers door het saaie en onbenutte uiterlijk. Een aantal burgers hebben een initiatief opgezet, genaamd het Groenlegioen, om enkele braakliggende aan te pakken.

Aan de hand van guerrilla gardening worden de terreinen voorzien van eetbare planten en kleurige bloemen. Met de inpassing van tijdelijke natuur wordt er ingespeeld op de behoefte van de burger om de terreinen te benutten en beleefbaarder te maken. Door openstelling kunnen de burgers hier een ommetje maken en de natuurontwikkeling (spontaan of inzaaien) draagt bij aan de belevingswaarde van de terreinen.

Ook onder kinderen en jeugd kan tijdelijke natuur op draagvlak rekenen. Voor kinderen bieden tijdelijke natuurterreinen uitgelezen speelplekken om op een speelse manier de natuur te ontdekken. De reacties over de inpassing van een natuurspeelplaats in de Wagenwerkplaats zijn al overwegend positief.

Al met al is te stellen dat de inpassing van tijdelijke natuur een geschikt antwoord levert op de vraag vanuit de burgers met betrekking tot beleving en benutting van braakliggende terreinen. Er is daarom te rekenen op draagvlak vanuit de burgers.

TERREINEIGENAREN

Om een groot areaal tijdelijke natuur te bereiken is het nodig om ook terreineigenaar in Amersfoort te betrekken bij de projecten. In dit hoofdstuk wordt beschreven op welke punten terreinbeheerders kunnen profiteren van tijdelijke natuur. Als eerste volgt een omschrijving van de mate van interesse onder enkele terreineigenaren in gemeente Amersfoort. Vervolgens worden enkele punten uit de interviews uitgewerkt en bekeken hoe deze kunnen bijdragen aan het vergroten van het draagvlak onder terreineigenaren.

In Amersfoort zijn veel terreinen in ontwikkeling. Deze terreinen zijn bij verschillende instanties in eigendom. De terreinen zijn vaak eerst in eigendom bij de gemeente, deze geeft de gronden uit naar projectontwikkelaars. De projectontwikkelaars ontwikkelen deze terreinen dan. Soms lukt het uitgeven van de gronden niet snel of kunnen de projectontwikkelaars hun terreinen niet verkopen, waardoor de terreinen braak blijven liggen. Tijdens deze periode worden de terreinen beheerd. Soms wordt dit door de projectontwikkelaar zelf gedaan of soms wordt dit uitbesteed.

¹¹⁹ Heijligers is onderdeel van de BAM

¹²⁰ Gesprek met Martijn ter Roller van Heijligers (bijlage XII) en schriftelijk contact met Heijmans

¹²¹ Gesprek met Giel van der Vlies, OBV (zie bijlage XIII)

In Amersfoort zijn een aantal grotere terreineigenaren: de gemeente, Heijligers¹¹⁹, Heijmans en OBV (Ontwikkelingsbedrijf Vathorst). Heijligers en Heijmans hebben aangegeven interesse te hebben in tijdelijke natuur, maar zij zien nog praktische bezwaren¹²⁰.

Het eerste bezwaar is de beschikbaarheid van de terreinen. Na het verkopen van de terreinen moet het terrein binnen 2 maanden beschikbaar kunnen zijn voor ontwikkeling. Doordat de zorgplicht van toepassing blijft, kan het soms wel 6 maanden duren voordat er gebouwd mag worden. Dit doordat er niet in het voortplantingsseizoen gebouwd mag worden.

Een ander bezwaar is de onzekerheid van de juridische houdbaarheid van het concept. OBV staat minder positief tegenover tijdelijke natuur¹²¹. Zij zijn tevreden met hun huidige beheer en zien geen reden om dit te veranderen.

2.1 Financiën

Wanneer een beschermde soort zich wel weet te vestigen, moet de bouw worden stilgelegd en mitigerende en/of compenserende maatregelen getroffen worden. Dit brengt weer veel extra kosten met zich mee, zowel in te treffen maatregelen als in vertraging in het bouwproces. In de huidige situatie worden braakliggende terreinen hierom intensief beheert. Op deze manier wordt er voorkomen dat beschermde soorten zich zullen vestigen. Gemaakte kosten worden doorberekend in de kostprijs, wat gemiddeld tot 6% van de aankoopsom kan oplopen¹²².

In Amersfoort bestaan de beheermaatregelen hoofdzakelijk uit klepelen en/of maaien. Het klepelen vindt 2 keer per jaar plaats¹²³. Dit is een vrij drastische maatregel waarmee de vegetatie (ook houtige gewassen) tot op maaiveld wordt gehakseld. Met maaibeheer wordt minder rigoureus ingegrepen en is voornamelijk geschikt voor grazige vegetaties. Op andere terreinen wordt er 7 keer per jaar gemaaid¹²³. Deze beheermaatregelen brengen gemiddeld een kleine 300 euro per hectare per jaar aan kosten met zich mee (zie bijlage XVIII).

Met het inpassen van tijdelijke natuur volstaat geen beheer en daarmee geen beheerkosten. Alle benaderde terreineigenaren hebben aangegeven dat ze positief tegenover dit punt staan. Hier geldt wel de voorwaarde dat er juridische zekerheid moet zijn, zodat de terreineigenaren niet achteraf tegen hoge kosten aanlopen.

Het inrichten en beheren van de terreinen mag zo uitgebreid als de terreineigenaar wil, mits de beschermde soorten er van profiteren¹²⁴. Er kan hierdoor worden ingehaakt op specifiek beheer. Hier kan worden gedacht aan het aanleggen van poelen en het beheren van schraal en/of bloemrijk grasland.

Ook het inpassen van recreatieve voorzieningen behoort tot de mogelijkheden. Er kan hier worden gedacht aan het plaatsen van informatieborden, bankjes en prullenbakken. Hoe meer maatregelen er getroffen gaan worden, hoe beter dit kan worden voor natuur en/of draagvlak. Elke inpassing brengt echter wel weer de nodige kosten met zich mee. Bijlage XVIII geeft een overzicht van de kosten per eventueel te nemen maatregelen.

¹²² Vos, 2002

¹²³ Mondelinge mededeling Margreet de Reus

¹²⁴ Deze bewering wordt bevestigd in de interviews met Arnold van Kreveld (Bureau Stroming), Wouter van Heusden (Dienst Landelijk Gebied) en Martijn van Opijnen (Dienst Regelingen)

◀ Afb. 24
Het klepelen van terreinen is tot op heden een effectieve manier gebleken om de vestiging van beschermde soorten tegen te gaan. Deze methode wordt door veel terreineigenaren toegepast.

2.2 Imago

Tijdelijke natuur kan worden ingezet om een bepaald imago te bereiken. De haven van Amsterdam is een knooppunt van grote internationale transportstromen. Daarnaast wil de haven ook milieuvriendelijk zijn¹²⁵. Met tijdelijke natuur versterkt zij dit imago. Een steeds groter aantal bedrijven probeert via maatschappelijk ondernemen een nieuwe markt op te zoeken die duurzaamheid belangrijk vinden¹²⁶. Het bijdragen aan de versterking van biodiversiteit kan voor positieve publiciteit zorgen.

Soms is het nieuwe imago niet wenselijk. Het terrein zal verruigen. Dit kan een slecht onderhouden en verpauperd imago met zich mee brengen. Dit laatste is een reden geweest voor Ontwikkelingsbedrijf Vathorst (zie bijlage XIII) om tijdelijke natuur niet in te passen.

2.3 Bouwgarantie

Door een ontheffing voor tijdelijke natuur zal er natuur met opruimgarantie zijn. Hierdoor komt de projectontwikkelaar niet voor onverwachte vertragingen door de FF-wet te staan. Op deze manier is tijdelijke natuur een groot voordeel voor de projectontwikkelaars.

De zorgplicht staat echter los van de ontheffing tijdelijke natuur. De ontheffing geeft alleen een vrijstelling van compensatie voor het verloren leefgebied. De mitigerende maatregelen voor de aanwezige beschermde individuen blijven hierdoor van toepassing. Heiligers heeft aangegeven dit een obstakel te vinden (zie bijlage XII).

Een mogelijkheid om dit obstakel te omzeilen is om het terrein een jaar voor de bouw ongeschikt te maken voor beschermde soorten. In het gesprek met Dienst Landelijk Gebied (zie bijlage X) is naar voren gekomen dat deze keuze waarschijnlijk tot de mogelijkheden behoort.

2.4 Rompslomp

Bedrijven hebben vaak geen zin in al het papierwerk dat een dergelijke ontheffingsaanvraag met zich mee brengt¹²⁷. Hierdoor wordt er vaak geen gebruik gemaakt van dit soort regelingen. De aanvraag van tijdelijke natuur brengt een aantal extra handelingen met zich mee. In de procedure en de ontheffing staan een aantal te nemen maatregelen, die voor extra regelwerk zorgen¹²⁸. Hierbij moet gedacht worden aan de inventarisaties die gemaakt moeten worden aan het begin van het project en na elke 5 jaar.

De ontheffingsaanvraag neemt zelf regelwerk met zich mee. Er moet een project verslag worden ingeleverd. Daarna moet het aanvraag formulier, dat nog niet aangepast is voor tijdelijke natuur, worden ingevuld. Deze hoeveelheid regelwerk kan bedrijven afschrikken bij het toepassen van de regeling. Dit wordt bevestigd door Remco Barkhuis van Haven Amsterdam. Hij stelt dat de procedure teveel papierwerk bedraagt en dat dit versimpeld moet worden naar slechts enkele A4tjes.

Inmiddels is er een nieuw aanvraag-formulier ontwikkeld. Hoewel hiermee het aandeel papierwerk afneemt, blijft de aanvraagprocedure voor veel rompslomp zorgen.

¹²⁵ Haven van Amsterdam, 2009-b

¹²⁶ Harms & Overbeek, 2011

¹²⁷ Natuurpunt, 2010

¹²⁸ Dit is verder uitgewerkt in het hoofdstuk 'procedure tijdelijke natuur'

POLITIEK

Naast burgers en terreinbeheerders vormt de politiek een belangrijke belangengroep. Deze groep beslist over het wel of niet inpassen van het concept in de gemeente Amersfoort. Het oordeel van de politiek is sterk gebonden aan het behalen van hun eigen gestelde doelen en het draagvlak onder de bevolking. Daarnaast is door aansluiting bij verschillende beleidsonderwerpen meer relevantie voor de inpassing van tijdelijke natuur.

3.1 Natuurontwikkeling

Tijdens de VN top in Johannesburg in 2002 is er afgesproken om het verlies aan biodiversiteit vóór 2010 terug te dringen. Europese landen hebben in 2004 deze afspraak als leidraad genomen bij het ontwikkelen van de Europese Countdown 2010 campagne, waarin het bevorderen van natuur in beleidsplannen centraal staat.

De stedelijke uitbreiding van Amersfoort in de afgelopen jaren hebben delen van het landschap opgeslokt. Om deze natuur enigszins te herstellen vormt het bevorderen van biodiversiteit een belangrijke pijler in het huidige natuurbeleid. Dit heeft onder andere geresulteerd in het opstellen van het Biodiversiteitsactieplan. Een van de aandachtspunten in dit actieplan is het benutten van kansen voor natuur op bouwprojecten¹²⁹. Met het concept Tijdelijke natuur wordt hier uitstekend op ingespeeld.

Specifiek met de inpassing van tijdelijke natuur kunnen enkele beschermde soorten zich sterk ontwikkelen en verspreiden (zie deel II natuur). Tijdelijke natuur is in Nederland in meerdere gemeenten al toegepast en steeds meer gemeenten raken enthousiast. Het inpassen van het concept biedt daardoor een handvat om regionale, nationale en internationale doelstellingen met betrekking tot het versterken van biodiversiteit te behalen.

Naast het biodiversiteitsactieplan is voor Amersfoort de visie Groenblauwe structuren¹³⁰ opgesteld. In deze visie wordt een integrale visie gegeven over de natuur en het water in de stad. Er wordt een structuur aangegeven van waterwegen en natuurstukken door de stad heen. Deze structuur zal worden behouden en versterkt.

¹²⁹ Gemeente Amersfoort, 2009

¹³⁰ Gemeente Amersfoort, 2004

Als tijdelijke natuurgebieden in de buurt van deze structuur liggen of aansluiting hebben bij de structuur zal de natuurwaarde toenemen van de structuur.

3.2 Coolingdown effect

Ook bij energiebesparing kan tijdelijke natuur uitkomst bieden. Onderzoek van ES Consulting¹³¹ heeft aangetoond dat beplantingen in de nabijheid van gebouwen kunnen zorgen voor een energiebesparing tot 10% op jaarbasis. Het gaat hier wel om gebouwen die in de luwte van de beplanting staat. Bij het spontaan laten ontwikkelen van de natuur op tijdelijke natuurterreinen kan op den duur hoog opgaand struweel ontstaan. Dit vegetatietype (en verdere successie) kunnen zorgen voor dergelijke verkoelende effecten in gebouwen. Er zijn vooralsnog weinig projecten waar deze constatering is bevestigd. Of tijdelijke natuur in de nabijheid van gebouwen daadwerkelijk een sterke energiebesparing met zich meebrengt is hierdoor niet zeker.

3.3 Wonen

Groen verbetert de leefbaarheid van een stad¹³². In de woonvisie Amersfoort 2006-2010¹³³ wordt groen specifiek genoemd als verbetering van het woonmilieu in de stad. Tijdelijke natuur geeft een positieve bijdrage aan de hoeveelheid groen in de stad en daarbij aan het woonmilieu. Hierdoor zal tijdelijke natuur zorgen voor een betere woonomgeving en wordt Amersfoort een aantrekkelijkere stad om te wonen.

3.4 Gezondheid

Groen in de stad heeft een positief effect op het welzijn van mensen¹³⁴. De effecten zijn op individuele burgers. De optelsom van alle individuele effecten kunnen gemeten worden en zorgen voor een verbetering van de gezondheid in de stad. Mensen, die in een groene omgeving wonen, voelen zich vaak ook gezonder.

In gebieden met veel groen zijn significant minder gezondheidskwalen. Het positieve effect van groen op de gezondheid van mensen heeft met de volgende punten te maken¹³⁵:

- Groen helpt obesitas tegen te gaan
- Door het zuiverende effect van groen, krijgen mensen minder last van hun luchtwegen
- Groen zorgt voor vermindering van stress
- Groenzorgt voor het vergemakkelijken van sociale contacten
- Groen zorgt voor persoonlijke ontwikkeling en zingeving

In de nota Amersfoort Gezond¹³⁶ worden verschillende thema's benoemd voor 3 jaar. Twee van de 9 thema's is de verbetering van de situatie van psychische problematiek en overgewicht. Natuur helpt deze kwalen tegen te gaan of hiervan te genezen. De terreinen van tijdelijke natuur zijn tijdelijk, maar door dit toe te passen in Amersfoort zal het totaal oppervlak natuur in de stad toenemen. Dit zal genoeg zijn om bij te dragen aan de doelstellingen.

¹³¹ Swaagstra, 2009

¹³² Vugt, 2008

¹³³ Gemeente Amersfoort, 2006-a

¹³⁴ Vreke et al., 2006

¹³⁵ Brosens, 2008; Vreke et al., 2006

¹³⁶ Gemeente Amersfoort, 2008

4 COMMUNICATIE

In het rapport is verschillende keren gesproken dat onduidelijkheid van het concept afschrikkend werkt. Terreineigenaren zijn sceptisch over de risico's en bij burgers wordt verwacht dat men erg gehecht raakt aan de tijdelijke natuurterreinen. Dit kan problemen met zich mee brengen. Om duidelijkheid over het de tijdelijke natuurterreinen is communicatie erg belangrijk. In dit hoofdstuk wordt hier aandacht aan besteed. Er wordt hier onderscheid gemaakt tussen communicatie naar burgers en naar terreineigenaren.

4.1 Participatie

De vorm van communicatie hangt samen met de invloed die de participant op het project heeft. Beide participanten (burgers en terreineigenaren) hebben een andere vorm van participatie. De burgers zullen weinig inspraak hebben op het al dan niet inpassen van tijdelijke natuur en worden vooral geïnformeerd over de gang van zaken. Wel kan er samenwerking met enkele burgerinitiatieven worden gezocht. Dit wordt verder uitgewerkt in paragraaf 4.2.

De inpassing van tijdelijke natuur zal voornamelijk op de terreinen van de terreineigenaren plaatsvinden. De terreineigenaren worden vanuit dit oogpunt gezien als samenwerkingspartner van de gemeente. In paragraaf 4.3 wordt de communicatie naar de terreineigenaren verder besproken.

4.2 Communicatie naar burgers

De burgers spelen geen grote rol in de inpassing van tijdelijke natuur. Er bestaat echter wel het gevaar dat burgers gehecht raken aan tijdelijke natuurterreinen en bezwaarschriften gaan aantekenen bij het opruimen van de gebieden. Dit komt niet ten goede voor het draagvlak in de gemeente. Het is daarom noodzakelijk dat burgers goed worden geïnformeerd. Het informeren kan op verschillende manieren worden gedaan. Zo kan er gekozen worden voor het plaatsen van informatieborden, maar ook via het van persberichten in kranten en websites.

4.2.1 Plaatsen informatieborden

Als er bezwaarschriften komen, zullen deze komen van burgers die het gebied (vaak) bezoeken. Bij het plaatsen van een informatiebord bij de ingang wordt deze groep grotendeels ondervangen.

Er bestaan verschillende gradaties in informatieborden, uiteenlopend van een openstellingsbord met regels tot een informatiepaneel. Het belangrijkste is dat op het gekozen bord wordt vermeld dat het gebied bestemd is voor bouw en slechts tijdelijk een natuurgebied zal zijn. Bij een informatiepaneel is er de mogelijkheid om hier meer informatie over te verstrekken, wat meer goodwill zal opleveren. Dit brengt echter ook de nodige kosten met zich mee. Het maken en plaatsen van een informatiepaneel varieert tussen de € 1.500 en €4.000, in tegenstelling tot het openstellingsbord (variërend van € 40 tot € 100¹³⁷).

4.2.2 Informatieverstrekking media

Naast het plaatsen van informatieborden in het buitengebied, kan er worden gekozen om informatie te verstrekken via de media. Hierbij wordt gedacht aan het plaatsen van (pers) berichten in kranten en weekbladen of via de digitale weg.

Plaatsen persberichten

Het inpassen van tijdelijke natuur is nog nieuw. Veel burgers zijn daardoor weinig of niet op de hoogte van het concept. Om de burgers in aanraking te krijgen met tijdelijke natuur (en hiermee draagvlak te vergroten) kan er worden gekozen om berichten in de krant te laten plaatsen. Bij de aanleg van tijdelijke natuur kunnen landelijke kranten uitkomst bieden om de aandacht op Amersfoort te vestigen. Voor het informeren van burgers binnen de gemeente Amersfoort is het meeste effect te bereiken via de lokale kranten en weekbladen zoals de Amersfoortse Courant en Weekblad Amersfoort.

Website Amersfoort

In een krant is vaak beperkte ruimte om alle informatie kwijt te kunnen. Hierdoor worden berichten ingekort en sommige informatie achterwege gelaten. Voor de volledige informatie kan er naar de website van gemeente Amersfoort worden verwezen. Hier kan een pagina worden gewijd aan tijdelijke natuur in de gemeente Amersfoort, waar de

stand van zaken kan worden gemeld. Daarnaast kan er worden gedacht aan het plaatsen van waarnemingen uit tijdelijke natuurgebieden op de website.

4.2.3 Samenwerking

Naast informatieverstrekking kunnen ook enkele burgerinitiatieven worden betrokken in de realisatie van de terreinen. Hier kan het Groenlegioen een helpende hand bieden. Vooral bij het inzaaien van terreinen kan dit het geval zijn, omdat het Groenlegioen dit nu al doet met guerilla gardening. Voorlopig vallen deze acties in goede aarde bij burgers.

4.3 Communicatie naar terreineigenaren

Naar de terreineigenaren is een andere vorm van communicatie gewenst. Deze hoeven niet ingelicht te worden over het verdwijnen van het terrein aangezien zij zelf de plannen maken. Vooralsnog zijn de eigenaren echter huiverig voor de plannen van tijdelijke natuur. Het concept zoals deze er nu is biedt veel onduidelijkheid, wat het risico van onvoorziene kosten met zich meebrengt. De communicatie naar de terreineigenaren zal daarom met name liggen op het overtuigen om tijdelijke natuur in te passen. Net als burgers, zijn de terreineigenaren ook slecht op de hoogte van tijdelijke natuur. Hier is winst te behalen door sfeerbeelden op te stellen. Hiermee krijgen de terreineigenaren een impressie van de mogelijkheden en de voordelen voor hun terrein en de financiën. De sfeerbeelden zijn terug te vinden in bijlage VII.

Om de sfeerbeelden kracht bij te zetten is het raadzaam dat de gemeente de eerste stap naar realisatie zet. Hierdoor kan er worden verwezen naar praktijkvoorbeelden uit de regio en zijn terreineigenaren eerder geneigd over de brug te komen. In de gesprekken met Heilijgers en Ontwikkelingsbedrijf Vathorst kwam deze bewering aan het licht.

¹³⁷ Prijs zijn indicaties gebaseerd op een mededeling van dhr. P. Stolker, directeur PressArt

SCENARIO'S

Bij het ontwikkelen van tijdelijke natuur kan gekozen worden voor verschillende soorten beheer en verschillende inrichting. Met deze inrichting kan ingestoken worden op bepaalde natuurtypen of speciaal voor draagvlak. Om dit verschil aan te geven zijn verschillende scenario's bedacht. Deze scenario's zijn verder uitgewerkt in de bijlage. Bij de inpassing van tijdelijke natuur op een terrein kan uit deze scenario's het beste beheer worden gekozen. Bij de keuze van het scenario wegen een aantal aspecten mee: de tijdsduur dat een terrein beschikbaar is, de ligging van het terrein en de grondsoort van het terrein.

Scenario 0: Huidige situatie

In dit scenario is een ontheffing voor tijdelijke natuur niet nodig. Er is geen kans dat beschermde soorten zich gaan vestigen. Dit scenario zorgt voor zekerheid op het gebied van de flora- en faunawet. Het beheer wordt nu al toegepast en er is geen verandering voor nodig. Het huidige beheer is graszaad inzaaien en 7 keer per jaar maaien.

Omdat er geen kans is dat er beschermde soorten zich vestigen, is het aan te raden dit scenario toe te passen als het terrein minder dan 3 jaar braak ligt. Als het natuurterrein bijna wordt opgeruimd is dit scenario ook aantrekkelijk. Doordat de zorgplicht nog steeds van toepassing zal zijn op de terreinen is het belangrijk om te zorgen dat er geen beschermde dieren meer in het gebied zitten. Het terrein is gelijk beschikbaar voor bouw of andere bewerkingen.

Scenario 1: Natuurbeheer

In dit scenario wordt speciaal beheerd op de hoogst mogelijke biodiversiteit op deze gronden. Hier is een ontheffing nodig om het terrein te mogen opruimen. Het beheer van dit scenario bestaat vooral uit graslandbeheer. Het levert pas waarde op als dit terrein minimaal 3 jaar kan ontwikkelen. Dit beheer is ongeveer even duur als het huidige beheer omdat er minder gemaaid kan worden. Dit scenario kan overal worden toegepast. Het maaibeheer zorgt er voor dat het terrein niet erg verruigd. Ongewenste soorten zullen hierdoor niet sterk profiteren. De kosten zijn wel hoger dan in de meeste scenario's.

Scenario 2: Pionier

Het pioniersscenario waarborgt het pioniersstadium op de terreinen. Elke 5 of 10 jaar wordt de successie terug gezet tot het begin. Hierdoor zullen de terreinen steeds opnieuw geschikt zijn voor pionierssoorten en zullen deze soorten optimaal kunnen profiteren. Dit beheer is relatief duur vergeleken met de andere scenario's en zal daarom niet altijd worden ingepast. Dit scenario is pas onderscheidend als het terrein meer dan 7 jaar braak ligt. Pas dan zal de natuur 1 keer terug gezet zijn en opnieuw ontwikkeld. Dit scenario zal op rijke grond weinig natuurwinst geven.

Scenario 3: Niets doen

Bij dit scenario kan de natuur volledig zijn gang gaan. Het scenario brengt geen kosten met zich mee voor het beheer. Het scenario is erg aantrekkelijk hierdoor. Bij het opruimen zijn er wel kosten. Ook bij het inrichten kunnen er kosten worden gemaakt. Door deze inrichtingmaatregelen kan het gebied extra natuurwaarde ontwikkelen. Dit scenario krijgt binnen ongeveer 3 jaar natuurwaarden. Als er niets in het gebied gebeurt zullen de beschermde soorten na 20 jaar meestal verdwenen zijn. Op voedselrijke grond zal het gebied in dit scenario snel verruigen en er rommelig uit komen te zien. Daarom is de inpassing van dit scenario alleen aan te bevelen op de meer schrale gronden en opgespoten terreinen.

Scenario 4: Recreatie

In dit scenario wordt volledig gericht op de gebruikswaarde voor burgers van het gebied. Er worden elementen voor de burgers aangebracht en het beheer is gericht op het kunnen gebruiken van het gebied. Het gebied wordt daarom veel beheerd. Dit scenario brengt wel kosten met zich mee. Hierdoor is het niet altijd erg aantrekkelijk. Dit scenario is het beste toe te passen als er veel mensen dicht bij het terrein wonen.

Scenario 5: Inzaaien

Bij dit scenario wordt ingezet op het beeld van het terrein. Het terrein wordt ingezaaid met een bloemrijk kruidenmengsel om het gebied snel een mooie en kleurige uitstraling te geven. De gebieden zijn niet toegankelijk voor burgers en er zal weinig natuurwaarde aanwezig zijn. Echter is deze toepassing wel goed toepasbaar op gebieden op rijke grond, waar weinig natuurwaarde zich zal ontwikkelen. Door het inzaaien en 1 keer per jaar maaien worden de ruigte soorten onderdrukt zodat het geheel goed toonbaar blijft.

CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN

Aan het begin van dit onderzoek is de hoofdvraag gesteld: ***“Waar liggen de kansen voor tijdelijke natuur in Amersfoort met betrekking tot beleid, natuurwaarde en draagvlak?”***

Dit onderzoek heeft uitgewezen dat er meer kansen liggen voor de inpassing van tijdelijke natuur in Amersfoort, dan dat er bedreigingen zijn. Het creëren van tijdelijke natuur kan een grote winst zijn voor Amersfoort op het gebied van natuurwaarde en tevredenheid onder de bevolking.

Om in aanmerking te komen voor de ontheffing Tijdelijke natuur moet er worden voldaan aan enkele eisen:

- Er is een definitieve, in een bestemmingsplan vast gelegde, andere bestemming dan die van natuurgebied. De looptijd van een ontheffing is 10 jaar
- De definitieve bestemming is nog niet gerealiseerd

- Op de terreinen wordt natuurontwikkeling toegestaan, dit gaat samen met de toestemming om de natuur weer op te ruimen. De natuurontwikkeling moet spontaan verlopen.
- Het terrein is minimaal één voortplanting seizoen beschikbaar voor natuurontwikkeling

De ontheffing zal alleen voor de Flora- en Faunawet worden verleend. Dit houdt in dat het leefgebied van de aangevraagde soorten verstoord mag worden. De ontheffing dekt echter niet de zorgplicht, wat inspeelt op de bescherming van iedere individuele soort. Dit houdt in dat er bij het opruimen van het terrein alsnog mitigerende maatregelen getroffen moeten worden. Daarnaast kunnen bij de inpassing andere wetgevingen van toepassing zijn, waaronder de Boswet en de Natuurbeschermingswet.

De ontheffing wordt alleen verleend voor enkele beschermde soorten, welke een relatief grote vestigingskans hebben. Een algehele ontheffing voor alle beschermde soorten behoort niet tot de opties. Hoewel dit zorgt voor extra papieren rompslomp bij de aanvraag, is de procedure duidelijk en zijn hier vooralsnog geen complicaties in.

Wel wordt er gestreefd naar een snellere afhandeling van de ontheffingsaanvraag. Huidig neemt de gehele procedure ongeveer 16 weken in beslag.

Er zijn echter wel complicaties nadat de ontheffing is verleend. Zo bestaat er veel onduidelijkheid over de mate waarin inrichting en beheer is toegestaan. Vooralsnog zijn er geen restricties opgelegd, zolang de getroffen maatregelen bijdragen aan de instandhouding van aanwezige en potentieel te vestigen beschermde soorten.

Kansen in het beleid

Het beleid over tijdelijke natuur is zeer nieuw. Hierdoor moet veel nog worden uitgekristalliseerd. In Amsterdam is een rechtszaak geweest naar aanleiding van bezwarentegende inpassing van tijdelijke natuur in de haven van Amsterdam. De uitspraak moet duidelijkheid geven of het concept juridisch houdbaar is.

Als de uitspraak in het nadeel van de ontheffingsaanvrager is, wordt aanbevolen om het concept niet in te passen in gemeente Amersfoort. Almelo heeft inmiddels een ontheffing, maar wacht met het ontwikkelen van tijdelijke natuur tot de uitspraak in Amsterdam. Het is aan te raden om dit voorbeeld te volgen en pas later de ontheffing aan te vragen om risico's uit te sluiten. Andere partijen kunnen helpen met de communicatie bij het opruimen van de tijdelijke natuur. Uit de casussen is gebleken dat het zoeken naar samenwerking als versterking voor het draagvlak onder de bevolking kan dienen.

Mits de uitspraak van de rechtszaak in het voordeel van tijdelijke natuur wijst is het juridisch haalbaar om tijdelijke natuur in te passen in gemeente Amersfoort. Hierdoor krijgen terreineigenaren bouwgarantie, waardoor maatregelen tegen vestiging van beschermde soorten niet meer nodig zijn.

Kansen voor natuur

Tijdelijke natuur zal met name bij pionierssoorten en vroege soorten voor veel profijt zorgen. Late soorten hebben minder baat bij tijdelijke natuur. Dit komt doordat te terreinen slechts voor korte tijd braak liggen en hierdoor geen hoog opgaand struweel of verdere successie zal plaatsvinden. Ondanks mogelijke negatieve effecten in de vorm van invasieve exoten biedt tijdelijke natuur vooral veel kansen voor beschermde soorten in de gemeente Amersfoort.

Door de diversiteit in landschappen zijn er al verschillende beschermde soorten aanwezig. Hiervan hebben de volgende soorten een goede vestigingskans op tijdelijke natuurterreinen: In de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug kunnen *Zandhagedis*, *Levendbarende hagedis*, *Heivlinder* en *Hazelworm* zich vestigen. Voor de Gelderse Vallei zijn dit *Steenanjer*, *Wilde marjolein*, *Brede orchis*, *Rietorchis*, *Rugstreeppad* en *Wilde gagel*. In de Eempolder zal alleen de *Rugstreeppad* een goede vestigingskans hebben. In de gehele gemeente hebben zowel *Ringslang* als *Alpenwatersalamander* een goede vestigingskans.

Om de biodiversiteit maximaal te benutten, kan er worden gekozen voor enige vorm van inrichting en beheer. Door bijvoorbeeld poelen aan te leggen wordt de vestigingskans voor amfibieën sterk vergroot. Verschillende soorten vaatplanten, dagvlinders en sprinkhanen profiteren bijvoorbeeld weer extra van gericht beheer ten behoeve van bloemrijke en schrale graslanden.

Kansen voor draagvlak

Er wordt veel draagvlak onder burgers verwacht. Tijdelijke natuur heeft veel voordelen voor de burgers met betrekking op de beleving en benutting van braakliggende terreinen. Eerdere initiatieven zoals guerilla gardening en Het Groene Spoor hebben uitgewezen dat een ander (tijdelijk) gebruik van braakliggende terreinen op veel draagvlak onder burgers kan rekenen. Daarnaast kunnen tijdelijke natuurgebieden fungeren als natuurspeelplaats, wat bijdraagt aan een betere ontwikkeling van kinderen. Bij het opruimen van tijdelijke natuur is communicatie erg belangrijk. Mensen kunnen gaan hechten aan het terrein. Bij het opruimen kan dit problemen opleveren in de vorm van bezwaren.

Voor terreineigenaren kan tijdelijke natuur positief zijn. Het beheer kan goedkoper zijn met natuurontwikkeling. Dit is afhankelijk van de mate van te treffen inrichtings- en beheermaatregelen. Daarnaast is er een bouwgarantie voor de terreineigenaren als zij tijdelijke natuur inpassen op hun terreinen. Heijmans en Heilijgers hebben aangegeven positief tegenover het concept te staan, zolang er juridische zekerheid is. De uitspraak van de rechtszaak zal dit uitwijzen. Ontwikkelingsbedrijf Vathorst heeft aangegeven geen heil te zien in tijdelijke natuur.

Met huidige beheer van de terreinen (grasvelden) is er geen last van de zorgplichten/ofmogelijkeverrommeling. De terreinen zijn opengesteld als trapveldjes en evenemententerrein, waardoor de burgers tevreden over benutting van de terreinen.

De politiek kan rekenen op draagvlak vanuit burgers en terreineigenaren. De inpassing zorgt daardoor niet voor problemen met de bevolking. Daarnaast sluit tijdelijke natuur aan bij een aantal gestelde beleidsdoelen van de gemeente Amersfoort zoals de Nota Biodiversiteit, Woonvisie Amersfoort 2006-2010 en Amersfoort gezond!.

Inpassing tijdelijke natuur

Bij de inpassing van tijdelijke natuur kan gekozen worden voor verschillend beheer en inrichting. Door een goede keuze te maken in inrichting en beheer kan het terrein optimaal gebruikt worden voor de burgers of natuur. De keuze is afhankelijk van een aantal factoren: de tijd dat een terrein braak ligt, de voedselrijkdom van de grond en de ligging van het gebied in de stad.

Als een terrein minder dan 3 jaar braak ligt kan het huidige beheer van braakliggende terreinen worden doorgezet. In deze tijd is er weinig winst te halen voor de burgers of voor de natuur. Als een terrein op rijke grond ligt zal het terrein snel verruigen. Beheer van het terrein zorgt voor versterking van het gebruik. Hier kan gekozen worden voor het inzaaien van de terreinen of voor het beheren op recreatie. Als het terrein in een woongebied ligt, kan er gekozen worden om in te spelen op recreatie. Natuurbeheer kan worden toegepast op gronden met een voedselarme bodem.

DISCUSSIE

Uit het onderzoek van dit rapport zijn een aantal conclusies getrokken. Deze conclusies komen voort uit een analyse van literatuur onderzoek. De analyse kent een aantal minder sterke punten. Deze punten hebben verschillende oorzaken. In dit hoofdstuk worden de zwakke punten genoemd en worden de oorzaken beschreven.

Nieuw concept

Het concept van tijdelijke natuur is erg nieuw, hierdoor zijn er nog veel onduidelijkheden. De eerste onduidelijkheid is de juridische houdbaarheid van het concept. Er speelt hierover een rechtszaak tijdens de rapportage van dit rapport. De uitspraak wordt te laat gedaan om nog mee te nemen in het rapport.

Daarnaast is nog veel onduidelijk over wat wel en niet toe gestaan wordt bij de uitvoer van tijdelijke natuur. Hierbij gaat het onder andere over beheer en inrichting van een terrein. In de conceptbeleidslijn staat dat de ontwikkeling spontaan moet verlopen. Echter is er wel aangegeven, dat beheer en inrichting tot de mogelijkheden behoort.

Doordat er nog geen duidelijk beeld is van de randvoorwaarden voor tijdelijke natuur, kan dit rapport aanbevelingen doen die in de praktijk niet mogen worden uitgevoerd. Om toch zoveel mogelijk zekerheid te krijgen over de mogelijkheden, zijn er voor dit rapport interviews gehouden. De geïnterviewde gaven echter aan dat dit nog duidelijk moet worden.

Onvoorspelbaar

In dit rapport is een ecologische onderbouwing opgenomen voor de beschermde soorten die zich waarschijnlijk op de tijdelijke natuurterreinen in Amersfoort kunnen vestigen. Echter is natuur altijd onvoorspelbaar waardoor ook onverwachte soorten

kunnen opduiken. De ontheffing voor tijdelijke natuur wordt afgegeven voor soorten waarvan waarschijnlijk is dat zij zich gaan vestigen binnen de tien jaar van een ontheffing. Het kan voorkomen dat onverwachte soorten zich vestigen waardoor de ontheffing als nog moet worden aangepast.

Draagvlak

Met tijdelijke natuur is nog weinig ervaring. Nog minder ervaring is er met tijdelijke natuur en burgers. Hoeveel draagvlak er is onder burgers zou uitgezocht worden door casusstudie. Echter liggen alle huidige tijdelijk natuurterreinen in Nederland op havens of nieuwe industrieterreinen. Hierbij zijn er geen omwonende burgers aanwezig. Er is geen ervaring in omgang met burgers en de terreinen. Er is bij de verleende ontheffingen ook geen rekening mee gehouden. Er zijn wel ideeën over aanpak van draagvlak om tijdelijke natuur op te ruimen, maar dit is nergens in praktijk gebracht. Doordat er geen directe ervaring met omgaan met burgers en tijdelijke natuur is, is de vergelijking gemaakt met andere projecten waarbij of omwonende betrokken zijn in de uitvoer of het een initiatief van burgers is.

Er zijn geen interviews gehouden met burgers over hun wensen met tijdelijke natuurterreinen. Om te zorgen dat er bruikbare antwoorden uit een gesprek komt is een goede voorbereiding nodig. Daarnaast is voor kwantitatief gebruik van de gegevens een groot aantal respondenten nodig. Door de looptijd van vijf maanden van dit project en pas laat in het project afspraken geplant hebbende bij de casussen, was er geen tijd meer om een dergelijk onderzoek goed en volledig uit te voeren. Er is voor gekozen dit niet te doen. De onderzoekers dachten dat met literatuurstudie meer aan het licht zou komen dan met een op deze korte termijn opgezet interview onderzoek.

LITERATUURLIJST

Adriaensen, F., Hoven, D. van, Meire, P., 2008, Opstellen van doelstellingen voor ecologische infrastructuur in de Antwerpse haven, Universiteit van Antwerpen

Amersfoorts Dagblad, 2011 *Zaadbommen strooien voor groener Amersfoort*

Berg, A.E. van den, Koenis, R., & Berg M.M.H.E. van den, 2007. Spelen in het groen: effecten van een bezoek aan een natuurspeeltuin op het speelgedrag, de lichamelijke activiteit, de concentratie en de stemming van kinderen. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1600

Berg, E. van den, 2010, Natuuronderzoek braakliggende terreinen in de Isselt

Bogaard, J. van den & A.M. Reitzema, 2000. Recht op een kindvriendelijke omgeving. In: Vitale stad, vakblad voor stedelijke vernieuwing en leefbaarheid, jaargang 3, nummer 9. Blz 24-25

Bosch, Florence van den, Josine Donders, Sietske de Jong, Paul van der Wielen, Aïde Roest, Dave Schutte, Joelle Mulkens, Nella van Gemert, Tom Grashoff, Liesbeth Koen, Jarle Lourens, Rachella Sahtoe, Remco Crielaard, Robert Gout en Marik Waterman, 2011, Prrrr...tal ie loe; de roep om natuur-speelruimte in de stad. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2163

Bouwmeester. H, 2010, Groen werkt beter; kansen voor bedrijventerreinen en natuur, SDU Uitgevers, Den Haag

Brekelmans, F.L.A. et al, 2009, De Groengordel te Amersfoort, onderzoek naar de ecologische waarden en potenties, Bureau Waardenburg

Brosens, M., 2008, de waarde van groen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag

Brunel Legal, 2006, De aansprakelijkheid van boscigenaren, in opdracht van Boschap te Zeist

Bureau Stroming en Leo Linnartz, 2006, Tijdelijke natuur en beschermde soorten: permanente winst. Een ecologische onderbouwing

Coelen, J.E.M. van der, 1992, Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg, RAVON en Natuurhistorisch Genootschap Limburg

Commissie voor de milieueffectrapportage, 2011, case IJburg: vroegtijdige aandacht voor effecten op natuur

DeStadAmersfoort.nl, 2008, Avontuurlijke wandelroute over Wagenwerkplaats, Andre van der Velde

De weekkrant, 2010, sectie Amersfoort Jong, pagina 6 Stadsberichten, 30 juni 2010

Dienst regelingen, 2009, Aangepaste lijst jaarrond beschermde vogelnesten ontheffing Flora- en faunawet ruimtelijke ingreep, Ministerie LNV

Dirkmaat J. 1988 De das in Nederland Uitgave vereniging Das en Boom Hoogezand

Ergo, 2006, Praktische handleiding Belevingswaardenonderzoek, i.o.v. Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat Adviesdienst Verkeer en Vervoer

Gemeente Amersfoort, 2009, Nota Biodiversiteit; biodiversiteit is (be)leven. Afdeling Milieu, Sector Stedelijke ontwikkeling en Beheer

Gemeente Amersfoort, 2006 Woonvisie Amersfoort 2006-2010; Vitaliteit en verscheidenheid in een onverdeelde stad

Gemeente Amersfoort, 2008 Amersfoort gezond!; Nota lokaal gezondheidsbeleid 2008-2011

Gemeente Amersfoort, 2004, Beleidsvisie Groen Blauwe Structuur

Gemeente Amersfoort, Algemene plaatselijke verordening Amersfoort

Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, 2007-a, Natuurtoets IJburg tweede fase bouwsteen flora en fauna wet

Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, 2007, Nieuw groen voor IJburg en zuidas, stad en groen

Gemeente Amsterdam, Nr. 392. Evaluatie aanleg proefeiland IJburg 22-8-1996

GR/RMNO, 2004, Gezonde leefomgeving 2004, Gezondheidsraad en RMNO, Den Haag

Gyselings, R., Spanoghe, G., Hessel, K., Mertens, W., Vandevoorde, B., Van den Bergh, E., 2009, Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het zesde jaar. Bijlage 9.8 bij het zesde jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2009 (INBO.R.2009.3). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel

Harms, B., en M.M.M. Overbeek, 2011, Bedrijven aan de slag met natuur en landschap; relaties tussen bedrijven en natuurorganisaties. Achtergronddocument bij natuurverkenning 2011. Wageningen, wetelijke onderzoekstaken Natuur & milieu, WOt-werkdocument 237

Haven van Amsterdam, 2009-a, Factsheet flora en fauna

Haven van Amsterdam, 2009-b, Factsheet aantrekkelijke haven

InnovatieNetwerk, 2008, Conceptwijzer Tijdelijke natuur

Jong, Th. de, 2010. Meten is weten. Meerjarig meetnet voor beschermde, bedreigde en kwetsbare planten en dieren in de gemeente Amersfoort. Bureau Viridis, Culemborg

Kaplan, R, 2007, Employees' reactions to nearby nature at their workplace: The wild and the tame. Landscape and Urban Planning 82, 17-24

Kuitert, K., 2010, Tijdelijke natuur heeft het even voor het zeggen, Tuin en landschap 2010 5de jaargang, bladzijde 38 en 39

Langers, F., H. van Blitterswijk, M. Brinkhuijsen & J. Westerink, 2008. Verkenning kinderen en speelnatuur; Literatuurstudie en inventarisatie van vigerend rijksbeleid en spelers in het veld. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1712

Louv, R. 2007, het laatste kind in het bos

Meijden, van der, R, 2005, Heukels' Flora van Nederland 23^e druk, Nationaal Herbarium Nederland

Ministerie van LNV, 2007-a, De leefgebiedenbenadering. Een nieuwe Beleidsstrategie voor soorten

Ministerie van LNV, 2007-b, LNV-beleid in 2008; De plannen in kort bestek, Ministerie van LNV, 2007

Ministerie van LNV, 2005, Natuurbescherming in Nederland, Zwaan printmedia

Ministerie van LNV, 2002, Ter bescherming van onvervangbare flora en fauna, algemene toelichting op de flora- en faunawet

Ministerie van LNV, 2000, Algemene handreiking Natuurbeschermingswet 1998, Den Haag

Ministerie van LNV, 1998, Natuurbeschermingswet 1998, Den Haag

Ministerie van LNV, Ministerie van VROM, 1998, Flora en faunawet, Den Haag

Natuurpunt, 2010, Handleiding biodiversiteit @ bedrijven, een verfrissende kijk op de mogelijkheden en voordelen, natuurpunt met steun van de Vlaamse overheid

Ottburg, F.G.W.A., Pouwels, R., Slim, P.A., 2007, De Antwerpse haven natuurlijker; netwerk van ecologische infrastructuur voor de rugstreeppad (*Bufo calamita*) op de linker Scheldeoever; toepassing van het model LARCH op de rugstreeppad in de Antwerpse haven op de linker Scheldeoever als onderbouwing voor een duurzame instandhouding van deze soort, Wageningen, Alterra, Alterra-Rapport 1377

Peek, R., 1986, De rugstreeppad: een literatuurscriptie. Rapportnr. 271, Afdeling Dieroecologie van de Katholieke Universiteit Nijmegen

Planbureau voor de leefomgeving, 2010, Reptielen, 1994-2009

Provinciaal bestuur Gelderland, 2001, De boswet in Gelderland, provincie Gelderland

Provincie Utrecht, 2002, werkdocument soortenbeleid, onderdeel flora, drukkerij Anraad BV. Nieuwegein

Provincie Utrecht, 1998, werkdocument soortenbeleid, onderdeel fauna, drukkerij Anraad BV. Nieuwegein

Reker, J. & W. Braakhekke, 2007, Tijdelijke natuur, concept voor een beleidslijn

Reker, J., Helmer, W., Braakhekke, W. Linnartz, L., 2006, Tijdelijke natuur, permanente winst, InnovatieNetwerk

Reuver, E. & Zee F. van der, 1984, Het biotoop van de boomarter (*Martes martes*) op de Veluwe, Arnhem

Schekkerman, H., Eerden, M.E. van, Rijn, S. van, Roos, M., 2006, gevolgen van de aanleg van IJburg II voor watervogels in de SBZ IJmeer, Wageningen, Alterra, AlterraRapport 1363

Schekkerman, H. & A.J. Beintema, 2002, Mogelijke gevolgen van de tweede fase van IJburg voor de watervogels in de speciale beschermingszone IJmeer; een beoordeling in het kader van de EG-vogelrichtlijn, Alterra, Wageningen, AlterraRapport 431

Smits, E.P.T., 1998, Proefeiland IJburg; een consolidatie- en zettingsproef op ware schaal, OMEGAM Geotechniek

Swaagstra. H, 2009 Slim groen lucht op. Powerpointpresentatie, ES Consulting

Swaay C.A.M. van, D. Groenendijk en C.L. Plate (2010). Vlinders en libellen geteld: jaarverslag 2009. Rapport VS2010.001. De Vlinderstichting, Wageningen

Tromp, E., Franssen, R., Veen, B. van der, 2010, Tijdelijke kennisagenda Tab, bouwsteen voor Tab innovatieprogramma, 2010-2011, Deltares

United Nations, 1992, Convention on Biological Diversity

Vos, C. 2002. Vertraging maakt nieuwbouwhuis duurder, Artikel Volkskrant, 17-8-2002

Vreke, J., J.L. Donders, F. Langers, I.E. Salverda & F.R. Veeneklaas, 2006 Potenties van Groen!; De invloed van groen in en om de stad op overgewicht bij kinderen en op het binden van huishoudens met midden- en hoge inkomens aan de stad. Wageningen, Alterra. Rapportnummer 1356

Vries, S. de, J. Maas & H. Kramer, 2009. Effecten van nabije natuur op gezondheid en welzijn; mogelijke mechanismen achter de relatie tussen groen in de woonomgeving en gezondheid. Wageningen, Wetenschappelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOTrapport 91

Vugt, B. van, 2008, De waarde van groen. Een studie naar de vraagstelling van de waarde van groen in onze samenleving

Waal, M. van der, Berg, A.E. van den & Koppen, C.S.A. van, 2008. Terug naar het bos: effecten van natuurbelevingsprogramma 'Het Bewaarde Land' op de natuurbeleving, topervaring en gezondheid van allochtone en autochtone kinderen. Wageningen, Alterra. Alterra-rapport 1702

Weeda, E.J. et al., 1988 (herdruk 2003), Nederlandse oecologische flora. Wilde planten en hun relaties deel 3

Woldendorp, H.E., m.m.v. P.A. Slim, 2009. Ecologische dynamiek in een economisch dynamische omgeving. Een juridische verkenning van de mogelijkheden om ecologische en economische dynamiek in kustgebieden te combineren. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 1846

Woldendorp, H., Backes, 2006, Advies over de juridische aspecten

Zonneveld, W., Trip, J.J., Waterhout, B., 2008, Impact van EU-regelgeving op de Nederlandse ruimtelijke orderingspraktijk; vijf voorbeelden van gebiedsontwikkeling, TU Delft, Onderzoeksinstituut OTB

GERAADPLEEGDE WEBSITES

<http://www.amersfoort.nl/smartsite.shtml?id=123506> 19-5-2011

<http://www.cbd.int/convention/parties/list> 25-5-2011

<http://www.compendiumvoordeleefomgeving.nl/indicatoren/nl1052-Aantal-bedreigde-planten--en-diersoorten.html?i=8-9> 25-5-2011

<http://degroenehuiskamer.nl/page6/page11/page11.html> 25-5-2011

http://www.eenvandaag.nl/binnenland/37224/rugstreeppad_legt_werkzaamheden_plat 21-4-2011

http://english.minlnv.nl/portal/page?_pageid=116,1640946&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_document_id=143477&p_node_id=7652752&p_mode=#biodiversiteitsverdrag 24-5-2011

http://www.europadecentraal.nl/menu/815/Vogel_en_Habitatrichtlijn_Natura2000.html 24-5-2011

http://www.ijburg.nl/main.php?action=show_template&show_template_name=natuurprojecten 18-4-2011

<http://innovatienetwerk.org/nl/bibliotheek/nieuws/424/072009EersteonthefingTijdelijkeNatuur.html> 7-4-2011

<http://innovatienetwerk.org/nl/bibliotheek/nieuws/491/062010OpeningeersteTijdelijkeNatuurgebied.html> 7-4-2011

<http://www.invasieve-exoten.nl/pagina29.html> 16-5-2011

http://www.minlnv.nederlandsesoorten.nl/get?show=legislationList&site=Inv.db&view=Inv.db&id=i000253&page_alias 23-3-2011

http://www.natuurbeheer.nu/Wet_en_regelgeving/Europa/Vogel- en Habitatrichtlijn/ 24-5-2011

http://www.natuurbeheer.nu/Wet_en_regelgeving/Nederland/Boswet/ 22-3-2011

<http://www.parool.nl/parool/nl/4/AMSTERDAM/article/detail/265982/2009/10/30/Natuur-gebaat-bij-komst-IJburg.dhtml> 6-4-2011

<http://www.parool.nl/parool/nl/4030/AMSTERDAM-OOST/article/detail/1068243/2010/12/04/IJburg-2-uitstel-of-afstel.dhtml> 5-4-2011

<http://www.pbl.nl/nieuws/persberichten/2011/Bezuiniging-Ecologische-Hoofdstructuur> 29-5-2011

<http://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur-landschap/groene-wetten-regels/distelverordening/> 23-3-2011

<http://www.staatsbosbeheer.nl/natuurgebieden/utrechtse%20heuvelrug-noord.aspx> 29-5-2011

Ontheffingen op de flora en faunawet op grond van artikel 75C van dienst regelingen (te vinden om http://www.hetlnvloket.nl/portal/page?_pageid=122,1780644&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_document_id=289267&p_node_id=10510101):

FF/75C/2009/0068,

FF/75C/2010/0112,

FF/75C/2010/0059,

FF/75C/2010/0147

BIJLAGEN

BIJLAGE I	PROCEDURE ONTHEFFINGSAANVRAAG
BIJLAGE II	FLORA- EN FAUNAWET
BIJLAGE III	CASUSSEN
BIJLAGE IV	VERSPREIDINGSKAART INVASIEVE EXOTEN
BIJLAGE V	SOORTPROFIELEN BESCHERMDE SOORTEN
BIJLAGE VI	BEHEER EN INRICHTING
BIJLAGE VII	SCENARIO'S

Bijlage I: Procedure ontheffingsaanvraag

Een ontheffing voor tijdelijke natuur moet aangevraagd bij Dienst Regelingen (DR) van het ministerie van Economie, Landbouw en Innovatie¹. Wanneer deze brief is aangekomen, verstuurd DR een ontvangstbrief met datum van ontvangst. Bij de aanvraag moeten alle benodigde formulieren en juridische papieren zijn bijgesloten. Wanneer deze niet in orde zijn wordt een niet-acceptatiebrief naar de aanvrager verstuurd. Hierin staan onder andere aanvullende vragen over de ontbrekende stukken. De aanvrager heeft vervolgens twee weken de tijd om te voldoen aan de aanvullende vragen. Wanneer dit niet gebeurt, wordt de aanvraag niet behandeld. Zodra de aanvraag in orde is, wordt Dienst Landelijk Gebied (DLG) ingeschakeld voor ecologisch advies. Zij geven een advies over de verschijningskans van de aangevraagde soorten. Op basis van dit advies maakt DR een besluit over het verlenen van de ontheffing. Al met al zal de gehele aanvraagprocedure uiterlijk 16 week in beslag nemen. Vooralsnog is het sneller afwerken van de aanvraag in de praktijk moeilijk gebleken.

Als de ontheffing niet is verleend kan er een beroepsprocedure worden aangespannen. Voorlopig is de procedure nog een ontheffing, maar in de toekomst kan met toe willen naar een ontheffing². Een vrijstelling is minder werk, daardoor wenselijk. Maar voorlopig is het nog nodig om een ontheffing aan te vragen. Hiervoor is gekozen om het beter juridisch houdbaar te maken.

Voor de ontheffingsaanvraag kan er een voorgesprek volgen met het ministerie. Daarna wordt het definitieve voorstel ingediend. Hierbij komt een ontheffing of een afwijzing. Na een afwijzing kan de aanvrager beroep aantekenen. Als er beroep is aangetekend gaat de rechter kijken of de afwijzing terecht is geweest. Als de ontheffing opnieuw wordt afgewezen is er definitief geen ontheffing voor het project, zoals het er nu voor ligt. Met een aanpassing in de aanvraag kan de aanvraag soms wel worden gehonoreerd. Als de ontheffing wel wordt toegekend kan een belanghebbende beroep aantekenen. Wanneer dit wordt afgewezen wordt de ontheffing definitief.

De ontheffingsaanvraag voor tijdelijke natuur verliep volgens het gewone aanvraagformulier voor de Flora- en Faunawet. Omdat deze niet volledig voldeed en veel extra werk geeft voor een aanvraag tijdelijke natuur is er door bureau Stroming, in opdracht van het InnovatieNetwerk, een nieuw aanvraagformulier ontwikkelt. Deze zorgt dat toekomstige aanvragen makkelijker verlopen.

¹ *Gesprek
Martijn van
Opijnen,
Dienst
Regelingen*

² *Reker &
Braakhekke,
2007*

Bijlage II Flora- en Faunawet

De Flora- en Faunawet is op 1 april 2002 in werking getreden. Deze wet regelt de bescherming van plant- en diersoorten.

Onder de Flora- en Faunawet zijn als beschermde soorten aangewezen:

- een aantal inheemse plantensoorten;
- alle van nature in Nederland voorkomende zoogdierensoorten (behalve de zwarte rat, de bruine rat en de huismuis);
- alle van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomende vogelsoorten;
- alle van nature in Nederland voorkomende amfibieën- en reptielensoorten;
- alle van nature in Nederland voorkomende vissoorten (met uitzondering van soorten in Visserijwet 1963)
- een aantal overige inheemse diersoorten;
- een aantal uitheemse dier- en plantensoorten

Door middel van verbodsbepalingen zorgt de Flora- en faunawet ervoor dat de in het wild levende soorten zoveel mogelijk 'met rust gelaten' worden. Onderstaande tabel beschrijft de verbodsbepalingen.

Tabel 1 Verbodsbepalingen Flora- en faunawet

Artikel 8	Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
Artikel 9	Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
Artikel 10	Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
Artikel 11	Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
Artikel 12	Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Ten behoeve van de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling kent de Flora- en faunawet de volgende beschermingsregimes:

Tabel 2 Beschermingregimes Flora- en faunawet

Meer algemeen voorkomende beschermde soorten (Tabel 1)
Er geldt een vrijstelling voor artikel 8 t/m 12 van de FF-wet indien men voldoende voorzorgsmaatregelen neemt. Aan deze vrijstelling zijn geen aanvullende eisen gesteld. De zorgplicht is echter wel van kracht.
Overige beschermde soorten (Tabel 2)
Er geldt een vrijstelling voor bepaalde activiteiten voor artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet, mits deze activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Gedragscode niet van toepassing? Dan dienen er maatregelen genomen te worden om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen. Als het nemen van maatregelen dit niet kan garanderen dient ontheffing te worden aangevraagd op de volgende punten: • In welke mate wordt de functionaliteit van de vaste voortplantings-, rust- en/of verblijfplaats aangetast door de activiteit? • Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar? Zijn er geen effecten te verwachten of kunnen voorgestelde maatregelen eventuele effecten voorkomen? Ontheffing op basis van de FF-wet is niet nodig.
Vogels (Vogelrichtlijn)
Strikt beschermde soorten uit Tabel 3 (Bijlage 1 Besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten en Bijlage IV Habitatrichtlijn)
Maatregelen dienen genomen te worden om de functionaliteit van de voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaats te garanderen. Als het nemen van maatregelen dit niet kan garanderen dient ontheffing te worden aangevraagd op grond van een wettelijk genoemd belang op de volgende punten: • In welke mate wordt de functionaliteit van de vaste voortplantings- rust- en/of verblijfplaats aangetast door uw activiteiten? • Is er een wettelijk belang? • Is er een andere bevredigende oplossing? • Komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar? Zijn er geen effecten te verwachten of kunnen voorgestelde maatregelen eventuele effecten voorkomen? Ontheffing op basis van de FF-wet is niet nodig.

³ *Project Antwerpse havens natuurlijker*

⁴ *<http://www.antwerpennoord.be/overons/projecten/havennatuurlijker.html>*

⁵ *Ruimtelijke ordening, snelBERICHT, 24/06/2003*

⁶ *Voor deze afbakening is gekozen door de beschikbare literatuur*

⁷ *De ecologische infrastructuur is vergelijkbaar met wat bij ons een ecologische hoofdstructuur is*

⁸ *Ottburg t al., 2007*

⁹ *Het ruimtelijk structuurplan Vlaanderen schrijft voor dat 5% van alle kusthavens bestemd worden voor ecologische infrastructuur. De 5% norm geldt niet per zeehaven, maar voor alle zeehavens samen. De 5% norm geldt eerder als een streefdoel dan als strikte norm. De raad van bestuur van het gemeentelijk havenbedrijf heeft ongeacht de andere havens in België de 5% als streefcijfer aan te houden*

¹⁰ *Adriaensen, 2008*

Havens van Antwerpen

In de Antwerpse havens is veel ruimte voor natuur³. In 2001 is gestart met het project Antwerpse haven natuurlijker, dit project heeft als doel natuur een vaste plaats te geven in de economische omgeving. Het project is een samenwerking tussen het gemeentelijk havenbedrijf Antwerpen en Natuurpunt vzw⁴. In de haven is naar een manier gezocht om natuur te kunnen ontwikkelen en niet de bedrijven te belemmeren in hun economische ontwikkeling door natuurwetgeving. De oplossing is gevonden in de ontwikkeling van een netwerk van ecologische infrastructuur⁵. In deze casestudie richt zich vooral op de linker Scheldeoever van de Antwerpse haven⁶.

In 1997 is op hoofdlijnen de doelstelling voor de ecologische infrastructuur⁷ in het Vlaamse zeehavengebied vastgelegd in het ruimtelijke structuurplan Vlaanderen⁸. Het ruimtelijke structuurplan Vlaanderen schrijft voor dat 5%⁹ van alle zeehavens in dienst moet staan van de ecologische infrastructuur¹⁰. In 2001 tekende het gemeentelijk havenbedrijf Antwerpen en Natuurpunt een samenwerkingsverband, waarin besloten werd een netwerk van ecologische infrastructuur te aanleggen. Voor het aanleggen is het project Antwerpse haven natuurlijker. Het netwerk van ecologische infrastructuur heeft vier specifieke punten⁸:

- Indirect een bijdrage leveren aan de instandhouding van relevante vogelsoorten uit de Vogelrichtlijn. Deze functie wordt als slechts ondersteunde aangemerkt.
- Een netwerk op zich vormen, waarbij het in zijn geheel bijdraagt aan een duurzame instandhouding van beschermde soorten uit de Habitatrichtlijn, die kenmerkend zijn voor het Antwerpse haven gebied.
- Een bijdrage leveren aan de beschermde soorten flora en fauna op Vlaams niveau gebonden aan habitatten die in de haven voor zullen komen:
 - o Pioniersvegetaties
 - o Droge graslanden
 - o Kleine plassen en moerassen
 - o Struwelen en bosjes
 - o Gebouwen en werven
- Het in stand houden van de Zwartkopmeeuw (*Larus Melanocephalus*) zoals al aanwezig in de haven

De permanente natuur is vooral langs de oevers van de haven ingeplant, zodat hier de bijzondere vegetaties worden ontwikkeld. Er zijn een aantal bestaande gebieden te zien en nog te ontwikkelen verbindingzones. In de verbindingzones is verschil aangebracht in gebieden waar inmenging mogelijk met andere functies en gebieden waar enkel verbindingzone ligt. In de haven is naast de vaste verbindingzones nog ruimte voor natuur op tijdelijk braakliggende stukken. Voor veel soorten is hier de ruimte om zich te ontwikkelen zolang deze terreinen beschikbaar zijn⁸.

Havens van Amsterdam

De eerste ontheffing voor tijdelijke natuur in Nederland is toegekend aan de haven van Amsterdam¹¹. De ontheffing is afgegeven op 15-7-2009 door voormalig minister van LNV Gerda Verburg¹². Op 16-6-2010 is het terrein feestelijk geopend¹³. Tijdens de opening was het terrein al ontdekt door o.a. de rugstreeppad, oeverzwaluw en diverse orchideeën soorten.

Op het meest noordelijke puntje aan het Noordzeekanaal, bij de Afrikahaven en de kolenterminal Rietlanden Terminals is het tijdelijke natuurgebied. Op een terrein van 8 ha dat bestemd is voor havengebonden bedrijfsactiviteiten wordt de natuur tijdelijke gerealiseerd¹⁴. Het is nog niet bekend welk bedrijf zich op de het terrein gaat vestigen en wanneer er met de bouw begonnen kan worden. Tot die tijd is het gebied overgeleverd aan de natuur. Het gebied zal worden ingericht als recreatie gebied¹⁵. De proef is twee jaar geleden gestart, hierdoor zijn er nog geen definitieve gegevens, maar er zijn wel al eerste uitkomsten.

De Amsterdamse haven is een knooppunt van grote internationale transportstromen. De haven wil zich inzetten voor een efficiënt en milieuvriendelijk transport¹⁶. Hierom heeft de haven een ontheffing voor de natuurontwikkeling aangevraagd. De haven ziet tijdelijke natuur als een goed instrument om hun groene imago te versterken¹⁷.

De Amsterdamse haven heeft unieke flora en fauna¹⁶. Veel van de al aanwezige flora en fauna zal profiteren van de tijdelijke natuur. Dit zal gelden voor onder andere de rugstreeppad en de oeverzwaluw. In de haven komen ook vier orchideeën soorten voor. Ook deze zullen profiteren van het nieuwe areaal. Doordat de tijdelijke natuur slechts 2 jaar oud is zijn er nog geen inventarisatie gegevens. De soorten die nu al zijn waargenomen op het braakliggende terrein zijn niet onverwachts. De waargenomen soorten kwamen al voor in de haven en hadden daar al een redelijke tot goede verspreiding.

De havens van Amsterdam zijn de eerste die gebruik hebben gemaakt van de nieuwe concept beleidslijn "Tijdelijke natuur"¹⁸. De overheid wil eerst ervaring opdoen met tijdelijke natuur voordat zij de beleidslijn definitief maken, daarom laat het ministerie eerste een aantal pilots uitvoeren om de ervaring verkrijgen. De andere verleende ontheffing voor de ervaring zijn o.a. Eeserwold bij Steenwijk, gemeente Almelo en de havens van Rotterdam¹⁹. Deze ontheffingen worden als proefprojecten gezien waarna de beleidslijn aangepast zal worden. De ontheffing geeft vrijstellen van een deel van de flora- en faunawet. Echter geeft het slechts een ontheffing voor bepaalde soorten²⁰. Voor de Amsterdamse haven is de ontheffing gegeven voor de groenknolorchis, noordse woelmuis, waterspitsmuis, bittervoorn, de grote modderkruiper, ringslang, rugstreeppad en de zandhagedis. De Amsterdamse haven vindt de ontheffing voor een aantal soorten te restrictief¹⁷. Het kan nu nog zijn dat er een soort zich vestigt waarvoor geen ontheffing is afgegeven en de bouw als nog vertraging op loopt. De haven geeft aan dat de ontheffing een deel van zijn kracht verliest door de

¹¹ <http://innovatienetwerk.org/nl/bibliotheek/nieuws/424/072009EersteontheffingTijdelijkeNatuur.html>

¹² <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/persberichten/2009/07/15/verburg-verleent-eerste-ontheffing-voor-tijdelijke-natuur-in-haven-amsterdam.html>

¹³ <http://innovatienetwerk.org/nl/bibliotheek/nieuws/491/062010Openingeerste-TijdelijkeNatuurgebiet.html>

¹⁴ <http://www.portofamsterdam.com/smartsite23433.dws>

¹⁵ Tromp, 2010

¹⁶ Haven van Amsterdam, 2009, Factsheet aantrekkelijke haven

¹⁷ Kuitert, 2010

¹⁸ Reker & Braakhekke, 2007

¹⁹ <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/persberichten/2010/09/22/steeds-meer-tijdelijke-natuur.html>

²⁰ Ontheffing flora- en faunawet FF/75C/2009/0068

ontheffing slechts voor een aantal soorten af te geven en niet voor alle soorten, zoals gewenst is. Er is gekozen voor een ontheffing op soortniveau om de beleidslijn juridisch houdbaarder te maken voor de vogel- en habitatrichtlijn¹⁷. In de ontheffing is onder het kopje overig wel opgenomen dat soorten, die zich in de toekomst zich gaan vestigen maar waar geen ontheffing voor is, gemeld kunnen worden bij dienst regelingen, waarna deze de ontheffing zullen aanpassen²⁰.

In de ontheffing²¹ worden er naast de eisen om in aanmerking te komen voor tijdelijke natuur, nog een aantal extra voorwaarden voor Amsterdam. Deze hebben betrekking op de inrichting van het gebied, monitoring en opruimen van de natuur. Voor de inrichting wordt er verplicht om belemmeringen voor de kolonisatie van en vanuit het gebied zoveel mogelijk moeten worden beperkt. Dit is om de natuur optimaal gebruik te laten maken van het tijdelijke areaal. Daarnaast moeten er mitigerende maatregelen worden genomen om schade aan individuele dieren zoveel mogelijk te voorkomen. Er kan zelfs gedacht worden aan wegvangen en in de omgeving vrijlaten van enkele individuen. De havens van Amsterdam zijn ook verplicht om te monitoren welke beschermde en niet-beschermde flora en fauna gebruikt maakt van de tijdelijke natuur. Dit is in het kader van het proefproject. Hieraan kan worden afgeleid of de ontheffing werkelijk winst oplevert. De laatste voorwaarden hebben te maken met het opruimen van de tijdelijke natuur. Tijdelijke natuur moet minimaal 1 broedseizoen beschikbaar zijn voor natuurontwikkeling. 5% mag echter wel al eerder gebruikt worden. Daarnaast wordt gezorgd dat de werkzaamheden zoveel mogelijk buiten het broedseizoen vallen of dat de terreinen al eerder ongeschikt zijn gemaakt voor broedvogels. De laatste voorwaarde is de zorgplicht²². Er dient zoveel mogelijk rekening gehouden te worden met schade aan individuen.

²¹ Ontheffing
flora- en faunawet
FF/75C/2009/0068

²² Zoals genoemd in
artikel 2 van de flora-
en faunawet

Gemeente Almelo

De gemeente Almelo is een van de eerste die een ontheffing voor tijdelijke natuur²³. Zij zijn de eerste gemeente die deze ontheffing hebben ontvangen. Deze ontheffing is afgegeven op 22 juni 2010. Echter is er tot op heden niets gerealiseerd²⁴. Om eerst te testen of het concept tijdelijke natuur juridisch houdbaar is wachten ze in Almelo de uitspraak van de rechtszaak van Amsterdam af. In Amsterdam is een rechtszaak aangespannen. De uitspraak moet uitwijzen of het concept kan in de huidige wetgeving. De gemeente Almelo wil hier eerst zekerheid over voordat zij de tijdelijke natuur gaan ontwikkelen.

De ontheffing geldt voor 12 ha op bedrijvenpark Twente Noord²⁵. De ontheffing gaat over een deel van de gronden die de gemeente in bezit heeft. De rest van de gronden wil de gemeente beschikbaar houden om direct uit te geven²⁴. Naast de gemeente gronden is er een deel in handen van een projectontwikkelaar. In eerste instantie zou deze betrokken worden in de aanvraag, maar deze is later afgehaakt. In het ontwerp voor het bedrijvenpark is ruimte gepland voor groenstructuren. Voor de ontwikkeling van de tijdelijke natuur zijn de groenstructuren al aangelegd. Hierdoor kunnen de structuren zich al ontwikkelen, zodat bij de oplevering van het bedrijvenpark de structuren al goed ontwikkeld zijn. Dit biedt voor de tijdelijke natuur voordelen. Vanuit de groenstructuren wordt er gezorgd voor verspreiding van soorten in het gebied en tijdens het opruimen van de tijdelijke natuur kunnen de dieren wegtrekken, waardoor er geen of minder mitigerende maatregel hoeven worden getroffen. Echter kan de groenstructuur ook negatieve effecten op de tijdelijke natuur hebben. In de groenstructuren is nu al Japanse duizendknoop aangetroffen. Als er geen actie wordt ondernomen wordt verwacht dat deze zeer dominant aanwezig zal gaan zijn in het tijdelijke natuurgebied. Hierdoor zullen er weinig natuurwaarde ontwikkelen en zal in het negatiefste geval de exoot zich verspreiden van uit het gebied.

In Almelo zijn er verschillende ideeën over de inrichting van het tijdelijke natuurterrein. Zoals hierboven genoemd zijn er al groenstructuren al aanwezig. Daarbij zijn er ideeën om al zand aan te voeren dat in ieder geval nodig voor de aanleg van het bedrijvenpark. Door het al in een eerder stadium neer te leggen zorgt het voor geschikte terreinen voor de rugstreeppad. Er is ook een idee om het gebied te verschralen. Dit wil men doen door de bouwvoor af te graven en te verkopen. De verwachting is gezien het gebied dat dit vooral een pitrus veld zal opleveren. In Almelo wil men de samenwerking zoeken met de IVN. Men verwacht daar dat het zal helpen tijdens het opruimen om een natuurvereniging als de IVN achter het idee te hebben staan, zodat de natuurwaarde gewaarborgd blijft.

²³ *Ontheffing van Dienst Regelingen met de kenmerken: FF/75C/2009/0068; http://www.almelo-nieuws.nl/nieuws/laatstenieuws/c4099_Tijdelijk_natuurbeheer_op_Twente_Noord/index.html;*

²⁴ *Gesprek met de gemeente Almelo*

²⁵ *Tromp, 2010*

IJburg

IJburg is een van de nieuwste wijken van Amsterdam. Deze wijk is gebouwd in het beschermde IJmeer²⁶. In deze wijk worden 18.000 woningen, 45.000 inwoners en 12.000 werkplekken gerealiseerd²⁷. In het originele plan bestaat IJburg uit 7 opgespoten eilanden in het IJmeer, waarvan er op heden 3 zijn gecreëerd. De aanleg van de laatste 4 eilanden is onzeker geworden door de nodige bezuinigingen binnen de gemeente Amsterdam²⁸.

Voor de aanleg van IJburg is er eerst een profeiland aangelegd²⁹. Het profeiland is aangelegd tussen 14 augustus 1994 en 9 mei 1995³⁰. Het doel van de proef was het inschatten van de haalbaarheid en de financiële risico's van IJburg. Het eiland is in 2007 in een park veranderd. Tot die tijd heeft de natuur daar zijn gang kunnen gaan³¹. Er groeiden zwarte elzen, grauwe wilgen en essen. Er groeide riet, moerasmelkdistel, kleeftkruid, echte valeriaan en koninginnenkruid. Het gebied was gekoloniseerd door tal van vogelsoorten, zoals rietgors en baardmannetje. Met het ontwerp van het park is rekening gehouden met het ruige karakter van het eiland³². Het park is ingeplant met duindoorn, duinroos en meidoorn.

Het IJmeer is voor 6% aan gewezen als speciale beschermingszone³³ onder de vogelrichtlijn²⁶. Het IJmeer vormt voor 14 vogelsoorten een belangrijk broedgebied, waarvan voor 3 vogelsoorten meer dan 1% van de biogeografische populaties afhankelijk is van het IJmeer. Hierdoor is het IJmeer een van de vijf belangrijkste vogelgebieden van Nederland³⁴. De ontwikkeling van IJburg was, vanwege de aanwijzing van de speciale beschermingszone, alleen mogelijk als alle negatieve effecten op de vogelstand teniet werden gedaan, doormiddel van mitigerende of compenserende maatregelen. Bij de aanleg van de eilanden is er voor gekozen alles op te lossen met mitigerende maatregelen²⁷. De maatregelen zijn uitgevoerd in verschillende projecten op en om het eiland³⁵. Van af het begin af aan is er op IJburg rekening gehouden met de compensatie en dit werpt nu zijn vruchten af. Er zijn al een aantal van de projecten gestart en sommige moeten nog beginnen. De projecten die al gestart zijn hebben voorlopig een positief effect op de natuur³⁶.

Een van de projecten is de aanleg van een mosselbank. De mosselbank doet dienst al foerageergebied voor vogels³⁵. De mosselbanken zijn nog niet volledig aangelegd, maar functioneren boven verwachting goed. Een van de eerste natuurprojecten op IJburg was Hoeckelingsdam³⁷. Hoeckelingsdam is ontwikkeld tussen 2002 en 2005 voor de kust van Durgerdam. Het project is een 1,6 km lange zanddam voor de kust. Het water tussen de dam en de kust is ondiep gemaakt. Het project is bedoeld om een rust en foerageer gebied te creëren voor watervogels. Het project is geslaagd. Al vanaf 2003 kwamen de vogels op de dam af. Nu broeden er een groot aantal vogels, waaronder de dwergstern.

De projecten op IJburg hebben effect³⁸. Veel vogelsoorten profiteren inmiddels van het eiland, waaronder de ijsvogel, kleine karekiet, blauwborst, visdieven en kokmeeuwen³¹. Ook leven er veel zoogdieren op de eilanden, zoals de vos. De rugstreeppad (bufo calamita) komt voor op IJburg³⁹. Deze soort zal erg profiteren van de bouwwerkzaamheden. Ook de ringslang komt voor op de eilanden (Natrix natrix). Op de kale zandgronden ontwikkeld zich een echte pioniersvegetatie. Daar groeit o.a. gele margriet, bezemkruiskruid, de rode en melganzenviet, reukeloze kamille, honingklaver en perzikkruid. Er zijn ook een aantal planten ingezaaid om het stuiven van het zand te voorkomen. Langs de oevers van ondiepe kreken groeien goudzuring, moeraszuring en

²⁶ Schekkerman et al., 2006

²⁷ Commissie voor de milieueffect-rapportage, 2011

²⁸ <http://www.parool.nl/parool/nl/4030/AMSTERDAM-OOST/articleDetail/1068243/2010/12/04/IJburg-2-uitstel-of-afstel.dhtml>

²⁹ Smits, 1998

³⁰ Gemeente Amsterdam, 1996

³¹ Woldendorp & Backes, 2006

³² Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, 2007

³³ Ook wel natura 2000 gebied genoemd

³⁴ Schekkerman & Beintema, 2002

³⁵ <http://www.ijburg.nl>

³⁶ www.parool.nl/

³⁷ <http://www.nieuwbouw.amsterdam.nl>

³⁸ <http://www.nu.nl>

³⁹ Gemeente Amsterdam, 2007

blaartrekkende boterbloem. Kantig hertshooi, bitterzoet en moerasandoorn bloeien op de strandjes aan de IJmeerkust. IJburg heeft een gevarieerde vegetatie, met zeer veel zeldzame pioniersoorten.

Voor de aanleg van de tweede fase van IJburg is er in het kader van de Flora en faunawet en de vogel- en habitatrichtlijn een inventarisatie gemaakt van de beschermde soorten in het gebied³². Dit was bij de aanleg van de eerste fase van IJburg niet aan de orde, omdat de vogel- en habitatrichtlijn nog niet goed waren omgezet naar landelijke wetgeving bij de start van de aanleg van IJburg³³. Voor de aanleg van de tweede fase was wel de flora- en faunawet van toepassing. De inventarisatie voor de aanleg heeft de volgende beschermde soorten opgeleverd³²:

- Zoogdieren: meervleermuis, watervleermuis, bosspitsmuis, veldmuis, bruine rat en bosmuis,
- Amfibieën/reptielen: ringslang en rugstreeppad,
- Vogels: wilde eend, meerkoet, fuut, kleine karekiet, rietgors, grasmus, heggemus, krakeend, pimpelmees, winterkoning en zwarte kraai,
- Vissen: kleine modderkruiper, rivierdonderpad, brasem, blankvoorn, rietvoorn, snoekbaars, pos, baars, spiering, karper, roofblei, driedoornige stekelbaars, alver, kolblei, aal, winde, fsnoek, bot en zeelt
- Flora: rietorchis, heemst, doorgroeiend fonteinkruid en schedefonteinkruid
- Overige soorten: driehoeksmossel, bolle stoommossel en Aziatische korfmossel

In het kader van de flora- en faunawet was alleen een ontheffing nodig voor de rivierdonderpad en de kleine modderkruiper. Voor de kleine zoogdieren geldt een vrijstelling voor de ruimtelijke ontwikkeling. Het effect van de aanleg van IJburg zijn op een paar soorten zelf uit zich zelf positief, dit geldt voor de ringslang. Door het creëren van meer land in de nabijheid van water zal het leefgebied van deze soort vergroot worden. De effecten op de vogelpopulatie zal neutraal zijn, zolang er met de aanleg rekening gehouden wordt met het broedseizoen. Wel geldt voor alle soorten dat de algemene zorgplicht uit de flora en faunawet van toepassing is. Hierdoor moeten er zorgvuldig gehandeld worden met betrekking tot de dieren. De dieren moeten de ruimte krijgen om weg te trekken of moeten worden weggevangen en opnieuw uit gezet.

In de natuurtoets wordt specifiek de rugstreeppad genoemd als een soort die tijdelijk kan profiteren³². Echter wordt hier geschat dat de kans klein is dat de soort gaat profiteren van het bouwterrein, omdat de afstand tot de populatie te groot is. Als deze soort toch op zou duiken zou er als nog een ontheffing moeten worden aangevraagd. In februari 2010 is de rugstreeppad toch aangetroffen³⁴. De pad zit in de zandhopen waar een tennisbaan moet komen. Het gaat hier om een waarschijnlijke overwinteraar. De aanleg van de tennisbaan loopt hierdoor sterke vertraging op. Er moet een ontheffing voor het verwijderen van de rugstreeppad worden aangevraagd, met alle vertraging en kosten van dien. Deze vertraging had voorkomen kunnen worden met een ontheffing voor tijdelijke natuur.

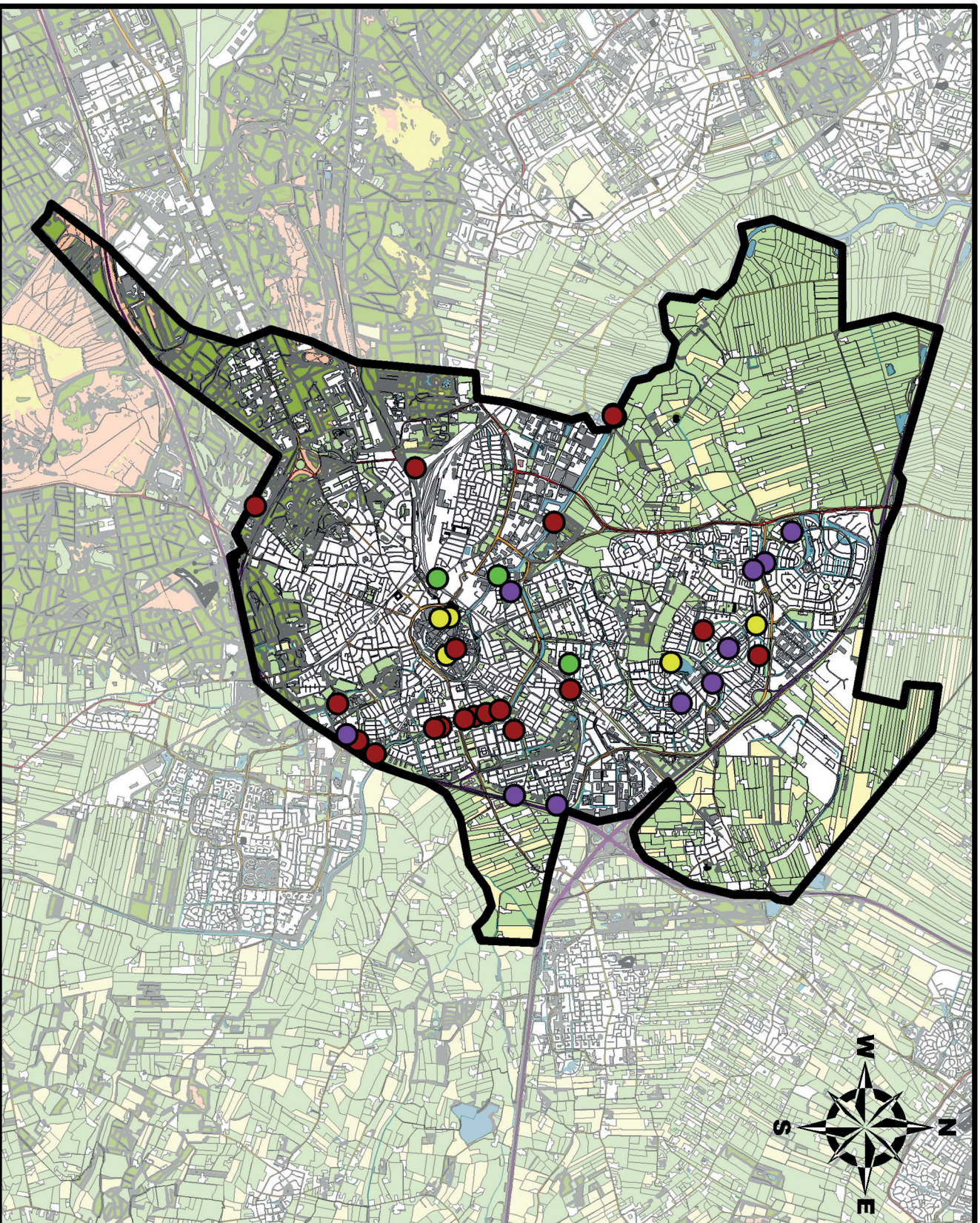
Tegen de aanleg van IJburg was veel verzet. O.a. natuurmonumenten voerde een sterke campagne om de aanleg van eilanden in het vogelgebied het IJmeer te voorkomen³³. Uit eindelijk kwam het aan op een referendum waarbij weliswaar 60% tegen de aanleg van IJburg stemde, maar omdat de opkomst te laag was kon het de bouw van IJburg toch niet stoppen³⁵.

³² Gemeente Amsterdam, Dienst Ruimtelijke Ordening, 2007

³³ Zonneveld et al., 2008

³⁴ <http://www.eenvandaag.nl/>

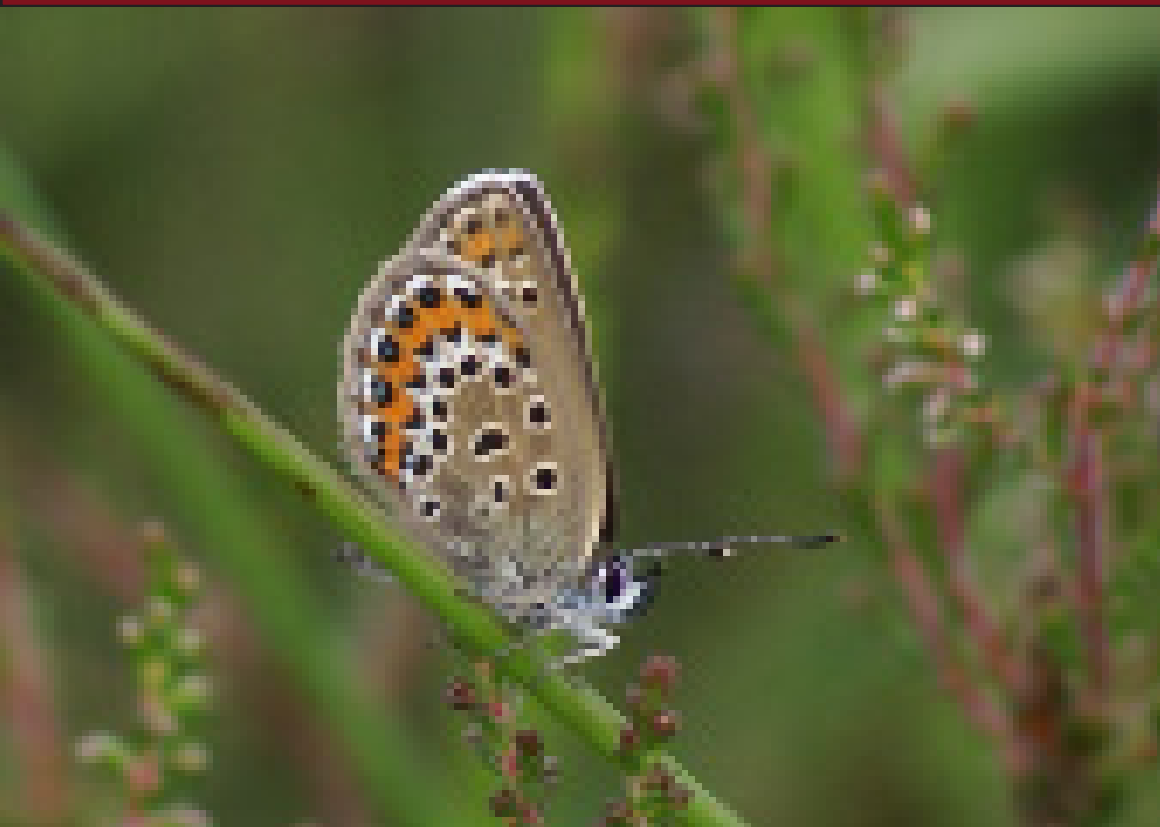
³⁵ Bij een correctief referendum in Amsterdam moet minimaal de helft van de opkomst bij de laatste raadsverkiezingen tegen het raadsbesluit stemmen dat onderwerp is van het referendum. In relatie tot de beslissing tot realisatie van IJburg waren 155.000 tegenstemmen nodig; dit werden er 133.000

Legend

- Reuzenberenklauw
- Japanse duizendknoop
- Canadese guldenroede
- Alsemambrosia

0 2500 5000 Meter

Heideblauwtje

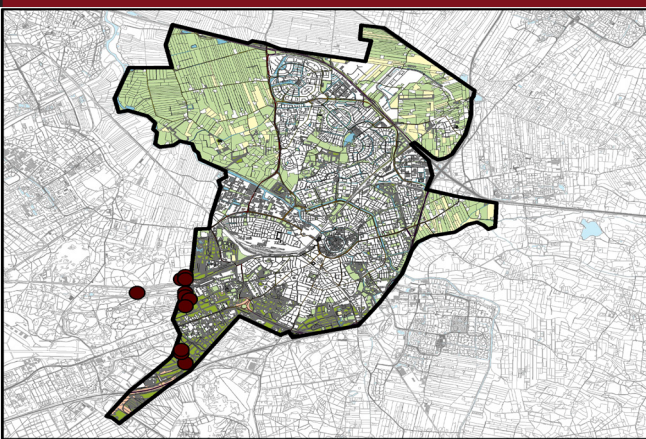
Plebejus argus

Landelijke bescherming

Het Heideblauwtje is in Nederland beschermd onder Tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Daarnaast is de soort vermeld op de Rode Lijst (kwetsbaar) en de Oranje Lijst (potentieel bedreigd).

Verspreiding

Het Heideblauwtje is aangetroffen in het zuidwesten van Amersfoort, nabij de Stichtse rotonde. In deze omgeving zijn relatief veel heideterreinen aanwezig. Ondanks dat er veel heideterreinen in het gebied aanwezig zijn, zijn niet alle gebieden bezet. De terreinen liggen soms nog te ver uit elkaar om bevolkt te worden. Tijdelijke natuurterreinen kunnen hier uitkomst bieden.

Habitat

Het habitat van het Heideblauwtje bestaat uit zowel droge en natte heide. Met name op de overgang tussen droge en natte heide wordt de soort veelvuldig waargenomen. De heide zelf moet open tot zeer open zijn, met veel structuur. Ook is afwisseling met kale grond gewenst. De vlinder haalt haar nectar uit gewone dophei, struikhei en muizenoor. Naast bovengenoemde plantensoorten is de aanwezigheid van rolklaver en heidebrem gewenst. Deze soorten vormen in combinatie met struikhei de waardplanten van de rupsen. De rupsen zijn van half maart tot half juni aanwezig en voeden zich met de uitlopers van de waardplanten. Onderhoudswerkzaamheden dienen dan ook na half juni plaats te vinden om de rupsen te sparen.

Dispersievermogen

Het Heideblauwtje kan slechts een paar honderd meter afleggen. In sommige gevallen kan 100 meter open grasland al onoverbrugbaar zijn. Omdat het Heideblauwtje sterk afhankelijk is van een structuurrijke heidevegetatie zal de soort pas in een laat stadium profijt hebben van tijdelijke natuur. Spontane ontwikkeling van heidevegetaties kunnen bijdragen aan de verspreiding van de soort.

Vestigingskans: **JA**

Rouwmantel

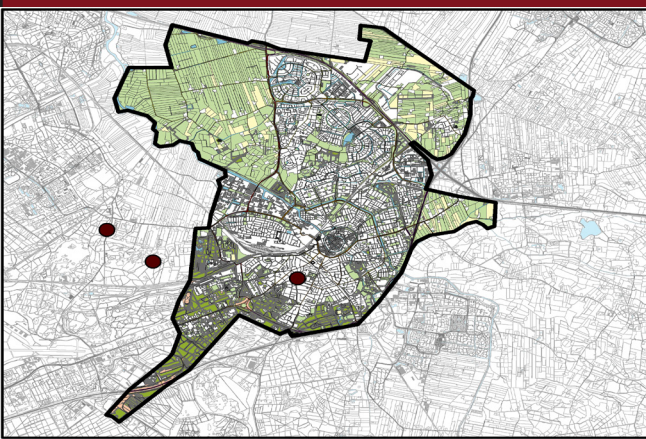
Nymphalis antiopa

Landelijke bescherming

De soort is in Nederland beschermd onder Tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Op de Rode en Oranje Lijst staat de soort als uitgestorven vermeld.

Verspreiding

De Rouwmantel is in Nederland alleen nog als losse waarneming aangetroffen. Vanaf 1964 is de vlinder niet meer in staat geweest om een populatie in Nederland op te bouwen. Hoewel de soort geen populatie meer heeft in Nederland, wordt de soort nog wel waargenomen. Het betreft hier losse waarnemingen, waarvan enkele in Amersfoort.

Habitat

Het habitat van de Rouwmantel bestaat uit gevarieerde, open bossen (met name wilg) op zonnige plaatsen. De soort vliegt langs bospaden en bosranden, bij voorbaat met de aanwezigheid van diepe inhammen. De vlinder voedt zich met het sap uit bomen (bloedende bomen) en rottend fruit. De rupsen van de Rouwmantel zijn van begin mei tot half juli aanwezig en voeden zich op boswilg, grauwe wilg en geoorde wilg.

Dispersievermogen

De Rouwmantel heeft een enorm groot kolonisatievermogen. De vlinder is zelfs in staat om de afstand Nederland naar Zuid-Polen te overbruggen. Ondanks dit grote kolonisatievermogen en eventuele geschiktheid van tijdelijke natuurgebieden in gemeente Amersfoort, wordt er niet verwacht dat de soort zich zal vestigen in tijdelijke natuurterreinen. Wel kunnen waardplanten zich ontwikkelen in de vorm van wilgenstruweel. Hiermee kan tijdelijke natuur wel bijdragen aan vergroting van het voedselaanbod van de vlinder zelf.

Vestigingskans: **NEE**

Alpenwatersalamander

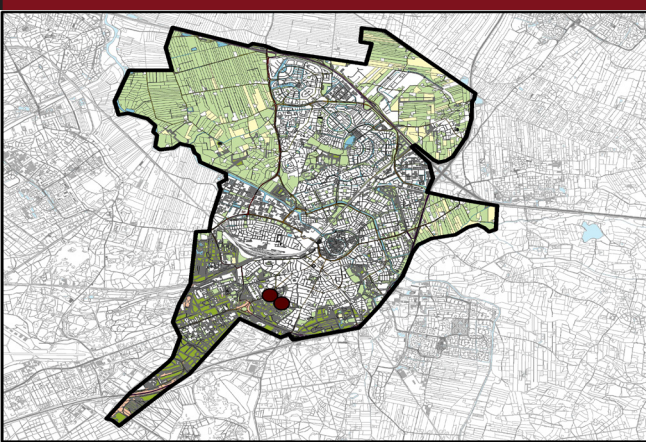
Mesotriton alpestris

Landelijke bescherming

De Alpenwatersalamander is in Nederland beschermd onder Tabel 2 van de Flora- en Faunawet. Verder staat de soort vernoemd op de Rode lijst als thans niet bedreigd. De Alpenwatersalamander is niet in de Oranje lijst opgenomen.

Verspreiding

Van alle aanwezige amfibieën is de Alpenwatersalamander het dichtst bij de stad Amersfoort waargenomen, aan de rand van de Utrechtse Heuvelrug. Hier kwam de soort voor in een van de aanwezige poelen.

Habitat

De Alpenwatersalamander heeft een voorkeur voor lemige zandgronden in bossen of kleinschalige landschappen. Ook is de soort meerdere keren waargenomen op ruderaal terrein en in steden en dorpen. De Alpenwatersalamander maakt gebruik van vennen, poelen en andere geïsoleerde wateren als waterhabitat.

Dispersievermogen

De actieradius van de Alpenwatersalamander is ongeveer 400 meter. Alpenwatersalamanders zijn in staat om nieuwe poelen erg snel te bevolken. In 1987 is er uitgebreid onderzoek gedaan naar het kolonisatievermogen van de Alpenwatersalamander. Hieruit bleek dat van de 7 nieuwe aangelegde poelen eind najaar, in het voorjaar al 6 poelen bevolkt waren. Van de gehele populatie in het onderzoeksgebied was 75% in de gegraven poelen aanwezig. Wanneer er poelen aanwezig zijn in het tijdelijk natuurgebied, is het aannemelijk dat de soort zich in dergelijke terreinen weet te vestigen. Door de snelle kolonisatievermogen moet worden gewaakt dat niet de gehele populatie het tijdelijke natuurgebied intrekt.

Vestigingskans: JA

Heikikker

Rana arvalis

Landelijke bescherming

De Heikikker is in Nederland beschermd onder tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Verder staat de soort vernoemd op de Rode lijst als gevoelig. Op de Oranje lijst heeft de soort de status van sterk bedreigd.

Verspreiding

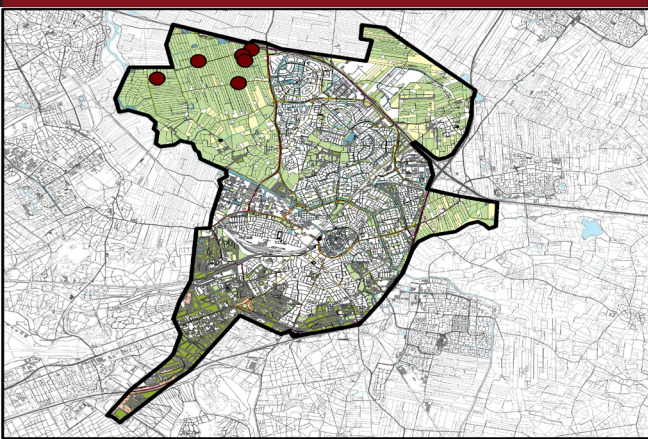
De Heikikker is vooralsnog alleen in het noordwesten van de gemeente Amersfoort aangetroffen, in de Eempolder. Hier komt de soort relatief veel voor in ongemaaid grasland en natte slotoevers met hoog opgemaade vegetatie.

Habitat

De Heikikker wordt regelmatig in hetzelfde territorium als de Poelkikker aangetroffen. De soort is sterk gebonden aan vochtige terreinen. Deze zijn sterk uiteenlopend van hoog- en laagveen tot moerassen en uiterwaarden. De Heikikker wordt niet tot nauwelijks op cultuurgrond of in urbane gebieden aangetroffen.

Dispersievermogen

De Heikikker is een plaatsgetrouwe soort en heeft dan ook een zeer gering dispersievermogen. Net gemetamorfoseerde dieren kunnen een afstand van 1 tot 3 kilometer overbruggen. Leefgebieden die dicht bij wegen of andere urbane elementen aanwezig zijn hebben een zeer geringe kans om gekoloniseerd te worden. Tijdelijke natuurterreinen zullen daarom niet gekoloniseerd worden door de Heikikker.

Vestigingskans: **NEE**

Poelkikker

Rana lessonae

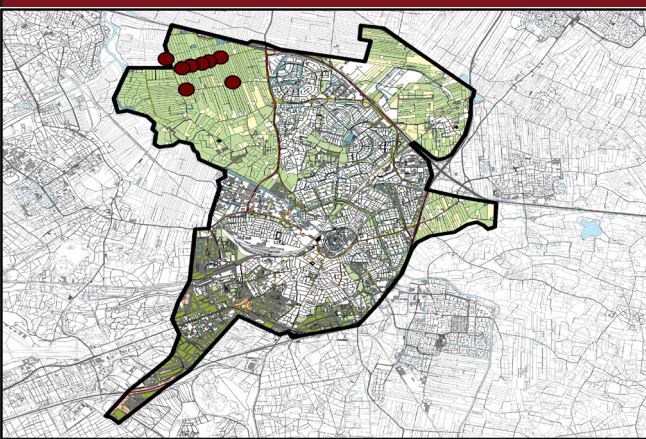
Landelijke bescherming

De Poelkikker is in Nederland beschermd onder tabel 3 van de Flora- en Faunawet.

Verder staat de soort vernoemd op de Rode lijst als gevoelig. Op de Oranje lijst heeft de soort de status van potentieel bedreigd.

Verspreiding

De Poelkikker is alleen in het noordwesten van de gemeente Amersfoort aangetroffen, in de Eempolder. Hier is de soort waargenomen op natte slootoevers met hoog opgaande vegetatie.

Habitat

De Poelkikker is sterk gebonden aan heide en hoogveen, maar wordt ook vaak waargenomen in halfnatuurlijke graslanden, agrarisch gebied en laagveen. Zelfs in stedelijk gebied en ruderaal terreinen kan de Poelkikker voorkomen. De kikker komt het meest voor in enigszins zuur en voedselarm water. Ook iets voedselrijkere wateren kunnen geschikt zijn, mits er een rijke begroeiing van oever- en waterplanten aanwezig is.

Dispersievermogen

De Poelkikker heeft een dispersievermogen van enkele kilometers, waarbij ook minder geschikte habitats, zoals droge heide, doorkruist kunnen worden. Door dit grote dispersievermogen kunnen ook geïsoleerde poelen bereikt worden. Nieuwe poelen kunnen relatief snel bevolkt worden, mits deze aanwezig zijn in optimaal leefgebied. De Poelkikker zou kunnen profiteren van de aanleg van poelen in tijdelijke natuurgebieden. Hoewel ruderaal terreinen geen optimaal habitat vormen, kan de soort hier wel voorkomen. De poelen zullen echter slechts korte periode aanwezig zijn, waardoor de vestigingskans in de poelen gering is. Het is daarom niet reëel dat de soort zich zal vestigen in tijdelijke natuurterreinen.

Vestigingskans: **NEE**

Rugstreeppad

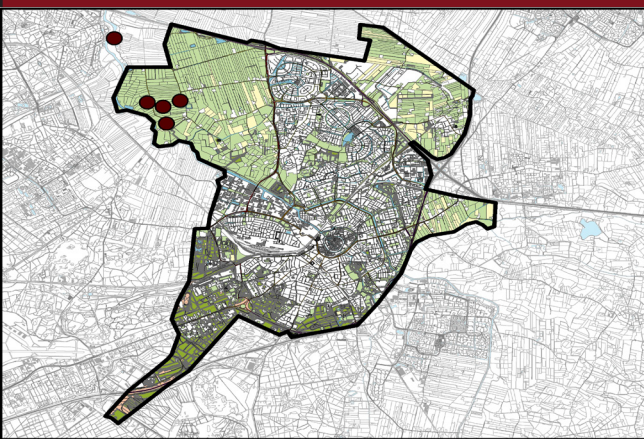
Bufo calamita

Landelijke bescherming

De Rugstreeppad is in Nederland beschermd onder Tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Daarnaast is de soort vermeld op de Rode Lijst (gevoelig) en de Oranje Lijst (potentieel bedreigd).

Verspreiding

De Rugstreeppad is vooralsnog alleen waargenomen in de Eempolder, ten noordwesten van Amersfoort. Het betreft hier echter maar enkele exemplaren, die al meerdere jaren zich niet verder richting Amersfoort heeft weten te verspreiden. Qua verspreiding is de Rugstreeppad erg afhankelijk van geschikt voortplantingswater. De kans bestaat dat de wateren nabij Vathorst niet voldoen aan de gestelde eisen

Habitat

Het habitat van de Rugstreeppad bestaat uit dynamische milieus. De voorkeur gaat uit naar duinen en ruderaal terreinen. Dit zijn beide zandige gebieden met een pionierkarakter. In vele andere landschapstypen kan de soort ook worden waargenomen, behalve veengebieden. De laatste tijd is de Rugstreeppad voornamelijk berucht om zijn voorkomen op braakliggende terreinen.

Dispersievermogen

Maximale dispersieafstanden van de Rugstreeppad zijn nog onduidelijk. Het merendeel van de dispersie wordt gedaan door juvenielen, waarvan bekend is dat er nog uitwisseling plaatsvindt op 3 tot 5 kilometer afstand. Subadulten en adulten migreren ook, maar dan vooral tussen overwinteringsplaats en voortplantingswater. Onderzoek heeft aangetoond dat het merendeel van de mannetjes over een afstand van 300 tot 380 meter terugkeert naar het oorspronkelijke voortplantingswater. Dit hangt wel in grote mate samen met de kwaliteit van het habitat. Naast natuurlijke verspreiding kan de Rugstreeppad zich ook 'per ongeluk' verspreiden. Het betrof hier exemplaren die met zand werden getransporteerd naar bouwterreinen.

Vestigingskans: **JA**

Zandhagedis

Lacerta agilis

Landelijke bescherming

De Zandhagedis is in Nederland beschermd onder tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Verder staat de soort genoemd op de Rode lijst als kwetsbaar. Op de Oranje lijst heeft de soort de status van sterk bedreigd.

Verspreiding

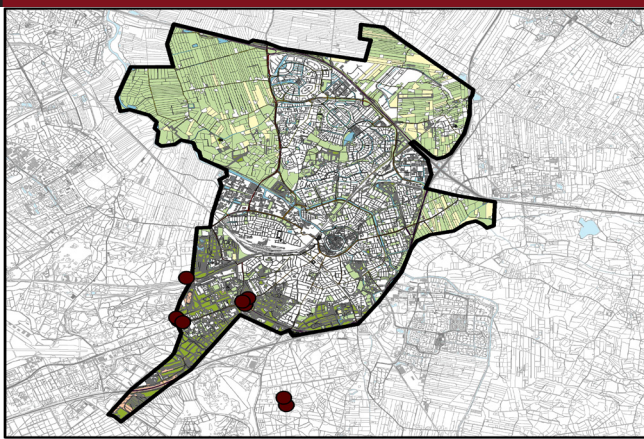
De Zandhagedis is sterk vertegenwoordigd in de omgeving van gemeente Amersfoort. Hier heeft de soort een grote populatie op de Leusderheide. Ook rondom de Stichtse rotonde (ten zuidwesten van Amersfoort) heeft de soort enkele populaties weten op te bouwen.

Habitat

De Zandhagedis is sterk gebonden aan duin- en heidegebieden in halfopen zandige gebieden met voldoende dekking. Het optimale habitat bestaat uit een mozaïek van structuurrijke heide, afgewisseld met hoge grassen, kale grond en open zand. Er zijn tevens waarnemingen gedaan van de aanwezigheid op ruderaal terrein.

Dispersievermogen

Onderzoek heeft aangetoond dat de Zandhagedis in staat is om 2 tot 4 kilometer in een seizoen af te leggen. Dit zijn uitzonderlijke gevallen. Over het algemeen zal het dispersievermogen 1 a 1,5 kilometer bedragen. Hiermee heeft de Zandhagedis een goede kans om zich verder te verspreiden naar Amersfoort. Tijdelijke natuurterreinen kunnen hieraan bijdragen in de vorm van stepping stones. De ontwikkeling van een gestructureerde heidevegetatie neemt wel enige tijd in beslag, waardoor de vestiging van de soort pas in een later stadium reeel is. In de omgeving van de Utrechtse Heuvelrug is de ondergrond schraler, waardoor heide zich op korte termijn kan ontwikkelen.

Vestigingskans: **JA**

Ringslang

Natrix natrix

Landelijke bescherming

De Ringslang is in Nederland beschermd onder Tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Verder staat de soort vernoemd op de Rode lijst als kwetsbaar. Op de Oranje lijst staat de Ringslang aangemerkt als potentieel bedreigd.

Verspreiding

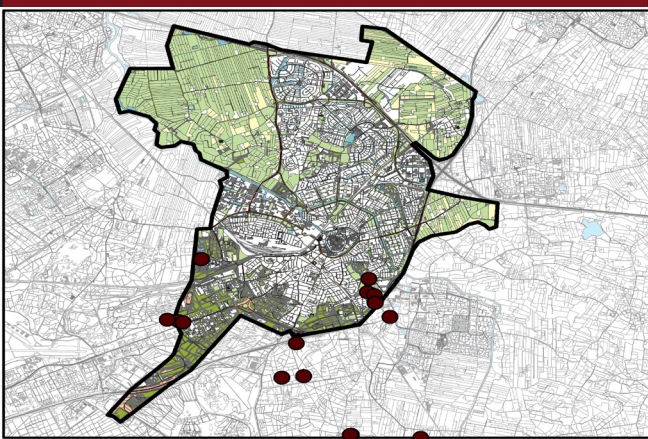
De Ringslang is goed vertegenwoordigd in de gemeente Amersfoort. Met name ten zuiden van Amersfoort (vooral in de Gelderse Vallei) is de soort veelvuldig waargenomen.

Habitat

Van alle reptielen is de Ringslang de enige die specifiek in waterrijke gebieden leeft. Met name in en rondom rivieren, moerassen en poelen wordt de soort vaak aangetroffen. De verschijningskans van de Ringslang wordt sterk vergroot door de aanwezigheid van broeihopen.

Dispersievermogen

Een Ringslang legt over het algemeen minder dan 120 meter per dag af, maar het is voorgekomen dat dit opliep tot 500 meter. Deze verplaatsingen zijn allemaal binnen de homerange gemeten. De juvenielen hebben een groot kolonisatievermogen. Tijdens een onderzoek van RAVON zijn juveniele ringslangen binnen het eerste jaar na geboorte op ruim 1 kilometer afstand van de geboorteplek teruggevangen. Door het grote kolonisatievermogen kunnen nieuwe terreinen relatief makkelijk worden bereikt. Wanneer een tijdelijk natuurgebied deels wordt ingericht ten behoeve van waterrijke vegetaties is de Ringslang te verwachten.

Vestigingskans: **JA**

Hazelworm

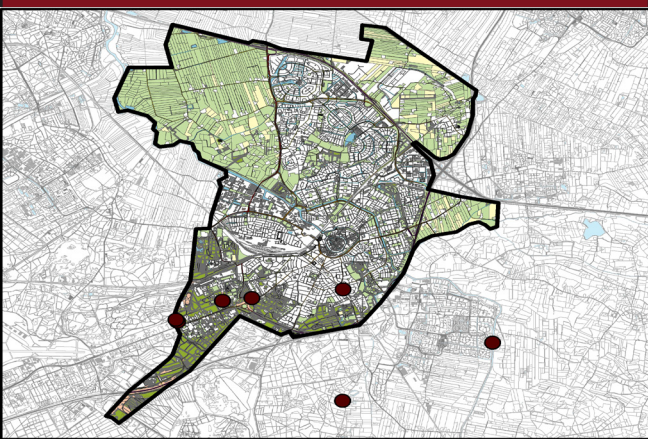
Anguis fragilis

Landelijke bescherming

De Hazelworm is in Nederland beschermd onder Tabel 3 van de Flora- en Faunawet. Op de Rode lijst staat de soort vermeld als gevoelig. Daarnaast staat de soort als potentieel bedreigd vernoemd op de Oranje lijst.

Verspreiding

De Hazelworm is aanwezig ten zuiden van de stad Amersfoort in zowel de Utrechtse Heuvelrug als de Gelderse Vallei. De soort is hier waargenomen nabij bosranden en houtwallen.

Habitat

Het habitat van de Hazelworm bestaat uit bossen, bosranden, houtwallen, heide en spoorbermen. Het merendeel van het leven van de Hazelworm wordt verscholen doorgebracht. Dit gebeurt onder de grond of in schuilplaatsen (dichte vegetatie, boomstammetjes, plaatmateriaal enz.) De trefkans van de Hazelworm wordt vergroot wanneer dergelijke schuilmogelijkheden in een gebied aanwezig zijn.

Dispersievermogen

Gedetailleerde informatie over de verplaatsing van Hazelworm is afwezig. Er is geen sprake van een territorium, waardoor de soort niet per definitie honkvast hoeft te zijn. Een onderzoek van Alterra heeft aangetoond dat een onvolwassen Hazelworm slechts 160 meter aflegt. In de komende jaren wordt meer onderzoek gedaan om inzicht te krijgen in de ecologie van de Hazelworm.

Tijdelijke natuurterreinen bieden goede schuilmogelijkheden voor de Haelworm. Wanneer het terrein enkele jaren ligt, kan er struweel ontstaan. Hierdoor zal tijdelijke natuur in potentie geschikt zijn voor de Hazelworm. Het is echter de vraag of de soort de terreinen kan bereiken.

Vestigingskans: **JA**

Levendbarende hagedis

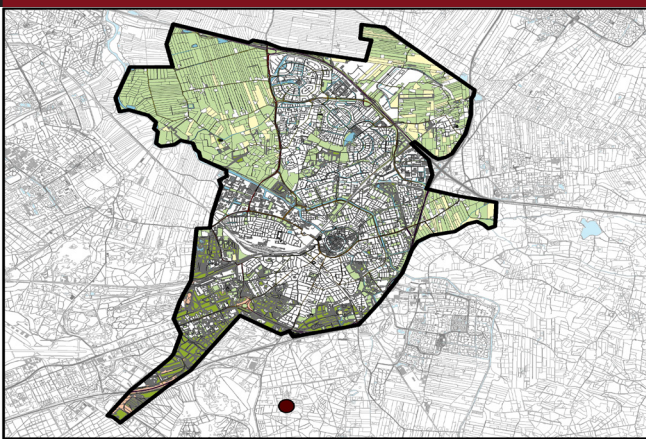
Zootoca vivipara

Landelijke bescherming

De Levendbarende hagedis is in Nederland beschermd onder Tabel 2 van de Flora- en Faunawet. Daarnaast staat de soort genoemd op de Rode lijst (gevoelig) en de Oranje lijst (potentieel bedreigd).

Verspreiding

De soort is nabij de Leusderheide waargenomen, ten zuidwesten van de gemeente Amersfoort. Hier is de Levendbarende hagedis waargenomen op de overgang van bos naar heide.

Habitat

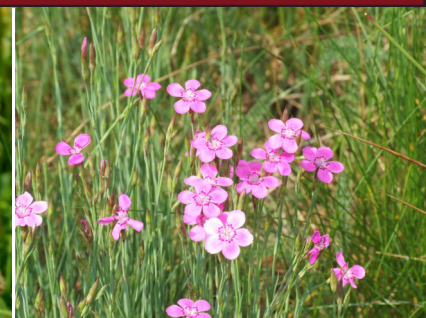
Hoewel de soort de voorkeur geeft aan heide en hoogveen, is de soort in Nederland ook relatief vaak waargenomen langs spoorlijn en wegbermen. Daarnaast is bekend dat de soort ook in halfnatuurlijke graslanden, ruigten en struweel kan voorkomen.

Dispersievermogen

Er bestaat onenigheid welke leeftijdscategorie nieuwe gebieden koloniseert. Nederlands onderzoek wijst uit dat de volwassen exemplaren dit doen, terwijl Frans onderzoek dit wijt aan de juvenielen. Beide onderzoeken tonen wel een groot dispersievermogen aan. De Levendbarende hagedis is in staat om afstanden van 50 tot 300 meter af te leggen, afhankelijk van het te doorkruizen gebied.

De Levendbarende hagedis is hiermee in staat om tijdelijke natuurterreinen te bereiken. Dit zal echter pas in een laat stadium zijn, omdat het terrein zich eerst tot een ruigte en/of struweel moet ontwikkelen. Daarnaast zal het tijdelijk natuurgebied geen optimaal habitat zijn, maar zal het meer een geschikte stepping stone vormen.

Vestigingskans: **JA**

Beschermde vaatplanten in Amersfoort

Landelijke bescherming

Alle beschermde vaatplanten die in Amersfoort aanwezig zijn, zijn in Nederland beschermd onder Tabel 2 van de Flora- en Faunawet. Tevens staan de soorten op de Rode lijst, te weten de Steenanjer (gevoelig), Wilde marjolein, Rietorchis en Brede orchis (allen kwetsbaar). De Wilde gagel staat niet meer op de Rode lijst.

Van de aanwezige beschermde vaatplanten zijn twee soorten die van nature goed op braakliggende terreinen gedijen. Dit zijn Steenanjer en Wilde marjolein. Wilde marjolein gedijt goed in ruig grasland en spoorwegbermen, terwijl Steenanjer meer baat heeft bij grasland met een kort vegetatiedek en wegbermen. Voor de vegetatietypen van beide plantensoorten is er een reële kans dat deze gaan voorkomen op braakliggende terreinen. Wilde marjolein is al goed vertegenwoordigd binnen Amersfoort. Het is dan ook erg waarschijnlijk dat de soort al vrij snel enkele braakliggende terreinen zal koloniseren. Hoewel de Steenanjer minder wijd verspreid is dan de Wilde marjolein heeft ook deze soort meerdere vindplaatsen binnen Amersfoort en daarmee een verhoogde kans op kolonisatie in tijdelijke natuurterreinen. Naast soorten van braakliggende terreinen, kunnen ook soorten uit duinvaleien profiteren. Deze soorten kunnen het gebied koloniseren via opgespoten and. Dit betreft over het algemeen duin- of schelpenzand, waarin een zaadbank is meegenomen. Een van deze beschermde soorten is de Wilde gagel. Naast Wilde gagel is er de kans dat verschillende orchideeën het gebied gaan koloniseren. Dit betreft de Rietorchis en de Brede orchis. De Rietorchis komt al veelvuldig in de Amersfoort voor.

Vestigingskans:

JA

BIJLAGE VI INRICHTING EN BEHEER

INRICHTING

Poelen

Het wordt aanbevolen om poelen te graven bij de ontwikkeling van tijdelijke natuur. De aanwezigheid van poelen is van essentieel belang voor het vestigen van amfibieën. Daarnaast vormt het een geschikt foerageergebied voor vleermuizen en zorgt het voor gradiënt en afwisseling in het terrein. Dit bevordert op zijn beurt de soortenrijkdom van het gehele terrein. Poelen komen echter in vele vormen voor en niet elke afmeting en diepte is even geschikt om als leefgebied te fungeren. Bij het creëren van de poel is het erg belangrijk dat de poel tijdelijk opdroogt. Dit moet in verband met het voorkomen van de aanwezigheid van vis. Zelfs een stekelbaars kan er al voor zorgen dat de gehele amfibieënpopulatie wordt opgegeten. Om dezelfde reden moet er worden voorkomen dat er een directe verbinding is met overig water. De grootte van de poel is voor de amfibieën niet van wezenlijk belang.

Een ondiepe poel met een doorsnede kleiner dan 20 meter zal echter relatief snel verlanden. Om het verlanden te voorkomen, zal intensief moeten worden beheerd door middel van baggeren, wat schade toebrengt aan de aanwezige populaties. Wel is een flauwe oever noodzakelijk, bij voorkeur de noordelijke oever. Deze kant wordt het meest door de zon beschenen en daardoor het meest gebruikt door warmteminnende amfibieën. Om de poel voor alle amfibieën toegankelijk te maken is een talud van 1:3 gewenst. Hoe steiler de oever, hoe minder goed de soorten in staat zijn om vanuit het water op de oever te komen.

Gebouwen

Het is niet erg wanneer verlaten gebouwen niet direct gesloopt worden. In tegenstelling, zoogdieren zoals bijvoorbeeld vleermuizen zijn juist gebaat bij de aanwezigheid van (deels gesloopte) gebouwen. Gebouwen worden door de soorten gezien als een kunstmatige vervanger van rotsen en grotten. Net als zijn natuurlijke tegenhanger bieden gebouwen een gunstig microklimaat. Muren van gebouwen zijn enigszins vochtig en koel, terwijl zolders en gevels warmte bieden. Daarnaast bieden verlaten gebouwen een ongestoorde verblijfplaats.

Puin en plaatmateriaal

Na de sloop van gebouwen blijven puin en plaatmateriaal over het algemeen in het terrein achter. Hoewel dit enigszins een slordige indruk maakt, is het erg gunstig voor verschillende planten en dieren. De materialen die achterblijven worden gebruikt om als schuilmogelijkheid te dienen voor enkele diersoorten zoals *Rugstreeppad* en *Hazelworm*. Daarnaast zijn er verschillende plantensoorten die profiteren van de standplaatscondities die ontstaan bij de aanwezigheid van puin.

BEHEER

Natuurlijke successie

Het aandeel aan plantensoorten in zijn totaliteit zal toenemen wanneer er niet beheerd wordt. Van elk successiestadium (van kaal zand tot wilgenstruweel) zijn er soorten die kunnen profiteren. Er moet echter wel vermeld worden dat de variatie aan plantensoorten daalt naarmate het terrein ruiger wordt. Bij de fauna ligt het gecompliceerder. Het merendeel van de besproken soorten heeft baat bij een specifiek vegetatietype (schraal grasland, ondiepe poelen). Deze vegetatietypen zullen relatief snel verslechteren en verdwijnen wanneer gericht beheer achterwege blijft. Daarnaast speelt het landschapstype een rol. Op de voedselrijkere terreinen zullen ruigtesoorten sneller de kop op steken dan op de schrale terreinen, waardoor het merendeel van de zeldzame en beschermde soorten zich niet kunnen vestigen/ontwikkelen. De toegevoegde waarde van natuurlijke successie is daarmee erg afhankelijk van de ligging van de terreinen en de insteek van de beheerder.

Specifiek beheer

Er kan ook worden verkozen om toch beheer toe te passen. In dit geval wordt er aanbevolen om aan te sturen op graslandbeheer. Het merendeel van de soorten (zowel flora als fauna) zijn gebaat bij een specifiek type grasland. Hiervan zorgen bermen (flora), schraal grasland en bloemrijk grasland (flora en fauna) voor het meeste profijt.

Bloemrijk grasland

Bermen en bloemrijk grasland hebben dezelfde beheermaatregelen en –intensiteit. In principe zijn bermen hetzelfde als bloemrijke graslanden, alleen is de vorm en grootte anders. Voor het onderhouden van bloemrijke graslanden is een maaibeheer van 1x per jaar gewenst. Het belangrijkste hierin is het tijdstip van maaien. Het merendeel van de dagvlinders in Nederland hebben hun waardplanten in bloemrijke graslanden. Daarnaast hebben de vlinders bloeiende planten nodig voor nectar. Maaien in augustus of september is hierbij het meest rendabel. Er wordt aangeraden om gefaseerd te maaien en het maaisel enkele dagen te laten liggen. Met gefaseerd maaien wordt een strook niet gemaaid, waardoor aanwezige fauna een ontsnappingsmogelijkheid hebben. Bij het laten liggen van het maaisel kunnen insecten, die niet wisten te ontsnappen, alsnog vluchten. Ook krijgen zaden van gemaaide bloemen tijd om te zetten, waardoor de zaadbank gewaarborgd blijft. Na enkele dagen wordt het maaisel alsnog afgevoerd. Dit kan naar een depot, maar een andere optie is om het maaisel uit te strooien op nieuwe braakliggende terreinen om de zaadbank te bevorderen. Dit kan als (goedkope) vervanger dienen voor het inzaaien van terreinen met een bloemenmengsel.

Schraal grasland

Voor het beheren van schraal grasland worden soortgelijke beheermaatregelen getroffen als bij het bloemrijke grasland alleen dan een maaibeurt in september. Het is hier wel aan te raden om elke vorm van verrijking tegen te gaan. Het laten liggen van maaisel is hier dan ook minder gewenst. Om karakteristieke fauna niet teveel te schaden wordt wel aangeraden om gefaseerd te maaien.

Overige beheermaatregelen

Naast de meest gebruikte manieren om bovengenoemde graslanden te onderhouden, kan er ook voor een extensievere vorm worden gekozen. Er kan dan worden gedacht aan 1x per 5 jaar klepelen of 1x per 2 jaar te maaien en houtopslag te verwijderen. Deze manieren vormen een middenweg tussen natuurlijke successie en regulier beheer. Zo kunnen toch een relatief groot aandeel aan soorten zich vestigen, maar wordt er geen optimaal habitat (of slechts tijdelijk) gecreëerd voor het merendeel van de beschermde soorten.

Scenario 0: Huidige situatie

Het beheer is erop gericht om geen beschermde plant- en diersoorten in het gebied te krijgen. Het gebied wordt ingezaaid met graszaad en zeven keer per jaar gemaaid. Hierdoor blijft de grasmat kort en is er geen ruimte voor andere vegetatie. Door dit beheer is het geheel niet geschikt voor faunasoorten. Soms wordt er ook beheerd met schapen of twee keer per jaar geklepeld om te zorgen dat er geen beschermde soorten zich vestigen. Dit geeft een monotoon beeld en geeft weinig variatie. Er zijn geen natuurwaarden en de grond wordt niet of nauwelijks benut. Meestal wordt het terrein afgezet, om te voorkomen dat mensen het gebied in gaan.

Financiën

De getroffen maatregelen drukken enigszins op de kosten. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van de genoemde mogelijke maatregelen

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Beheer grasvelden			
Egaliseren terrein	€ 2.815	1x	€ 2.815
Inzaaien grasveld	€ 1.780	1x	€ 1.780
Maaien grasveld	€ 40	7x per jaar	€ 280
Beheer natuurontwikkeling			
Maaien terrein	€ 132,50	2x per jaar	€ 265

Natuur

In de huidige situatie is er weinig winst op het gebied van natuur. Om het terrein nog enige allure te geven wordt er vaak ingehaakt op het creëren van een grasveld. Hierdoor bevatten de terreinen over het algemeen een monotone vegetatie met weinig variatie. De terreinen zijn hiermee ongeschikt voor vestiging van beschermde of zeldzame soorten.

Draagvlak

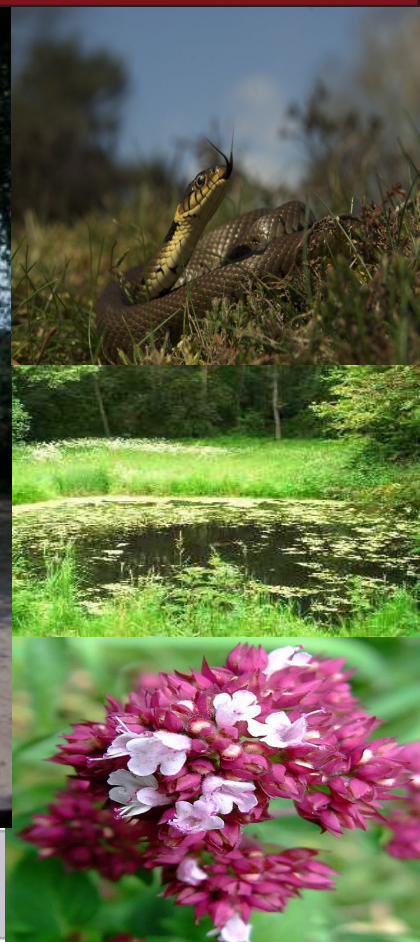
In de huidige situatie wordt er zeer weinig met de braakliggende terreinen gedaan. Doordat deze terreinen geen enkele gebruikswaarde hebben is het draagvlak voor deze inpassing laag. Er wordt soms wel wat gedaan voor het draagvlak. Zo laat een terreineigenaar schapen grazen op een aantal van zijn terreinen. Dit geeft voor de buurt een leuker beeld.

Beleid

Het beheer is erop gericht dat geen zeldzame soorten zich vestigen op het terrein. Er is geen ontheffing voor tijdelijke natuur aanwezig, hierdoor werkt de Flora- en Faunawet erg beknellend als natuurbeheer wordt toegestaan.

Maatregelen

In de regel worden dergelijke terreinen intensief beheerd door 7x per jaar te maaien of 2x per jaar te klepelen. Omdat er niet wordt gestreefd voor winst op het gebied van natuur of recreatie zijn overige maatregelen niet van toepassing.

Scenario 1: Natuurbeheer

Er wordt hier ingezet op de hoogst te halen natuurwaarden. Het terrein is gevarieerd met veel soorten flora en fauna. Er is ruimte voor een bloemrijk grasland, pioniervegetatie en ruigte stukjes. Door de variatie kunnen veel soorten profiteren. Er wordt 1 of 2 keer per jaar gefaseerd gemaaid. Ook worden er stukjes overgeslagen om ruigte een kans te geven. Het terrein geeft extra natuur aan de omgeving. Het kan een broedplaats zijn voor amfibieën en vlinders. Door inrichting met bijvoorbeeld een poel kan het gebied aantrekkelijker gemaakt worden en kan een grotere populatie zich vestigen op het terrein. Het gebied zorgt voor een bijdrage aan natuurwaarden in het gebied en daarbuiten. In dit scenario zijn geen voorzieningen voor recreatie aangelegd. Wel is het gebied opengesteld, hierdoor kan het gebied dienen als struinnatuur. Het staat geheel vrij om door het hele gebied te lopen. Er kan wel voor gekozen worden om in het voortplantingsseizoen delen af te sluiten, om o.a. vogels de tijd te geven in alle rust te broeden.

Financiën

Het scenario natuurbeheer biedt een ruime keuze aan maatregelen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van de genoemde mogelijke maatregelen

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Beheer bloemrijk grasland			
Maaien terrein	€ 216	1x per jaar	€ 216
		2x per jaar	€ 432
Beheer schraal grasland			
Maaien terrein	46	2x per jaar	€ 92
Afvoeren maaisel	90	2x per jaar	€ 180
Aanleg poel			
Graven poel	€ 0,43 per m ³	1x	€ 345

Natuur

Dit scenario is ontwikkeld om zo veel mogelijk winst te behalen op het gebied van natuur. Deze winst ontstaat door het creëren van veel variatie en gradienten op het terrein. Zo is er ruimte voor ruigte, grasland en pioniervegetaties en krijgen soorten uit elk vegetatiestadium een kans om zich te ontwikkelen in het terrein. Een groot voordeel in dit scenario is dat soorten die in een geheel natuurlijke situatie snel verdwijnen (zoals pioniersoorten) hier extra bevorderd worden, omdat er altijd een pioniervegetatie aanwezig zal zijn in het gebied.

Draagvlak

Voor dit scenario wordt draagvlak onder de burgers verwacht. Het gebruiken van braakliggende terreinen wordt aangemoedigd. Onder terreinbeheerders is hier waarschijnlijk minder draagvlak voor vanwege de hoge kosten.

Beleid

De natuurwaarden staan in dit scenario centraal. Het terrein is in het voortplantingsseizoen afgesloten voor recreanten, waardoor hij maar deels beschikbaar is. Omdat er beschermde soorten worden verwacht, is een ontheffing voor tijdelijke natuur is zeer aan te raden.

Maatregelen

In het terrein dienen gerichte maatregelen getroffen te worden. Het terrein wordt 2x per jaar gemaaid, waarbij gefaseerd gewerkt wordt. Bij gefaseerd maaien kan er worden gedacht om gedeelten een maaibeurt over te slaan. Hierdoor blijven enkele stukken (tijdelijk) onbeheerd waardoor soorten een vluchtplaats hebben. Bij de inrichting van het gebied is het raadzaam om een poel te graven. De poel zorgt naast een vestigingskans ook voor een verhoging van het gradient in het gebied. Het is raadzaam om de poel 1x per 5 jaar op te schonen om verlandings te voorkomen.

Scenario 2: Pionier

Er worden de dynamische omstandigheden gecreëerd, waardoor pionierssoorten sterk zullen profiteren. Soorten als de Rugstreeppad en de Oeverzwaluw zijn hier voorbeelden van. In dit scenario zullen veel zwaar beschermde soorten aanwezig zijn. Het gebied heeft een open uitstraling en zal weinig struiken hebben. De vegetatie is laag en bevat veel open plekken. Het gebied is open voor recreatie. De recreatie zorgt voor extra dynamiek in het gebied. Er zullen geen voorzieningen worden aangelegd voor de recreanten, hierdoor ontstaat er struinnatuur. Het gebied geeft een open beeld en een goed overzicht over het terrein. Het terrein is geschikt voor spelende kinderen en er kunnen verschillende activiteiten plaatsvinden, in de vorm van evenementen.

Financiën

Het scenario pionier bied een ruime keuze aan maatregelen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van de genoemde mogelijke maatregelen

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Beheer natuurontwikkeling			
Maaien terrein	€ 132,50	2x per jaar	€ 265
Beheer schraal grasland			
Maaien terrein	46	2x per jaar	€ 92
Afvoeren maaisel	90	2x per jaar	€ 180
Aanleg poel			
Graven poel	€ 0,43 per m ³	1x	€ 345

Natuur

In dit scenario wordt gestreefd naar de vestiging van pionierssoorten. Dit scenario is met name van toepassing op schrale terreinen, omdat hier betere kansen zijn voor de pionierssoorten om zich te ontwikkelen. Omdat vele beschermde pionierssoorten profiteren van schrale omstandigheden kan met de inpassing van dit scenario veel natuurwinst worden geboekt.

Draagvlak

Voor dit scenario wordt draagvlak onder de burgers verwacht. Het gebruiken van braakliggende terreinen wordt aangemoedigd. Echter is het gebruik voor recreanten laag. Terreineigenaren zullen eerder voor een scenario met nog minder kosten kiezen, aangezien er al minder kosten zijn dan bij het huidige beheer zijn er andere scenario's lager.

Beleid

De natuurwaarden staan in dit scenario centraal. In het beleid gaat de natuur daarom voor, daarna komt de recreant pas. Het terrein is in het voortplantingsseizoen afgesloten voor recreanten. Het terrein is daardoor maar deels beschikbaar. Er worden beschermde soorten verwacht. Een ontheffing voor tijdelijke natuur is zeer aan te raden.

Maatregelen

In schrale terreinen groeit de vegetatie veel langzamer dan meer voedselrijke gebieden. Hierdoor is maaibeheer niet zinvol om toe te passen. Omdat pionierssoorten zijn gebaat bij open plekken is het raadzaam om het gebied te klepelen. Doordat de vegetatie langzaam groeit is een beheerintensiteit van 1x per 5 jaar voldoende om het gebied te onderhouden. Er kan voor worden gekozen om poelen aan te leggen. Het aanleggen van poelen draagt bij aan de vestigingskansen van enkele pionierssoorten zoals de Rugstreeppad. De grond die vrijkomt kan op een hoop worden gegooid, waarna een steilwand kan worden gemaakt. In zo'n steilwand kan bijvoorbeeld de Oeverzwaluw zich vestigen.

Scenario 3: Niets doen

De natuur kan hier volledig zijn gang gaan. Er wordt geen beheer uitgevoerd, hierdoor kan de successie volledig zijn gang gaan. Het gebied zal verruigen, er zal steeds meer struweel ontstaan. Als het terrein lang genoeg niet beheerd wordt ontstaat er zelfs bos. Het terrein zal in de jaren dat het braak ligt een grote verandering door maken. Van een open gebied zullen er steeds meer struiken en dichte gewassen opkomen. In het begin zullen beschermde soorten hun intrek nemen in het gebied. Na mate de successie vordert, zullen deze soorten wegtrekken. Hiervoor komen vaak algemenere soorten terug. Wel zullen er meer vogels zich in de ruigte vestigen.

In dit scenario zijn geen voorzieningen voor recreatie aangelegd. Wel is het gebied opengesteld, hierdoor kan het gebied dienen als struinnatuur. Het staat geheel vrij om door het hele gebied te lopen. Er kan wel voor gekozen worden om in het voortplantingsseizoen delen af te sluiten, om o.a. vogels de tijd te geven in alle rust te broeden.

Financiën

Het scenario niet doen zal geen kosten met zich meebrengen met betrekking tot te treffen maatregelen. alleen het graven van een poel is hier een extra optie.

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Aanleg poel			
Graven poel	€ 0,43 per m3	1x	€ 345

Natuur

In het scenario niets doen komen allerlei verschillende vegetatiestructuren afzonderlijk aan bod op een natuurlijke manier. Door natuurlijke successie zal het gebied eerst bestaan uit een pioniersvegetatie om daarna uit te groeien tot een grasland, ruigte en als laatste bos. In dit scenario kunnen soorten uit allerlei vegetatietypen profiteren. Een pioniervegetatie zal maar een korte tijd in het gebied aanwezig zijn in tegenstelling tot een ruigte of een bos. Pioniersoorten hebben hiermee maar een korte tijd om zich te vestigen in het gebied, voordat het terrein ongeschikt voor ze wordt.

Draagvlak

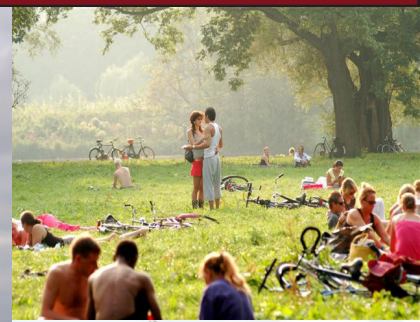
Het laten ontstaan van natuur kan rekenen op draagvlak vanuit de burgers, maar het terrein kan wel een rommelige en onverzorgde indruk geven. Als dit laatste gebeurt kan het draagvlak weg vallen. Daarbij kan het een onveilig gevoel geven in het gebied. Doordat er geen beheerskosten zijn zullen terreineigenaren dit scenario wel aantrekkelijk vinden. Dit verandert als het draagvlak onder de burgers wegvalt.

Beleid

Het beleid is niets doen. Er zullen geen ingrepen in het terrein worden gedaan, er zal daardoor weinig gestuurd worden. Door de ontwikkeling in soorten is het aan te raden om een ontheffing voor tijdelijke natuur aan te vragen, maar door de successie zullen de beschermde diersoorten meestal na een aantal jaar uit zich zelf weg trekken.

Maatregelen

In dit scenario wordt er gestreefd om de natuur zijn gang te laten gaan. Hierdoor zijn geen beheermaatregelen van toepassing op het gebied. Er kan wel worden gedacht om een poel te graven, zodat amfibieën (waaronder enkele pioniers) een betere vestigingskans hebben. De poel hoeft vervolgens niet onderhouden te worden en zal na enkele jaren vanzelf verlanden.

Scenario 4: Recreatie

Voor recreatie wordt een afwisselend beeld gemaakt. In het terrein zijn verschillende gebieden aanwezig. Er wordt een stuk grasveld aangelegd, met banken of picknicktafels. Op dit grasveld moet genoeg ruimte te zijn voor picknicken of een partijtje te voetballen. Er moet genoeg ruimte zijn om rustig te zitten en om wat te sporten. Op het terrein is een bloemrijk stuk aanwezig om een mooie omgeving te creëren. De bloemen zorgen voor afwisseling in het terrein en geven een vrolijke aanblik. De bloemen zijn meestal ingezaaid. Er is ook een bosstukje aanwezig. Dit "verwilderde" stukje geeft kinderen ruimte op te spelen. In dit gebied kan o.a. verstoppertje gespeeld worden. Om het geheel af te maken is een poel aangelegd. Deze poel zorgt voor een waterrijk stukje in het gebied. Er ontstaat hierdoor veel variatie in het gebied. Door de afwisseling in het terrein geeft dit een zeer aantrekkelijk beeld. Het gebied is zeer geschikt gemaakt voor recreanten. Er zijn voorzieningen aanwezig, zoals bankjes, tafels en prullenbakken. Er wordt op gelet dat het terrein opgeruimd blijft en het terrein is het hele jaar lang toegankelijk. Er zullen weinig natuurwaarden in het gebied aanwezig zijn en de kans dat zeldzame soorten zich vestigen is zeer gering.

Financiën

Het scenario recreatie biedt een ruime keuze aan maatregelen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van de genoemde mogelijke maatregelen

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Beheer bloemrijk grasland			
Maaien terrein	€ 216	1x per jaar	€ 216
Plaatsen zitbank			
Betonnen zitbank met leuning, houten planken	€ 279	1x	€ 279
Plaatsen prullenbak			
Prullenbak met betonvoet	€ 284	1x	€ 284

Natuur

In het scenario recreatie heeft natuurwaarde een beperkte rol. De afwisseling in het terrein (bloemrijk grasland, bos, water) zal dienen voor de beleving van de recreant en niet voor natuur. Hierdoor wordt er geen onderscheid gemaakt tussen een algemene of zeldzame soort, waardoor de natuurwinst gering is. Er wordt verwacht dat hoofdzakelijk meer algemene soorten zullen profiteren van dit scenario.

Draagvlak

In dit scenario wordt er extra ruimte geboden om te recreëren in de stad. Dit kan rekenen op draagvlak van burgers. Het nieuwe gebied kan als extra stadspark worden gezien en heeft een grote gebruikswaarden. Een gevaar is dat het terrein als een vast staand groen gebied in de buurt wordt gezien. Hierdoor kunnen er moeilijkheden optreden bij het opruimen van het gebied.

Beleid

Het beleid is gericht op recreatie, natuur is hier een ondergeschikte functie. Er zal eerst gekeken worden naar de wensen van de recreanten en pas hier binnen worden natuurwaarden ontwikkeld. De kans dat er beschermde soorten in het gebied komen is zeer gering; een ontheffing aanvragen is hierom niet nodig.

Maatregelen

De bloemrijke graslanden worden 1x per jaar gemaaid, afhankelijk van de hoeveelheid aan grassen en ruigtesoorten. Voor de recreant is het vooral van belang dat het gebied goed toegankelijk is en dat er faciliteiten in het gebied aanwezig zijn in de vorm van zitgelegenheden. Er kan hierom worden gekozen om paden in het gebied te maaien met een hoge maai-intensiteit (ca. 7x per jaar). Het aanleggen van een poel nodigt uit om in het gebied te recreëren. Om het uitnodigende karakter te behouden is beheer noodzakelijk. Er wordt aanbevolen om de poel 1x per 5 jaar te schonen en de zichtlijn naar de poel te behouden.

Scenario 5: Inzaaien

De terreinen zijn zeer bloemrijk en kleurig. Het geeft een mooi beeld, waardoor de buurt een betere uitstraling krijgt. Er wordt ingezaaid met een bloemrijk kruiden mengsel. Hierdoor zullen er veel planten met grotere bloemen de overhand krijgen en worden bevorderd. Door deze maatregel krijgen pioniers en ongewenste soort een kleinere kans om zich te vestigen. Door een juiste keuze in het mengsel kan het gebied natuurwaarden krijgen, maar de kans dat beschermde soorten zich vestigen is zeer gering. Het gebied is afgesloten voor recreanten. Om te zorgen dat de bloemen er mooi bij staan, mogen geen mensen het gebied in. De natuur is dan meer om naar te kijken.

Financiën

Het scenario inzaaien biedt een ruime keuze aan maatregelen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de kosten van de genoemde mogelijke maatregelen

Beheermaatregel	Kosten per keer	Frequentie	Totaalkosten
Beheer bloemrijk grasland			
Egaliseren terrein	€ 2.815	1x	€ 2.815
Leveren Akkerkruidenmengsel	€ 1.028	1x	€ 1.028
Inzaaien terrein	€ 500	1x	€ 500
Maaien terrein	€ 216	1x per jaar	€ 216

Natuur

In het scenario inzaaien wordt er gestreefd naar het ontwikkelen van een bloemrijk grasland. In dit bloemrijke grasland zullen met name meer algemene akkerkruiden profiteren. Echte natuurwinst zal hiermee niet worden behaald.

Draagvlak

Voor het inzaaien van braakliggende terreinen is waarschijnlijk draagvlak onder zowel terreinbeheerders als burgers. Terreinbeheerders kunnen hun terreinen voor het zelfde geld als gewoon beheer opfleuren en burgers kijken tegen een bloemrijk stuk aan, in ter plaats van een stuk braakliggende grond.

Beleid

Door het inzaaien krijgen beschermde pionier soorten een kleinere kans op vestiging. Hierdoor is de kans dat er beschermde soorten in het gebied komen zeer gering; een ontheffing aanvragen is hierom niet nodig.

Maatregelen

Het inzaaien van de terreinen kan op twee manieren: inzaaien met een kruidenmengsel en uitstrooien van maaisel van andere terreinen. Het uitstrooien van maaisel is kostentechnisch aantrekkelijker, maar er is dan kans dat het zaad zich minder goed zet dan bij het inzaaien met een kruidenmengsel. In beide gevallen wordt het terrein 2x per jaar gemaaid.

H. (Erik) van den Berg
T: 06-17744835
E: erikvdberg8@hotmail.com

T. (Tim) Endevelt
T: 06-40535521
E: tim_endeveld@hotmail.com